

POLUGODIŠNJAK ZA KULTURU I DRUŠTVENA PITANJA

PODSTRANSKA

Izdavač OGRANAK MATICE HRVATSKE U PODSTRANI

m matica hrvatska GODINA XVIII. - BROJ 37. - PODSTRANA, lipanj 2019.

revija

BESPLATNI PRIMJERAK

Konobo moja...

Našim mještanima je poznato da je Podstrana, obzirom na posebne mikroklimatske uvjete i pedološke kakvoće tla, proizvodila kvalitetna, zapravo vrhunska vina, različitih sorti. A isto tako, i desertno vino - prošek. Nećemo pogriješiti ako ustvrdimo da je vino bio proizvod kojim su Podstranjanji osiguravali egzistenciju, a kvaliteta vina je osiguravala da se vino tražilo i drugdje u Europi.

Vino se točilo i pilo i po domaćim konobama. Jedan je od uspješnih vinogradara, s kvalitetnim sortama grožđa, bio i Mate Božiković. On je shvatio da kvalitetno vino može biti traženo i u vlastitoj konobi, a vremenom je ta konoba postala podstranski ugostiteljski brand – restoran Javor.

Posebne zasluge za razvoj vinogradarstva i podrumarstva u Podstrani pripada našem mještaninu

i poznavatelju poljodjelskih vještina, poljoprivrednom tehničaru Jerku Dumičiću.

Njega su mještani s pravom nazivali dobrim duhom poljodjelske znanosti i prakse. Po njegovim podukama i danas predstavnici “Instituta za jadranske kulture“ uče uzgoju mlade vinogradare.

Valja naglasiti da i sada ima mještana kojima nije teško njegovati vinovu lozu i uživati u okusu božanske kapljice iz vlastitog vinograda. Nadamo se da će ih uskoro biti i više.

Martin Vlašić

Fotografije: Željko Pekić i Zoran Jurišić

Zdravko Tomasović

Mario i Šime Tomić

Luka Marić Banje

SADRŽAJ

Konobo moja	2
Gdje je Podstrana s odvojenim prikupljanjem otpada ...	4
Rješenje postoji	5
O komunaliji i polutantima	6
Podstrana kreće u izgradnju reciklažnog dvorišta	8
Obavijesne ploče na šetnici uz rijeku Žrnovnicu	9
Od legende kralja Artura do povijesne ličnosti	
Artorija Lucija Kasta	10
Poljički statut	12
Slike u Poljičkom dvoru	14
Poljička škrinja i njezino blago	15
Običaji moga zavičaja	16
Korizmeni koncert	17
Uskrsne aktivnosti	17
Sv. Jure na Perunu	18
Kome zvono zvoni	18
Lovci dragovoljci	19
Dani otvorenih vrata HKGD-a Podstrana	19
Kako smo probudili „Spavača“	20

Perun - kulturni prilog

Pjesnici	1
Večer duhovne poezije u Sumpetru	4
Mediteranski korijeni filozofije	4
Klitemnestra	5
Rukopisi hrvatskog humanizma i renesanse	5
Razglednice	7
Dva Jurišićeva povijesna romana	8
Put Križa	9
XIII.Mediteranski korijeni filozofije	11
Uzroci (razumijevanja) terorizma	14
Likovna udruga “Ante Kaštelančić”	18
Frano Missia	19
Baština i mi	20
Mala planinarska škola	21
Prezimana kao povijesna baština Podstrane	22
Stara zanimanja	22
Kraljevstvo kraljevstvu ne propisuje zakone	23
Američki Hrvati - ponos Hrvatske	24
Tko upravlja Hrvatskom?	25
Čiji si ti igrač, Eugene Jakovčiću?	26
Admiralovi zapisi	26
Ponešto o jednoj od najznačajnijih	
hrvatskih plemićkih obitelji	28
Malta mjesto gdje se susreću istok i zapad	30
Moj križ svejedno gori, moj križ, a tvoje ime	32
Stopa sv. Martina u Podstrani	33
Bratska opomena	35
Izješće o radu i uspjesima podstranskih sportaša	36
Podstrana slavi državne prvake	37
Učenici iz Podstrane osvojili treće mjesto	
na Državnom natjecanju iz atletike	38
Sportsko-ribolovni klub Porat i more	39

Kad se pred nekoliko dana vratih predvečer ulicama okićenim hrvatskim barjacima (neka nova slava) kući, našoh sestru, gdje šije trobojnicu za oronulu očevu kuću, što je na Braču nisam još ni počeo popravljati. E da: prije svega: zastavica! Pa još vele, da nisam pravi Hrvat. Toliko sam Hrvat, da sada, kada držim barjačić u ruci, mogu pustiti, da se očeva kuća dalje ruši.

Vladimir Nazor, 26. XI 1935., str. 160.
iz knjige *Sveti lug*

PODSTRANSKA revija**Osnivač i izdavač:**

Ogranak Matice hrvatske u Podstrani

Jurasova 2

Žiro račun MH u Podstrani

HR2425030071100016832

ISSN 1334-2827

Uredništvo:

Darijo Radović, Dražen Vlašić, Ante Šiško, Zorana Ivanković Buljan, Antonio Vrbatović, Divna Ban Bakota, Ivan Bašić, **Mario Tomasović**, Denis Jonjić, Zlatko Juras, Zoran Jurišić

Za fotografije zaslužni:

Zoran Jurišić, TZ Podstrana, Josip Žaper, Anamarija Kahrić, Mladen Vuković, Mario Tomasović, Darijo Radović, Zvonimir Marušić, Dragica Zeljko Selak, Zorana Ivanković Buljan, Enes Buljan, Neven Marin i Zlatko Juras

Fotografija na naslovnici: Zoran Jurišić**Grafička priprema:** Neven Marin**Tisak:** Dalmacijapapir**Naklada:** 1500 primjeraka

Za potpisane tekstove odgovaraju autori,
za nepotpisane uredništvo

Vaše tektove i fotografije možete slati na email:
jurisic_zoran@yahoo.com ili zlatkojuras1@gmail.com

Ovaj broj Podstranske revije možete čitati i na internetskoj adresi: www.omh-podstrana.hr

GDJE JE PODSTRANA s odvojenim prikupljanjem otpada

Piše: Darijo RADOVIĆ

Kad je Općinsko vijeće u veljači 2018. godine donijelo novu odluku u načinu prikupljanja i naplata odvoza smeća sukladno Zakonu o gospodarenju komunalnim otpadom (Službeni glasnik broj 2/2018), došlo je do promjene u načinu odvoza smeća, kao i u načinu naplate. Osnovni je cilj donošenja ove odluke, kao i cijelog niza zakona, pravilnika i uredbi o gospodarenju otpadom, kako je to moderno kazati, održivo gospodarenje otpadom. Na to nas s jedne strane obvezuju europski zakoni, prijete nam kazne (od sljedeće godine), a s druge strane jača svijest kako je otpad značajni potencijalni izvor financijskih sredstava. A osnova je razdvajanje dijela otpada koji se može obnoviti – reciklirati i ponovno upotrijebiti.

Pa gdje je Podstrana danas s odvajanjem otpada?

Godinu i pol dana nakon donošenja spomenute odluke, nakon koje odvoz komunalnog otpada (za razliku od prije, kad je u tom poslu sudjelovao i Komunalni pogon općine) na cijelom području općine provodi Čistoća d.o.o., možemo sa sigurnošću reći da se nismo pomaknuli naprijed ni za milimetar.

Na osnovi čega to zaključujemo?

Da bismo mogli odvajati otpad, za to su potrebni preduvjeti. Oni su definirani navedenom Odlukom, u kojoj se navode načini kako bi se to trebalo provesti, definiraju se vrste otpada koje se odvajaju, kao i potrebni uvjeti. Sve je to definirano člankom 11. Odluke, kojom su definirane obaveze davatelja usluga (Čistoća d.o.o.):

- prikupljati i odvoziti komunalni

otpad, biorazgradivi otpad, reciklabilni otpad i glomazni otpad na području općine Podstrana;

- korisniku usluge osigurati mogućnost odvojene predaje otpada na njegovu obračunskome mjestu, korištenjem spremnika postavljenog na javnoj površini i odvoz glomaznog komunalnog otpada;
 - osigurati korisniku usluge spremnik za primopredaju miješanog komunalnog otpada, biorazgradivog komunalnog otpada i reciklabilnog otpada;
 - označiti spremnik oznakom; dostaviti korisniku usluge obavijest o sakupljanju miješanog komunalnog otpada i biorazgradivog komunalnog otpada;
 - preuzeti sadržaj spremnika od korisnika usluge;
 - odgovarati za sigurnost, redovitost i kvalitetu javne usluge i usluge povezane s javnom uslugom – osigurati provjeru da otpad sadržan u spremniku prilikom primopredaje odgovara vrsti otpada čija se primopredaja obavlja;
 - voditi digitalni sustav evidencije o preuzetoj količini otpada (uspostaviti digitalni sustav u roku od godinu dana – članak 34)
- Od navedenog smo dobili samo spremnike za miješani otpad, dok spremnika za papir i biootpad nema.

Istodobno je cijena odvoza komunalnog otpada nekim našim sumještanima sada manja, ali nekima je neusporedivo veća. Ali još je važnije da je sadašnji način naplate nakaradan. U svim propisima o gospodarenju otpadom, pa tako i u spomenutoj Odluci, osnovni je postulat da se cijenom stimulira odvajanje otpada, odnosno da cijena ovisi o količini miješanog otpada. Dakle, nikakav broj članova kućanstva, ni-

kakav broj turista koje smo ugostili u apartmanima, nebitno iznajmljuje li se apartman jedan mjesec, tri ili dvanaest mjeseci. Jednostavno, platit ćete manje ako ste u jednome mjesecu predali manje miješanog (nerazvrstanog otpada). Što Čistoću treba brinuti koliko ljudi boravi u kući, treba ih brinuti samo koliko su litara nerazvrstanog otpada odvezli. A da bi to učinili, trebali su odraditi ono na što ih Odluka o zbrinjavanju otpada obavezuje. U njoj se, u člancima 6. 7. i 8., navodi da strukturu cijene javne usluge čini cijena usluge za količinu predanog miješanog komunalnog otpada, cijena obvezne minimalne javne usluge i cijena ugovorne kazne, dok se količina miješanog otpada koji predaje korisnik usluge određuje umnoškom volumena spremnika i broja njegova pražnjenja u razdoblju obračuna usluge od jednog mjeseca. Znači, Čistoća treba samo izbrojiti koliko je kanti ispraznila ispred moje kuće. U 16 mjeseci nakon donošenja odluke oni to nisu u stanju učiniti. A nije poznato ni kada će. Općinsko vijeće više od šest mjeseci poziva čelnike Čistoće na razgovor o ovim problemima. Još se nisu odazvali.

Općina je napravila određene iskorake postavivši manji broj „zelenih otoka“, no njih je nedovoljan broj, a o njihovom izgledu ne treba trošiti riječi. Naravno da odgovornost za njihov izgled ne snosi samo Općina, odnosno naši komunalci i Čistoća, nego i mi stanovnici, koji na njih trpamo svašta i na svaki način. Jedan je od razloga, uz nekulturu življenja, i nepostojanje mjesta za odlaganje pojedinih vrsta otpada, odnosno reciklažnog dvorišta. Ono je u fazi izgradnje, kako se vidi i iz drugog članka u ovoj *Reviji*, ali treba ga dočekati.

Svjesni smo da je otpad danas sve veći problem, svi ga stvaramo, svi bismo ga se riješili, ali što dalje od svojih vrata, a gdje – baš nas briga, neka to rješava netko drugi. No neće ga riješiti nitko drugi, nego se za to trebamo pobrinuti sami. Uvijek treba poći od sebe i pomesti ispred svojih vrata, a potom se ne ustručavati upozoriti druge da čine to isto.

O ovoj temi pisali smo prije dvije godine, i prezentirali cjelovito rješenje koje nam je ponudio prof dr. sc. Stanko Uršić, čiji sažetak prenosimo ponovo.

RJEŠENJE POSTOJI

Ono je, kao i većina rješenja u životu – jednostavno. - Prvo i osnovno, odlagalište smeća u Lećeveci je nepotrebno, jer smeće se uopće ne smije stvarati. Kad se smeće stvori, više pomoći nema, to je isto kao da ste ubili čovjeka. Možete se kajati, odležati u zatvoru, ali mrtvacu ne možete oživiti. Dakle, jedino rješenje problema daje ekološka znanost, i to rješenje mora biti cjelovito. Prije nego što krenemo u objašnjenje, moramo znati što je otpad, a što je smeće. Otpad su ostaci stvari i stvari u komunalnom životu. Smeće je kad to sve pomiješate zajedno. Kad to pomiješate, napravili ste zločin, jer više ni na kakav način nema povratka. Obrnuto, ako od otpada ne napravite smeće, svakim segmentom možete gospodariti. Svaki segment otpada da se vratiti u ponovnu uporabu. Nema ničega što trebate baciti, jer se sve vraća u ponovnu uporabu. Glavni ključ zove se odvojeno prikupljanje i obrada otpada. Obrada može biti ili recikliranje ili neka druga prerada. Jer tehnološki je sve rješivo, 97 posto otpada rješivo je u kratkom periodu i uz niske troškove, tako da je ukupna bilanca pozitivna. Sustav je samoodrživ i otvara nova radna mjesta (za grad Split 200 novih radnih mjesta).

- Sustav je cjelovit i logičan, ali moraju biti ispunjene sve postavke zasnovane na ekološkoj znanosti i uvidima. Ako jedan parametar nije ispoštovan, sve pada. Prvo, mora biti u javnom vlasništvu, zato što su u tom sustavu svi ljudi, sve obitelji, svi korisnici. Opće dobro ne može biti roba na tržištu, ni skupini ljudi. Grad vlada sam sobom, javna firma je gradska firma o kojoj odlučuju građani, a u nadzorni odbor trebaju birati časne ljude - Ovakav, fundamentalno ekološki sustav traži individualiziranu odgovornost svih sudionika. Postoje tri podsustava koji funkcioniraju povezano i paralelno.

Prvi je odvojeno prikupljanje otpada i to je temeljni uvjet. Drugi je sustav prikupljanja i distribucije, i treći je sustav individualizirane odgovornosti.

- Prvi, sustav odvojenog prikupljanja funkcionira tako da korisnik dobije ugovor, uz ugovor ide osobna magnetska kartica. Vi s njom možete u svakom trgovačkom lancu besplatno podići raznobojne vrećice. Čim se kartica provuče, vaši su podaci u centralnom kompjutoru. Nakon toga vi u kući stavljate biootpad u vreću za biootpad, papir u vreću za papir, plastiku i staklo u vreću za plastiku i staklo, sve odvojite. A zatim sve vreće, osim one s biootpadom, koji se odvozi svakodnevno, stavljate zajedno u kontejnere u spremištu. Ostale vrste otpada (osim biootpada) odvoze se (to je transportni sustav) u sustav oporabe i distribucije prema potrebi, kad se kontejneri napune. Taj se sustav pak sastoji od sortirnog centra, ondje se vreće automatski razdvajaju po bojama, a osim što su različite boje, također su osmerostruko barkodirane. Taj barkod

Vidjevši natpis na kantama koje nam je poslala gradska Čistoća, možemo se samo upitati: „Tko je ovdje lud“, ili, ima li itko u tom poduzeću normalan. Jer, natpis *Miješani gradski otpad* je naprosto idiotizam. Ta formulacija ne postoji, jer to nije otpad nego smeće. Zašto skupljati smeće umjesto otpada, i zašto se već godinu dana gušimo u smeću? Nadamo se da će nam u najskorije vrijeme odgovoriti mjerodavne gradske i županijske službe.

je pridružen vašem broju u kompjutoru (magnetskoj korisničkoj kartici), tako da se na sortirnoj liniji

trenutačno identificira korisnika. Kad se otvori vreća na sortirnoj liniji, provjerava se je li u njoj ono što po ugovoru treba biti. Primjerice, ako je u vreći za papir još i krepana mačka, za to kao korisnik snosite naknadu za počinjenu štetu u sustavu jer ste potpisali ugovor koji vas na obvezuje.

- Sustav za biokompostiranje je poseban sustav, i on nije obvezujući, jer korisnik može i sam stvarati vlastiti kompost ako za to ima mogućnosti. Ako ne može, onda ga odvaja u posebnu vreću. Sve ovo prikupljanje otpada odražava se na iznos naknade korisničkog računa, tako da korisnici mogu imati i manje troškove naknade, ovisno o količini prikupljenog otpada (broja predanih vreća s otpadom). Ovakvim sustavom sami korisnici u svakom trenutku mogu znati koliko su otpada predali i, shodno tome, koliki će biti iznos na računu za naknadu. Nema prijevere, plaćate samo ono što ste predali. No, ovakvim bi prikupljanjem i država imala koristi jer bi prikupila sirovine koje inače uvozi (papir, 100.000 tona godišnje, plastiku, 180.000 tona godišnje, i slično). Napokon, vreće se nakon odvajanja otpada peru i recikliraju, tako da se na minimum svodi potreba za novim materijalom.

- Treći dio (sustav oporabe i distribucije) ima razvojni centar za gospodarenje otpadom i to je posebno važan segment ovog projekta jer omogućuje unapređenje uporabe dobivenih sekundarnih sirovina, te distributivni centar u kojem se sirovine/proizvodi (rezultat djelatnosti razvojnog centra) prodaje vanjskim klijentima. Za ovakve pogone nije potreban veći prostor od onoga koji je već sada u uporabi u gradovima. On može biti, primjerice, sada dio (saniranog) Karepovca, a ostali prostor, u doglednom vremenu, tijekom kojeg bi se iz smeća na Karepovcu izdvojio i (energetski) koristio metan do stabilizacije saniranog smetišta, ostao bi gradski prostor za bilo koje gradske potrebe.

O komunaliji i polutantima

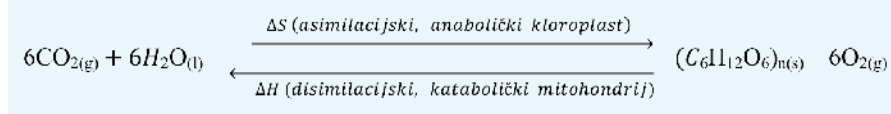
Piše: Josip ŽAPER

Teško je pojmiti kako su prethodne vlade mislile postupati sa smećem, kao polutantom golemih količina različitih tvari na širokom području države, odnosno sela, naselja, mjesta, gradova i otoka.

Naime, prirodni su resursi ograničeni, a reciklažni materijal, otpad, baca se u najvećim količinama.

Vrijedno je pohvaliti postupanje s ambalažom prije razdoblja gigantskog konzumerizma, kad se koristila ambalaža koja se vraćala proizvođaču, a potom se prala, čistila i sterilizirala, te ponovno upotrebljavala za konfekcioniranje tih proizvoda (boce, tegle i sl.). Neke su se namirnice ambalažirale u papir (ne plastiku), a taj se papir mogao nakon obrade ponovno koristiti za istu ili sličnu namjenu.

No, tada na scenu dolazi jeftina plastična ambalaža, koja je zbog profitabilnosti istisnula sve druge vrste ambalaže. Naime, u prirodi se gotovo sva organska materija (hrana) sintetizira u autotrofima (asimilacija: alge→biljke), te ih konzumiraju heterotrofi (disimilacija: protozoa→životinje, herbivorne) ili pak saprofitni (mikro)organizmi i gljive, koji ih poslije digestije ponovno vraćaju, razgrađene na elementarne tvari, biljkama (autotrofima) na novu fotosintezu (asimilaciju), čija je općepoznata jednadžba.

Ali mnogi sintetski polimeri ne mogu se metabolički degradirati u prirodi, te su balast za jedinstven, visoko uređen sustav Zemlje, zvan

ekosustav ili biosfera. Dobar su primjer degradabilne plastike ambalažne gajbe za piće, koje imaju aditive plastike ograničene na neko vrijeme korištenja, nakon čega se autodegradiraju u okolišu i svoju organsku materiju ostavljaju mikrobima, koji ih dodatno rastavljaju na nutritivne tvari za više autotrofe.

Dakle, ovakav ciklus organske tvari funkcionira od geološke prapovijesti Zemlje, da bi u antropocenu (pleistocen / kenozoik / fanerozoik) doživio potpuni krah, tj. disbalans organske tvari, poput velike količine CO₂ iz fosilnih goriva, stvarajući time efekt staklenika, kada kratkovalna solarna radijacija ulazi u Zemljinu atmosferu i ostaje u njoj za-

robljena zbog nemogućnosti refleksije, dugovalne toplinske energije u svemir, povećavajući time temperaturu na Zemlji.

No, iz fosilnih tvari proizvodi se i gradiva materija (petrokemikalije), poznata kao plastika, koja je u prvilu nedegradabilna i nerekiclabilna.

Takva plastika dospijeva u rijeke, a koncentrira se u morima, te na primjer u Pacifiku formira cijele kontinente od plastike. Mnoge marinske, nektonske životinje preferiraju tu

plastiku (ftalati) više od svoje prirodne hrane, pa im se ona zaustavlja u digestivnom traktu, zbog čega nerijetko i ugibaju. No ipak, poslije dosta vremena ta se plastika u moru fragmentira na mikroplastične i nanoplastične partikule, za koje se potom precipitacijom vezuju mnoge toksične tvari, poput teških metala, biotoksina i slično. Procesom respiracije (ribe) i filtracije (školjke) morskih organizama, plastika, zajedno s tim toksikantima, ulazi u krvotok i potom neselektivno (pasivnim i aktivnim prijenosom) u gotovo sve somatske stanice, a njihova daljnja sudbina (kompleksiranje, fragmentacija, katalitičko trovanje, retencijska akumulacija i eliminacija), kao i mnogih bioaktivnih tvari nije ni do danas poznata.

Štoviše, u hranidbenom se lancu mikro (nano) partikule primarno retencijski akumuliraju u planktonu, koji (*ad libido*) konzumiraju viši organizmi, u kojima se i više koncentriraju takve tvari u najvećim količinama, a njih pak konzumiraju još

veći predatori u kojima je retencijska akumulacija i koncentracija time mnogostruko veća, da bi na kraju hranidbenog lanca bio *Homo sapiens* s maksimalnom koncentracijom takvih tvari, koje su precipitirane na mikro (nano) plastiku, a za osobe male mase (djecu) to može biti i vrlo rizično za ontogenetski razvoj (sistemskih) degenerativnih bolesti, ovisno o genetskoj predispoziciji i dobi djeteta.

Kod nas takav otpad morskom strujom dolazi iz južnih krajeva, poput Albanije, gdje ga neselektivno bacaju u more (pa čak i medicinski otpad), te se on nasukava na obalu Pelješca, Korčule i Elafitskih otoka, što se moglo slikovito vidjeti i u javnim glasilima. Tako se u posljednje vrijeme u EU-u provode mjere za zbrinjavanje otpada recikliranjem, fermentacijskim kompostiranjem i spaljivanjem, te se u većini zemalja EU-a otpad odvaja sukladno zelenim tehnologijama, i to vrlo uspješno, a u RH su za to dobri primjeri otok Krk, Cres i istarska regija, gdje humana populacija ima visoko razvijenu svijest o ekologiji i mjestu, te uložila *Homo sapiens* u njoj kao njezina sastavnog dijela, i da je zdrav okoliš preduvjet za zdravlje čovjeka.

Dakle, dovoljno je kopirati njihova rješenja, te ih modificirati s obzirom na eventualne razlike, a zatim ih primijeniti i u našoj regiji. Naime, primarno je selektiranje otpada od smeća već kod kuće, njegovo sekundarno prikupljanje na što dostupnijim lokacijama, a tercijarno komprimirano odlaganje na adekvatne lokacije (kamenolom Žrnovnica), te kvarterno transportiranje na ponajbolje odabrane pogone za preradu u RH ili susjedstvu.

Stoga, kao primarno, svakom kućanstvu trebaju biti u trgovinama besplatno dostupne adekvatne najlonske vrećice s barkodom, u bojama, za plastiku, papir, staklo, metal, hranu i smeće, a svaka bi kuhinja stoga trebala imati pet kanti za otpad i smeće s različitim bojama vreća za pojedini otpad.

Sekundarno je u nadležnosti općine da su lokacije s kontejnerima i barkod brojačima jednako dostupne na svim mjestima, te da su spremišta ispod tla, kako u toplim ljetnim danima smradom ne bi odbijala turiste i širile respiratorne infekcije, ili pak (moguće) inhalatorne intoksikacije. Tercijarna lokacija deponiranja (i

komprimiranja) otpada uglavnom je riješena, a općini preostaje odabir najboljeg pogona za preradu pojedine vrste otpada (plastika, papir, staklo, metal, hrana) i smeća, kao i proizvođača eko-plastičnih vrećica s barkodovima, primjerice Rako vrećica, a koje bi bile dostupne u trgovinama.

Dakle, sve je tehnički izvedivo, problem je jedino u organizaciji, koja nije funkcionalna u većini dijelova Lijepe naše, pa tako ni kod nas, a i stečene navike života stanovništva teško je korigirati i adaptirati, pa je ponajbolje ulagati u mladu školsku populaciju, te ih educirati o odnosu čovjeka i okoliša od najranije dobi (prvi, drugi i treći razred osnovne škole).

Tako stečeni odgojni i odgovoran stil življenja trebao bi biti usvojen u dugotrajnoj memoriji te primijenjen u praksi, a njegovu provedbu treba omogućiti općinska komunalna služba.

Na ovaj način omogućili bismo mlađoj populaciji u općini preduvjet za kvalitetan život u čistom i zdravom okolišu, kakav i zavrjeđuju.

PODSTRANA KREĆE U IZGRADNJU RECIKLAŽNOG DVORIŠTA

Piše: Danira ZANKI

Općina Podstrana započela je s realizacijom projekta izgradnje reciklažnog dvorišta Perun, čime se direktno uključila u uspostavu cjelovitog sustava gospodarenja otpadom u Republici Hrvatskoj primjenom ekonomskog modela kružnog gospodarstva, koji osigurava održivo gospodarenje resursima i produžavanje vijeka trajanja materijala i proizvoda. Realizacija projekta ukupne vrijednosti 7.662.376,52 kune, koji u iznosu od 4.199.999,00 kuna sufinancira Europska unija iz Kohezijskog fonda, Operativnog programa *Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020.*, predviđa se do kraja svibnja 2020. godine.

Izgradnja reciklažnog dvorišta Perun pridonijet će održivom gospodarenju otpadom i unaprjeđenju sustava gospodarenja otpadom jer će u njemu biti omogućeno odvoje-

no prikupljanje i privremeno skladištenje posebnih vrsta otpada: papira, kartona, PET ambalaže, glomaznog i sitnog EE otpada, tekstilnog otpada, obuće, akumulatora, baterija, otpadnih fluo cijevi i štednih žarulja, motornih ulja, zauljene ambalaže i krpa, jestivog ulja, starih lijekova, ostale tvrde plastike, drvenog glomaznog otpada, metalnog glomaznog otpada, građevinskog otpada (šuta, sanitarna keramika), ravnog i ambalažnog stakla, stiropora, drva, zelenog otpada (usitnjeno drvo), željeza, obojenih metala i limenki.

Istodobno, projekt pridonosi ispunjavanju ciljeva Plana gospodarenja otpadom Republike Hrvatske 2017. – 2022. godine, posebice ciljeva za odvojeno prikupljanje 60 posto mase proizvedenog komunalnog otpada, odlaganja manje od 25 posto

mase proizvedenog komunalnog otpada na odlagališta, te kontinuirane provedbe izobrazno-informativnih aktivnosti usmjerenih prema građanima. Novo reciklažno dvorište nalazit će se na adresi Poljička 104 u Podstrani.

Izgradnjom i opremanjem reciklažnog dvorišta Perun općina Podstrana ostvarit će povećanje količine odvojeno prikupljenih posebnih vrsta otpada prema vrsti i svojstvima, te će time pridonijeti povećanju stope recikliranja proizvoda. Odvojeno prikupljeni otpad će nakon sortiranja i vaganja, te privremenog skladištenja preuzimati tvrtke ovlaštene za recikliranje, koje će prikupljeni otpad ponovno preraditi u proizvode, materijale ili tvari za prvobitne ili druge svrhe.

U sklopu projekta provest će se i informativno-obrazovne aktivnosti s ciljem upoznavanja lokalnog stanovništva o ulozi reciklažnog dvorišta u cjelovitom sustavu gospodarenja otpadom, o pravilnom odvajanju otpada u kućanstvima, te radi podizanja svijesti o neodrživosti postojećeg sustava i potrebi očuvanja resursa za buduće naraštaje.

Dana 30. travnja 2019. u prostoru Općine Podstrana održana je početna konferencija na kojoj je predstavljeno ovaj projekt.

Pothodnik

Piše: Ivanka ŽAPER

Kad je završena izgradnja Magistrale 1959. godine, u Strožancu je kod kuće Branke Vuleta izgrađen pothodnik kojim su se služili mještani za siguran prolaz na plažu. Nakon što je kuća prodana *Dalmatinki* iz Sinja i postala odmaralište, pothodnik je i Sinjanima služio za pristup plaži.

Prije Domovinskog rata odmaralište *Dalmatinke* kupio je Ivan Milan Muše, koji je srušio staru kuću s namjerom da izgradi poslovni hotel. U procesu dobivanja lokacijske i građevinske dozvole, Ivan Milan Muše

sklopio je ugovor s Općinom Podstrana, među ostalim i o izgradnji novog pothodnika nešto istočnije, te se obvezao urediti ga. To je trebalo uključivati finu obradu, bojenje, postavljanje rasvjete i ograde, a Općina se obvezala obaviti grube radove, što je uključivalo otvaranje i iskop ispod Magistrale.

Ivan Milan Muše izgradio je stambenu zgradu, prodao je i uskoro se stari pothodnik zatvorio, a nezadovoljstvo mještana neutralizirao je obećanjem o izgradnji novog i boljeg pothodnika, koji se trebao nalaziti nešto istočnije. Od tada su prošla tri desetljeća: stari je pothodnik zatrpan, a novi nije napravljen. Mještani i njihovi gosti iz četiri ulice (Pavićeve, Starčevićve, Radićeve i

Podčeline), koji gravitiraju tom prolazu, strepe za svoj život prelazeći Magistralu, a što dokazuje niz incidenata i prometnih nesreća.

Prevareni i nezadovoljni mještani, kojih broj raste geometrijskom progresijom, pišu peticije i na razne druge načine godinama izražavaju svoje nezadovoljstvo.

Vrijeme prolazi, općinske se vlasti mijenjaju (načelnici, Općinska vijeća...), samo se ne mijenja strepnja i strah pri prelasku Magistrale.

Sadašnja je Općina pravni sljednik svih ugovora koje su potpisale bivše uprave i načelnici. Nikako nije prihvatljivo varati i igrati se povjerenjem mještana, a po logici zdravog razuma trebalo bi ih uvažiti.

OBAVIJESNE PLOČE NA ŠETNICI UZ RIJEKU ŽRNOVNICU

Privlačnu i rado posjećenu šetnicu uz obalu rijeke Žrnovnice obogaćujemo ove sezone informativno-edukativnim sadržajem. Postavljamo tri info-ploče sa sadržajem posvećenim prirodnom bogatstvu riječnoga toka, obale i ušća: ribama, pticama i biljkama. Ploče je izradila tvrtka *Tvornica identiteta* koristeći materijale i podatke naše Turističke zajednice.

Ploče su s dvojezičnim sadržajem, to jest s tekstovima na hrvatskom i engleskom jeziku, o vrstama ptica, riba i biljaka izabranih za predstavljanje zbog svoje važnosti u riječnome eko-sustavu, rijetkosti ili ugroženosti, ili pak stoga što su najzastupljenije. Donose domaće (narodne) i znanstvene nazive vrsta, kratki opis njihova izgleda te osnovne biološke i ekološke podatke. Svi su tekstovi popraćeni izvanredno vjernim i dopadljivim ilustracijama.

Dimenzije ploča i položaj izabrani su tako da će se i djeca moći njima koristiti. Materijal od kojega su načinjene ne jamči samo visoki estetski doživljaj, nego i solidnu otpornost na atmosferilije (ali ne i otpornost na zlonamjerna oštećenja).

Turistička zajednica Podstrane poziva sve šetače, trkače, bicikliste, domaće i goste, zapravo sve korisnike ove prekrasne šetnice da zstanu pred pločama i pokušaju naučiti nešto iz njihova sadržaja. One govore o bogatstvu usred kojega su smještene. Pomaže svima nama da to bogatstvo bolje upoznamo, čime ćemo ga znati više poštovati i bolje čuvati.

Čuvajmo našu prirodu i uživajmo u njoj! Čuvajmo sredstva koja nas o prirodi poučavaju i uživajmo u njima!

Zdravka Švenda

Inovativan kružni koncept upravljanja dualnom destinacijskom ikonom Podstrane:

OD LEGENDE KRALJA ARTURA DO POVIJESNE LIČNOSTI ARTORIJA LUCIJA KASTA

Piše: Prof. dr. sc. Neven Šerić
Ekonomski fakultet
Sveučilište u Splitu

Destinacijske su ikone u suvremenoj turističkoj ponudi vrlo važno obilježje koje pridonosi privlačnosti i često su jedan od razloga pri odabiru turističkog odredišta. U znanstvenoj teoriji destinacijske se ikone smatraju čvrstim privlačnim, takozvanim *pull* faktorima. Egzaktni su globalni primjeri Eiffelov toranj u Parizu, Kip slobode u New Yorku, Kineski zid u Pekingu, kip Krista Iskupitelja u Rio de Janeiru, *doubledeckeri* u Londonu i sl. Tijekom posljednjeg desetljeća na globalnom turističkom tržištu pozicioniraju se i specifične destinacijske ikone utemeljene na pričama i legendama. Različite kategorije destinacijskih ikona koriste se na različite načine u promociji turističkih destinacija ovisno o prevladavajućim oblicima specijaliziranih turističkih proizvoda. Pri tome je preporučljivo upravljanje destinacijskim ikonama koje se kvalificiraju strateškima za turistički razvoj prilagoditi ciljanim turističkim segmentima.

Činjenica je u turističkoj praksi

da destinacijske ikone značajno pridonose dojmu, privlačnosti i imidžu destinacije. Premda se kod destinacijskih ikona temeljenih na pričama i legendama u teoriji ističe problem subjektivnosti, u praksi se time ne treba opterećivati. Marketinška *priča* koja će se iskoristiti kao platforma transformacije određene legende vezane uz konkretnu destinaciju može kreirati novu destinacijsku ikonu.

Destinacijske ikone danas predstavljaju personifikaciju konkretnog turističkog odredišta. Destinacije priobalja istočnoga Jadrana, a posebno na području Dalmacije, iznimno su bogate kulturno-povijesnom baštinom koja je u periodu začetaka turizma prepoznata u kategoriji destinacijskih ikona.

Ovim destinacijskim ikonama se u marketinškom smislu počelo upravljati tek tijekom posljednjih desetak godina. Zbog toga je njihov doprinos turističkoj privlačnosti pojedinih destinacija, s izuzetkom međunarodno zaštićene baštine, još uvijek skroman. Destinacijska ikona sama po sebi predstavlja potencijal za transformaciju u turističku atrakciju, no danas se to više ne događa samo po sebi. Potrebno je planirati i provoditi aktivnosti marketinškog upravljanja destinacijskim ikonama u funkciji jačanja turističke privlačnosti destinacije. Takvim se konceptom jača i turistički imidž destinacije povezujući ga s odabranim destinacijskim ikonama.

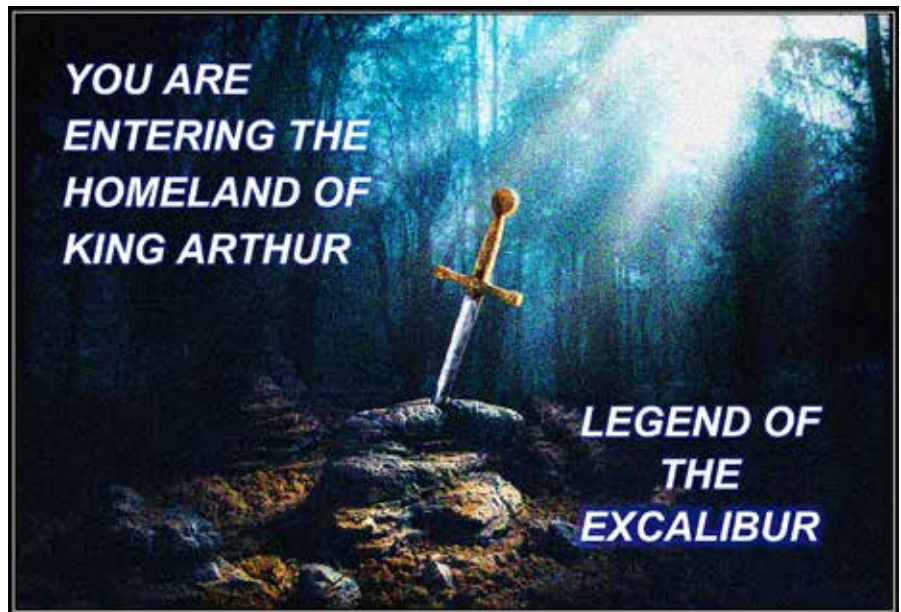
Mnoštvo raspoloživih kulturno-povijesnih destinacijskih ikona u priobalju Dalmacije rezultiralo je zanemarivanjem ostalih kategorija potencijalnih destinacijskih ikona i u većim gradovima, a posebice je to zamjetno u manjim mjestima.

Nakon otkrića povijesnih artefakata vezanih uz Lucija Artorija Kasta u Podstrani, lokalna je Turistička zajednica u kontekstu marketinške valorizacije definirala smjernice na temelju kojih ih se u turističkom kontekstu moglo početi koristiti kao destinacijsku ikonu. No, ove su smjernice prošle nezapaženo kod većine lokalnih receptivnih turističkih dionika. Treba li se onda čuditi što je lokalno stanovništvo s podsmijehom komentiralo poveznice povijesnih detalja iz biografije Lucija Artorija Kasta s legendom o kralju Arturu? Zanimljivo je da su o ovim poveznicama kroz argumentiranu elaboraciju govorili kompetentni engleski znanstvenici na prvoj znanstvenoj konferenciji posvećenoj nalazima vezanima uz Lucija Artorija Kasta.

Kako to obično biva kad lokalni vizionari turističkoga razvoja odluče nešto pokrenuti, ove je godine općina Podstrana okrenula novu stranicu u segmentu upravljanja turističkim imidžom destinacije. Entuzijasti okupljeni oko ogranka Matice hrvatske u Podstrani su, uz podršku gradonačelnika, njegovih suradnika i TZ-a Podstrane, inicirali održavanje druge znanstvene konferencije temeljene na arheološkim nalazima vezanima uz Artorija Lucija Kasta. No, opredijelili su se za, na našim prostorima, potpuno inovativan marketinški pristup kreiranja nove destinacijske ikone temeljene na legendi kralja Artura, a vezano uz poveznice iste legende s povijesnom ličnosti Lucija Artorija Kasta. Ovakav inovativan koncept pozicioniranja destinacijske ikone predstavlja iskoristivu platformu za povezivanje legende kralja Artura uz Podstranu, uz istovremeno jačanje povijesne destinacijske ikone

Artorija Lucija Kasta. Organizacijski tim Podstrane otišao je i korak dalje, pa je u suradnji s Centrom za cjeloživotno obrazovanje Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Splitu organizirao i proveo dvije edukativne radionice na kojima se „male iznajmljivače“ podučavalo načinima kako se destinacijske ikone praktično može iskoristiti u jačanju privlačnosti ponude obiteljskog smještaja. Na drugoj radionici „male iznajmljivače“ se educiralo načinima kako se primjenom nekonvencionalnog marketinga može implementirati legendu o kralju Arturu u ponudi obiteljskog smještaja. Održane edukacije iskorištene su i kao prva najava znanstvene konferencije koja će se održati 11. i 12. listopada 2019. godine u Podstrani: *King Arthur and Lucius Artorius Castus in Podstrana – from ancient traces toward touristic valorization*. Premda će na konferenciji biti i panel-izlaganja vezanih uz nove arheološke nalaze, evidentno je težište na turističkoj valorizaciji, posebice legende o kralju Arturu. Slijedom takvog strateškog opredjeljenja, Znanstveni odbor ovogodišnje konferencije će osim eminentnih arheologa okupiti i marketinške stručnjake iz Republike Hrvatske i inozemstva. Od znanstvenih radova na temelju kojih će se na konferenciji održati planirana panel-izlaganja će se na temelju međunarodnih recenzija odabrati oni koji zadovoljavaju kriterije uvrštenja u planirani *Zbornik odabranih znanstvenih radova*, koji će urediti međunarodni znanstveni odbor. Ciljevi su ovogodišnje znanstvene konferencije analizirati i predstaviti mogućnosti turističke valorizacije legende o kralju Arturu kao prepoznatljive destinacijske ikone Podstrane, te znanstveno elaborirati potencijal valorizacije arheološkog lokaliteta Sv. Martin u Podstrani. Uža tematska područja prema kojima će se prijavljivati znanstveni radovi, odnosno panel-izlaganja su kako slijedi:

- Novi nalazi povijesnih tragova u Podstrani od antike do novijih vremena;
- Nove spoznaje vezane uz Artorija Lucija Kasta;

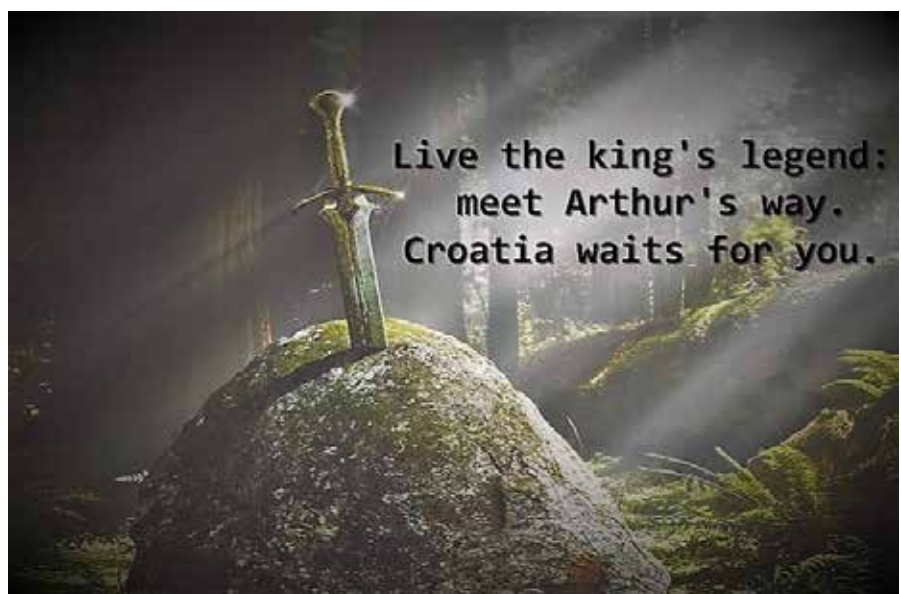

Autor ovog prijedloga i slogana je Dominik Metličić, student treće godine preddiplomskog studija *Menadžment u hotelijerstvu*)

- Marketinški iskoristive poveznice legende o kralju Arturu s Podstranom;
- Artorij Lucije Kast, kralj Artur i druge potencijalne destinacijske ikone Podstrane;
- Upravljanje destinacijskim ikonama Podstrane u funkciji cjelododnašnje turističke ponude;
- Marketing u odgovornoj i održivoj valorizaciji povijesnih destinacijskih ikona;
- Povijesne priče i legende u upravljanju turističkim razvojem destinacije;
- Razvoj i upravljanje specijaliziranim

turističkim proizvodima temeljenima na povijesnim pričama i legendama.

Aktivnosti vezane uz ovu buduću turističku priču Podstrane odvijat će se i kroz praktičan studentski projekt: *Kralj Artur kao prepoznatljiva destinacijska ikona Podstrane* u sklopu diplomskog studija *Turizam* Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Splitu. Zainteresirani studenti za uključenje u ovaj projekt već su se okušali u kreiranju prijedloga *jumbo* plakata. Dva najbolja autorska rješenja s originalnim sloganima prikazana su na slikama.

Autorica prijedloga i slogana je Nora Bago, studentica treće godine preddiplomskog studija *Menadžment u hotelijerstvu*

POLJIČKI STATUT

Piše: Zoran JURIŠIĆ

Ovo neka se zna, kako pripisamo ovi p. statut iz staroga u ovi virno i pravo, ni uzmaknuv ni primaknuv nego da se bolje razumi...

U dvorani Ilirskog sjemeništa u Omišu 30. travnja ove godine predstavljeno je novo izdanje Poljičkog statuta, u izdanju Društva Poljičana Sv. Jure Priko i Književnoga kruga iz Splita. Zadnje poznato izdanje ove državnopravne povijesne biblije Poljica, a time i hrvatskog naroda, tiskano je 1988. godine u izdanju Književnoga kruga iz Splita, te se s vremenom rasprodalo. Knjigu su uz domaćine, velikog i malog poljičkog kneza Petra Rodića i Darija Radovića, predstavili akademici Nenad Cambi i Radoslav Tomić, te prof. dr. sc. Željko Radić, koji je napisao uvodnu studiju u ovoj knjizi.

Iz obilja izrečenog na predavanju, koje je pažljivo slušala publika koja je napunila dvoranu, odabrao sam nekoliko malo poznatih činjenica. Tako je prof. Radić kazao:

- Pojava Poljičkoga statuta nesumnjivo je važan događaj, ne samo za lokalnu, nego i za našu sveukupnu kulturu. Statut je oznaka za pravni propis koji donosi autonomna vlast. Zakon je propis koji donosi suverena vlast, to je najviša vlast u državi i nezavisna prema van. Statut je normativni izraz jedne autonomne vlasti, koja iznad sebe ima neku višu vlast, ali je manje ili više samostalna na svojem području. Hrvati imaju bogatu tradiciju statutarnog prava i u srednjem vijeku svaki je grad imao svoj statut, a svoj su statut imale i pojedine ruralne zajednice.

Poljički statut je u cjelini izraz zakonodavne podjele autohtone i autonomne poljičke zajednice - stare hrvatske župe. Tijekom povijesti mijenjali su se vrhovni gospodari, od hrvatsko-ugarskih kraljeva, Mletci, Otomansko Carstvo, pa opet Mletci, no svi su oni uvažavali, pa i izriječno potvrđivali autonomne slobodine Poljičana. Opseg poljičkih pravnih povlastica bio je tako širok da se u povijesnoj literaturi često aludiralo i na državnost Poljica. Na

to nam ukazuju nazivi: kneževina, knežija, ili pak republika, koji je prvi upotrijebio Fortis u svojem putopisu Viago in Dalmazzia iz 1774. godine.

Poljički statut razlikuje se od većine drugih statuta i po svojem sadržaju i po svojem izrazu. Izrazom, zbog činjenice da je pisan hrvatskim jezikom i domaćim pismom, bosančicom ili poljičkom azbukom - poljičicom. Što se tiče sadržaja, on je produkt narodnoga, hrvatskoga, pučkoga pravnoga genija. Ostali su naši statuti zapravo sinteza različitih pravnih kultura (starog rimskog prava, germanskoga prava, langobardskoga, crkvenoga, bizantskoga prava i lokalnih običaja). Poljički statut je jedinstveni izraz hrvatskoga pravnog stvaralaštva, i on se u tom smislu može usporediti s Vinodolskim zakonikom iz 1288. godine, pisanoga glagoljicom. Ali moramo konstatirati da je Poljički statut bogatiji od Vinodolskog, pa i u kvantitativnim kategorijama. Vinodolski zakonik ima 75, a Poljički statut, 206 odredaba. Osim toga, Vinodolski je pretežito kazneni zakonik, a Poljički statut je, osim kaznenog prava, zbirka odredaba s elementima za promišljanje ruralne ekonomije, društvenih odnosa, mentalnih struktura, običaja i drugo. Ovaj statut

Čast nam je i zadovoljstvo pozvati Vas na predavljanje knjige

POLJIČKI STATUT
Društvo poljičana Sv. Jure Priko i Književni krug
izdanje 2019.

koja će se održati 30. travnja 2019. godine (utorak) u 20 sati
u Glagoljaškom sjemeništu na Priku
Knjigu će predstaviti:
akademik Nenad Cambi, akademik Radoslav Tomić, prof. dr. sc. Željko Radić

U programu će sudjelovati i Klapa Pasika Kostanje

Društvo Poljičana Sv. Jure Priko

Nenad Cambi, Željko Radić, Radoslav Tomić, Petar Rodić i Darijo Radović

nudi, kao ni jedan drugi, mogućnost proučavanja ukupnih društvenih odnosa u ruralnoj zajednici.

Ne može se točno utvrditi starost Poljičkog statuta, tj. kad je zapisan prvi statut. Izvornik nije sačuvan. Sačuvano je desetak prijepisa različite starosti, od kojih najstariji potječe iz 15. stoljeća. Više je puta objavljivan tiskom: ćirilčno izdanje Matije Mesića iz 1859., Vatroslava Jagića iz 1890., zatim su slijedila latinična izdanja Alfonsa Pavića, Jure Kaštelana, Zvonimira Junkovića, Miroslava Pere. Najznačajnija su izdanja Jagićeva, jer je on usporedio i sistematizirao sva ranija izdanja i kodificirao Statut, onakav kakav je on danas, a Junkovićev je pothvat velevrijedan jer je on dao prijevod na suvremeni hrvatski jezik...

Akademik Tomić u svojem nam je izlaganju kazao:

- Naša je ideja bila da se u novom izdanju zamoli prof. Radića za pravni osvrt, s nakanom da se nekadašnje povijesno pravo objasni u svjetlu sadašnjeg vremena. Time se gomilaju nova saznanja koja obogaćuju našu kulturu.

Treba naglasiti da ne postoji izvornik, najstarija verzija Statuta, i da se on s vremenom izgubio. Poljica nisu imala neku središnju gra-

devinu gdje bi kneževi vladali. Kad bi se izabrao knez, a birao se svake godine, nije živio u kneževu dvoru, kojeg nije ni bilo, nego je odlazio svojoj kući i nastavio živjeti gdje je i prije živio. Ali su se dokumenti na kojima je počivala državnost i zakonitost čuvali u poljičkoj škrinjici. I ta se škrinjica, srećom, sačuvala. Treba se podsjetiti da je Napoleon ukinuo Poljičku republiku 10. lipnja 1807. godine, iz Zadra, tadašnjega glavnog grada Dalmacije. Nakon što je Napoleonova vojska poharala Poljica, jedna je skupina Poljičana, uplašeni za sudbinu svoje knežije, sačuvala škrinjicu, skrivajući je na nekoliko lokacija. Na kraju je bila skrivena sve do 1978. u obitelji Bilić iz Doca Donjeg. Postoji dokument koji je objavio i prepisao pokojni fra Marko Mišerda, i upravo po tom dokumentu može se zaključiti da je u toj škrinjici bio Statut koji je do danas sačuvan. Obitelj Bilić je za simboličan iznos škrinjicu i njezin sadržaj prodala Muzeju grada Omiša. Ta je škrinjica stara, vjerojatno iz vremena Mletačke Republike, iz 18. stoljeća, i u njoj se čuvao Poljički statut koji se i sada čuva u Omiškom muzeju, uvezan na starinski način, kao i tri zastave. Jedna je tek fragment stare poljičke zastave, a dvije

su novije: jedna iz vremena Mletačke Republike, a druga iz prve austrijske vladavine, jer su se Poljičani nadali da će ih Austrija priznati i vratiti im samostalnost. Napravili su jednu zastavu na kojoj je bio ugarski grb, smatrajući da je to legitimitet njihova hrvatstva, te smatrajući da će udvorničkom politikom obnoviti knežiju. U škrinjici je sačuvan i poljički pečat, čiji se otisak nalazi na naslovnici ovog izdanja Poljičkog statuta. Sadržaj te škrinjice je jezgra na kojoj je počivala Poljička kneževina, to su zakonici, zastava i pečat, koji je davao legitimitet, dostojanstvo i ozbiljnost na temelju koje je poljička vlast obnašala svoju upravu.

Predstavljanju ovog vrijednog izdanja nazočili su i brojni gosti, između ostalih Jakov Radovčić, veliki knez zagrebačkog Društva Poljičana, Branko Cindro, dopredsjednik Hrvatskog plemićkog zbora, inače tiskar ove knjige, te drugi brojni uzvanici. Program je vodio Darijo Radović, a u glazbenom dijelu programa nastupila je klapa Pasike iz Kostanja.

Knjigu po simboličnoj cijeni od 100 kuna možete nabaviti u Društvu Poljičana na Priku ili kod povjerenika Društva u Poljicima.

Slike u Poljičkom dvoru

Piše: Mladen VUKOVIĆ

Poljički dvor Udruge zagrebačkih Poljičana *Sveti Jure*, prizemna dvorana u Ilici 48, ujedno je i mala galerija na čijim su zidovima slike s motivima bogate povijesti Poljica. Na sjevernom su zidu tri slike s temom Poljičkog statuta i biranja poljičkoga kneza, a naslikao ih je Bruno Bulić (Trst, 7. prosinca 1903. – Zagreb, 26. studenoga 1990.), slikar poznat po velikom opusu sakralnih slika koje je naslikao za brojne franjevačke crkve i samostane diljem Hrvatske.

Središnji dio istočnog zida zauzima slika junakinje Mile Gojsalić s turskim pašom, a naslikao ju je Mirko Rački, hrvatski secesijski slikar i grafičar (Novi Marof, 13. listopada 1879. – Split, 21. kolovoza 1982.).

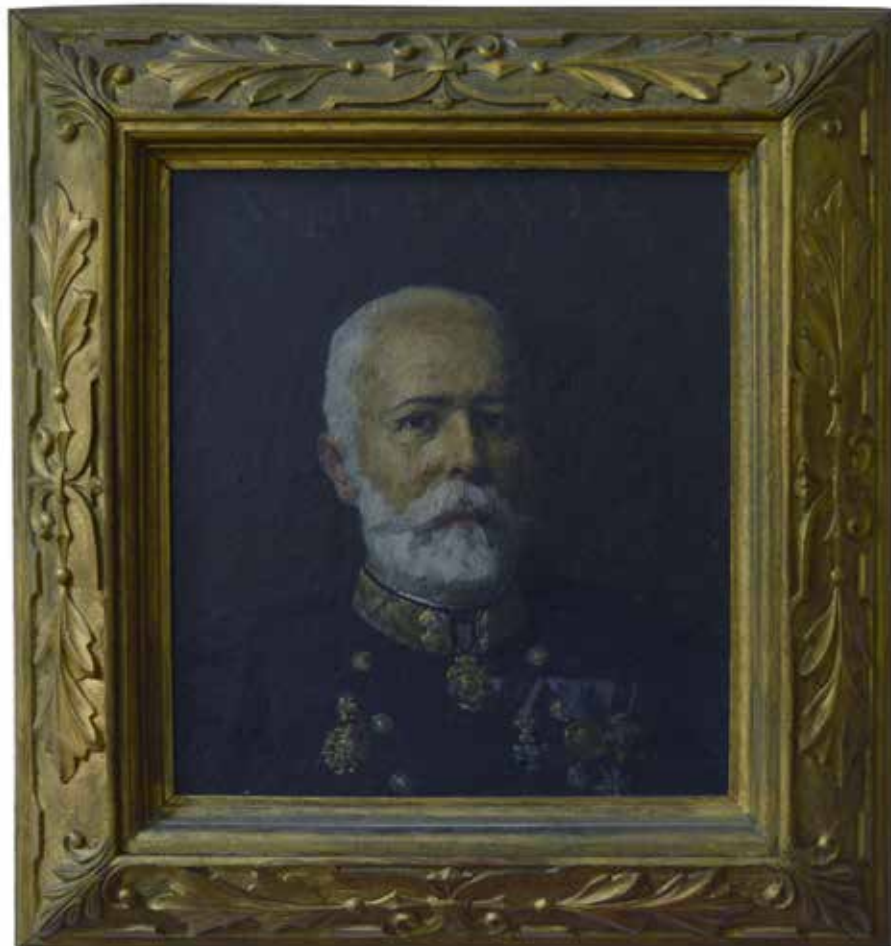

Mirko Rački, Mile Gojsalić s turskim pašom, ulje na platnu

Zagrebački Poljičani baštine i dio zbirke kolekcionara Klementa Lukina (Putišići, Dolac Donji, Poljica, 1924. – Zagreb, 2004.). Taj je ljekarnik četiri desetljeća skupljao umjetnine,

a u njegovoj je zbirci oko tri tisuće minijaturnih autoportreta hrvatskih slikara, književnika, fotografa, filmaša i drugih umjetnika. Lukin je počeo prikupljati slike na poticaj Cvite Fiskovića, a ubrzo je to preraslo u strast. Ljubo Ivančić je napravio i karikaturu kolekcionara. Kada mu je stan na Gornjem gradu postao pretijesan, prijateljima umjetnicima davao je kartonske podloške za čaše, ovalne ili četvrtaste, da mu na njima nacrtaju svoj autoportret. Dio svoje zbirke od 650 radova oporučno je ostavio Zavičajnome muzeju u Omišu. Neki radovi iz te darovnice predstavljeni su javnosti na izložbi *Muzej grada Omiša* u prosincu 2009. godine, no danas snivaju u metalnim sanducima čekajući svoj stalni muzejski prostor. Tu je i nekoliko poljičkih medalja, među njima spomen-medalja Mile Gojsalić, izrađena 1967. godine.

Na Klementovoj kolekcionarskoj baštini začet je Trijenale autoportreta u samoborskoj Galeriji *Zlatko Prica*. Svake treće godine (dogodine će biti četvrti) izlažu se dokumentarni i intimistički autoportreti hrvatskih umjetnika, a dio izloženog blaga otkriva se iz Lukinove zbirke. Ivo Dulčić, Ljubo Ivančić, Ferdinand Kulmer, Boris Demur, Nives Kavurić Kurtović, Zlatko Kauzlarić Atač još su neki od zvučnih autora.

Alfons Pavić, ulje na platnu

Denis Jonjić i Tomislav Raljević s poljičkom škrinjicom

Piše: Denis JONJIĆ

Ponukani tumačenjem dijela poljičke povijesti o kojemu je Radoslav Tomić kazivao na predstavljanju novog izdanja Poljičkog statuta, o tome da je poljička škrinjica, koja je bila simbol poljičke samostalnosti, sačuvana u Poljicima, željeli smo se uvjeriti da se ona uistinu nalazi u Omišu, a ne, kako su mnogi Poljičani tvrdili, u Rusiji. Slijedom toga, odlučili smo posjetiti Muzej grada Omiša. I uistinu, pronašli smo ne samo jednu, nego dvije poljičke škrinje. Manju i veću.

Muzejski tehničar Tomislav Raljević dočeka nas je, otvorio muzejski prostor i pokazao nam ono što nas je zanimalo.

- Obitelj Bilić iz Docca Donjeg donijela nam je dvije škrinje, manju i veću. Obje su, po njihovoj tvrdnji, pripadale velikom poljičkom knezu. U maloj su bila dva prijepisa Statuta, stariji i mlađi, koji je prijepis starijeg. Nalaze se u muzejskome sefu, zajedno s pečatom velikog poljičkoga kneza. Zastava iz vremena Venecije svilena je i izložena je u muzeju. Po vanjskim je dimenzijama najveća od devedeset zastava koje su pronađene u Dalmaciji, a koje na sebi imaju heraldiku Mletačke Republike.

Poljički pečat

Zastava je restaurirana u ateljeu Boschi u Zagrebu. Druga je lanena, iz vremena austrijske vlasti, i nalazi se u sefu.

Statute i pečat koji su pohranjeni u sefu, pod ključem, nismo vidjeli jer je zbog preuređenja bilo teško doći do sefa, no vidjeli smo njihove fotografije u knjizi *Omiš i Poljica*, tiskane prije dvadesetak godina, koje je urednik bio Žarko Domljan. Ali oduševio nas je već sam pogled na škrinjicu, zbog njezine povijesne važnosti ne samo za Poljica, nego i za hrvatski narod. A pogotovo činjenica da je uspješno skrivena i čuvana skoro dvjesto godina, kako od stranih

vlastodržaca, tako i od kolekcionara, koji bi je zasigurno htjeli za sebe. Ta mala, skromna drvena škrinjica čuvala je u svojim njedrima poljičke zakonike i državni pečat, obilježja svoje samostalne države. Jer još su naši preci znali da samo vlastiti zakon može čuvati slobodu i blagostanje našem narodu.

Nadamo se da će ovaj tekst potaknuti Poljičane da u Poljicima pronađu adekvatno mjesto za ove vrijedne eksponate naše povijesti.

Poljička zastava

JOŠ NEŠTO O PODSTRANI KOLENDAVANJE Običaji moga zavičaja

Piše Mario TOMASOVIĆ

Iako kolendavanje u Podstrani nema povijesno zabilježeni početak, sigurno je da njegovo ishodište seže u ranokršćansko tradicijsko pijevno obilježavanje božićnih blagdana. Koliko je meni poznato, kod nas se božićno kolendavanje događalo uvijek po Božiću na Stipandan, tako da bi crkveni kantači (pivači) pivajući kolendu obilazili domaćinstva svoji obitelji. Dakle, posli ručka prvi dan po Božiću četiri, pet pivača bi se dogovorilo okle se kreće s kolendavanjem i taj bi obilazak potrajao do kasno u noć. Došlo bi se prid vrata domaćina i zapivala kolenda, pa bi uz pismu, vino, sir, pršut, kolače i druge delicije tekla pisma za pison. Kod prvog bi se domaćina zadržali malo kraće jer je

Oj ti, kume poštovani, od svi judi odabrani
Od judi smo čuli stari da ti jesi čovik pravi
Evo smo van uprav došli, s pravog puta nismo zašli
Na poštena ova vrata, a u (Ante) ka u brata
Došli smo se divertiti i s vami se veseliti
I s vami se radovati, sprav te nas se darovati
Jol jabuku, joli grošić, na dobro van doša Božić.
Po Božiću Sveti Stipan, po Stipanu Sveti Ivan
Po Ivanu mlado lito, rodilo van uje, žito
Rodila van karagača, bila van ga puna bačva
Ne čin'te nas dugo stati na poštenin ovin vrati
Mnogi na nas još čekaju da daruju ča imaju.
Dat će tetka ča je rekla, dat će ujna ča je dužna
Dat će strina ča je vridna, dat će baka ča je jaka
Joli smokav, jol orijov, za pokoru svoji grijov
Dat će nami ko ča može, blagoslovi svi nas, Bože.

tribalo obać sve kantače iz zbora. Kod zadnjega bi se najduže zadržali jer bi se do njega dobro zagrijali svon lipon spizon, ali i vinima. A pisma je tekla sve boje i boje. Sutradan je malo bolila glava, ali bol bi brzo prošla ako ne bi pritrali u piću. Našu kolendu koju baštinimo od naših predaka kao „nematerijalnu baštinu“ povjeravamo novoj generaciji – svim našim budućim naraštajima, barem na znanje, ako ne na ravnanje. Sićan se ka dite da su dvojica za

mene tada stariji judi, Ante Juradin i Jozo Ružić, išli uzduž magistrale i da su u bačvu skupjali vino. Judi bi in dali ko je ča ima, a oni su i crno i bilo vino, pa i prošek mišali sve u jednu bačvu. Navečer bi uz družinu feštali do zore. To su bila dvojica mištana koji su osin pivača tradicionalno svake godine kolendavali. Možda je pri nji bilo kolendavanja više nego u naše vrime, ali o tomu za sad nema nikakvi zapisa.

Piše: Zoran Jurišić

Devetog siječnja ove godine, u organizaciji Udruge maslinara *Toć* iz Podstrane, u društvenim prostorijama u Strožancu održano je predavanje o uzgoju maslina. Predavači su bili zaposlenici Instituta za jadranske kulture i melioraciju krša iz Splita. O izboru sadnica kao preduvjetu uspješnog maslinarstva, te odabiru najpovoljnijih kombinacija sorti maslina, govorila je doc. dr. sc. Gabriela Vuletin Selak, a o uzgoju, agrotehničkim mjerama, kao što su sadnja, obrada tla, rezidba, gnojidba i zaštita od štetnika i nametnika, govorio je mr. sc. Jakša Rošin. Dvadesetak domaćih maslinara, članova udruge *Toć*, sa zanimanjem je pratilo predavanje, te su na kraju postavljali pitanja iz prakse. Osnovni je zaključak bio da je uza sve agronomске preporuke najvažniji element uspješnosti u uzgoju maslina nesebična ljubav.

Predavanje o uzgoju maslina

Piše: Zoran JURIŠIĆ

Koncertom u prekrasnoj crkvi Gospe u Siti u Strožancu koji je održan 5. travnja vjerničkoj su se publici predstavili klapa **Žrnovnica** iz Žrnovnice i *Pučki pivači* iz susjedne župe Gospe od Zdravlja, iz Svetog Martina. Cjelovečernji program klape *Žrnovnica* upotpunili su *Pučki pivači* trima tradicionalnim korizmenim napjevima koji se u Podstrani pjevaju stotinama godina, a koji su

zahvaljujući klapi **Žrnovnica** prvi put otpjevani i predstavljeni našim vjernicima u Strožancu. Milozvučna izvedba sakralnih pjesama i napjeva, ne samo na ovom koncertu, bogatstvo je naše pjevane baštine,

koja nije samo forma, kako neki, pa i svećenici doživljavaju liturgijsko pjevanje, nego je izraz vjere i pobožnosti kojom pjevači i puk slave Gospodina Boga svojega.

USKRSNE AKTIVNOSTI

U povodu najvećeg kršćanskog blagdana Uskrsa, članovi sekcije EKO-SITA pri Matici hrvatskoj izrađivali su prigodne ukrasne predmete. Zajedno s likovnom sekcijom organizirali su prodajnu izložbu pri crkvi Gospe u Siti. Svi izloženi radovi brzo su prodani, a sav prikupljeni novac usmjeren je potrebitima. Ostvaren je osnovni cilj članova sekcije EKO-SITA, a to je ljepota druženja i rada u pomoći potrebitima.

Sv. Jure na Perunu

Piše: Zoran Jurišić

Kao i svake godine, na blagdan sv. Jure služi se misa uz blagoslov polja. Ove je godine misa s blagoslovom polja, koji simbolizira blagoslov svih ljudskih postignuća, imala i svetkovinu krštenja. Igor i Iris Šupić krstili su

kćer Milu u crkvi iz 10. stoljeća, iz vremena hrvatskih vladara, na vrhu brda Peruna. Tko zna koliko je vremena prošlo od zadnjeg krštenja u toj crkvi. No, mlada obitelj koja već nekoliko godina živi u Podstrani odabrala je upravo tu crkvu za krštenje. To ne čudi, jer roditelji su aktivni penjači i planinari, pa je krštenje djeteta na tom, od starine svetome mjestu, gdje se dotiču nebo i zemlja, bilo uistinu simbolično. Na svetoj misi, blagoslovu i krštenju bilo je šezdesetak mještana, a obrede su vodili don Ante Vranković i kapelan

Roko, svećenici crkve Gospe u Siti iz Strožanca. Za sve nas koji smo sudjelovali u ovim obredima bilo je to uistinu čudesno duhovno iskustvo.

KOME ZVONO ZVONI

Piše: Anita Ružić

Kad se nešto hoće, onda se i može. To potvrđuje i ova ispunjena želja našeg mještana iz Strožanca Mirka Franića. Čovjek, domoljub, plemenita srca, kojega je iznjedrila škrta gruda Blata na Cetini, našao je novo prebivalište u Strožancu. Radni vijek proveo je

u Njemačkoj, ali srcem je uvijek bio doma. I da se na neki način oduži svome kraju, a i da umiri svoju dušu, darovao je novo zvono župnoj crkvi Gospe od Uznesenja u Blatu na Cetini. Na radost župljana i župnika don Jure Marasovića. Jednako tako je i u Podstrani, gdje živi, župi Gospe u Siti također poklonio jedno od crkvenih zvona, na radost mještana i don Ante Vrankovića.

Mirka Franića u tuđini je uvijek pratio glas zvona i anđeoski pozdrav. To ga je držalo budnim sve do ostvarenja sna. Ostvario mu se na ponos i diku svima nama, u nadi da do svakog srca dopre zvuk blagoslovljenih zvona darivanja i ljubav prema svojoj rodnoj grudi.

Mirko Franić i don Ante Vranković

Lovci dragovoljci

Udruga lovaca dragovoljaca iz Podstrane 10. svibnja položila je vijenac i zapalila svijeću na Srđu iznad Dubrovnika. Srđ je u najtežim danima obrane Dubrovnika branila satnija HOS-a u kojoj su bili i branitelji iz Podstrane. U herojskoj borbi Srđ je obranjen, ali je poginulo deset branitelja, među njima i naš mještalin Vladimir Vuković Vata. Laka im bila hrvatska gruda.

Dani otvorenih vrata HKGD-a PODSTRANA

Piše: Antonio VRBATOVIĆ

U sklopu Dana otvorenih vrata udruga, koje Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske organizira već osmu godinu zaredom, članovi Hrvatskoga katoličkog glazbenog društva Podstrana, najstarije udruge na prostoru naše općine, održali su Dane otvorenih dana od 16. do 18. svibnja.

Dana 16. svibnja članovi HKGD-a Podstrana nastupili su u Omišu zajedno s Gradskom glazbom Omiš na cjelovečernjem koncertu u povodu

blagdana svetog Ivana Nepomuka, Dana grada Omiša.

Dana 18. svibnja otvorili smo vrata našeg prostora svim našim sumještanima, među kojima su najmlađi pokazali najveći interes. Nakon prezentacije instrumenata, svi zainteresirani mogli su ih isprobati i okušati se u sviranju. Poslije su se najmlađi pridružili stalnim članovima Glazbe te smo zajedno s mladim snagama odsvirali nekoliko skladbi na opće oduševljenje svih nazočnih. Maestro Mate Kalajžić, prof., voditelj Glazbe, bio je posebno zadovoljan najmlađim, novopridošlim članovima.

Poseban su interes posjetitelji pokazali za činjenicu da se u rujnu u Podstrani otvara područni odjel Osnovne glazbene škole *Lovro pl. Matačić* iz Omiša. Zahvaljujući velikom zalaganju ravnatelja osnovne glazbene škole, profesora Jasminka

Šetke, uz upornost članova HKGD-a Podstrana te bezrezervnu podršku Općine Podstrana, Ministarstvo znanosti i obrazovanja konačno je dalo dopusnicu za otvaranje područne škole.

KAKO SMO PROBUDILI „SPAVAČA“

Piše: Stipe DEDIĆ

Planinarsko društvo *Perun* u travnju je proslavilo petnaest godina postojanja. Za one koji slabije poznaju povijest našeg planinarskog društva, osnovano je 2004. godine, da bi nakon nekog vremena prestalo aktivno djelovati. Godine 2013. skupina mladih ljudi iz Podstrane i okolnih mjesta unosi dah života u ideju o planinarskom društvu u Podstrani. Njihova prvotna ideja bila je izgraditi penjalište u stijeni na zapadnom dijelu brda iznad Strožanca. Poslije šest godina malo društvo od svega nekoliko članova izraslo je u – sami će osnivači reći – nešto o čemu se oni u početku nisu usudili ni sanjati.

U čovjekovu poimanju vremena petnaest godina i nije neki dugačak period. U šali nam često kažu da smo još uvijek u pubertetu. Kad malo bolje razmislimo, nije to daleko od istine, premda su danas, u onome što mi volimo nazvati trećoj fazi razvoja našeg društva, mnoge stvari postale jasne, standardizirane i gotovo da se događaju po određenom automatizmu. S razlogom izbjegavamo reći da su „dane“ jer smo, unatoč tek petnaest godina na leđima, dovoljno zreli da ništa ne uzimamo zdravo za

gotovo. Dovoljno smo zreli jer su nam na svakom koraku dostupni savjeti i mudrost iskusnijih članova društva. S druge strane, trudimo se privući što više kvalitetnih mladih ljudi jer su njihova energija i ideje glavni katalizatori svih dobrih stvari koje radimo. Upravo je mješavina iskustva i mladosti glavni sastojak onog našeg „ljubila“ kojim se na sva zvona hvalimo.

Ako je petnaest godina čak i nama proletjelo relativno brzo, teško je i zamisliti kako nas gleda naš *Perun*. Ponekad se pitamo je li nas uopće primijetio. Bilo bi samodopadno pretpostaviti da smo upravo mi, pored svih tektonskih promjena i previranja koje je u svojoj dugoj povijesti proživio, uspjeli probuditi „Spavača“. Opet, nemoguće je ne osjetiti silnu energiju i njome napuniti baterije pri svakom odlasku na *Perun*. Čovjek bi pomislio da će sati provedeni u volontiranju na brdu, često usporedno sa svakodnevnim obavezama, izbiti i onaj posljednji atom snage iz nas, no dogodi se upravo suprotno. Spoznaja da smo dobro obavili svaki pred nas postavljen zadatak višestruko vraća uloženi trud.

U prvoj polovini 2019. godine ostvarili smo dva monumentalna pro-

jekta. U prvom smo završili trasiranje i markiranje 1,3 kilometra duge staze od Pišćenice do križanja na grebenu iznad Gornjih Jesenica. Trasiranjem staze od Pišćenice do Gornjih Jesenica nesvjesno smo učinili veliku uslugu svima koji u budućnosti budu htjeli putevima svojih djedova i baka propješačiti stazu od Strožanca do Omiša. Naime, stari, povijesni put građen od suhozida koji je povezivao Gornju Podstranu i Gornje Jesenice moderna je mehanizacija u potpunosti savnila i na njegovu mjestu izgradila širi makadamski put za automobile. Ako ništa, nova će staza pružiti utočište svima onima kojima devastacija kulturne baštine u svrhu napretka nije najdraža stvar na svijetu.

Drugi veliki projekt u ovoj godini bio je kudikamo zabavniji. Prvi smo put kao društvo organizirali Malu planinarsku školu i tako osnovnoškolcima u šest predivnih izleta približili čari planinarenja. Naglasak smo stavili na *Perun*, pa su tako čak dva izleta bila na naše matično brdo, dok smo na završnom, dvodnevnom izletu s djecom posjetili Velebit. Planinarsko društvo *Perun* postalo je tako bogatije za 19 malih diplomiranih planinara željnih novih izleta i vrhova. Ne sumnjamo kako ćete za mnoge od njih u budućnosti imati prilike još čuti.

Spajanjem Pišćenice s Gornjim Jesenicama završen je već dulje vrijeme planiran projekt spajanja Poljičke kose jedinstvenom planinarskom stazom. To nipošto ne znači da je naš posao na *Perunu* dovršen. Istina, napravili smo već jako puno. Prije desetak godina sam uspon na neki od vrhova značio je i pozdraviti se s parom dobrih hlača jer su makija i drača koje su priječile put bile gotovo neprohodne. O penjalištu i *ferrati* moglo se samo sanjati. Danas je *Perun* postao omiljeno izletište brojnim domaćim i stranim posjetiteljima.

Svakodnevno na brdu možete sresti izletnike, trkače i grupe sportskih penjača. Riječima našeg osnivača, prvog predsjednika, danas potpredsjednika društva, Petra Čorića, ljudima smo doslovno otkrili novo brdo.

U našim glavama već se roje ideje o novim stazama i projektima kojima će se obogatiti ionako već sjajna ponuda aktivnosti na *Perunu*. Samodopadno ili ne, nešto nam govori da se negdje između škljocanja škarica za podrezivanje podivljale makije, tupog udaranja alata za uređivanje penjačkih smjerova i veseloga hihota 19 novih mladih planinara „Spavač“ probudio.

Mala planinarska škola

Piše: Tea MIŠURA

Planinarsko društvo *Perun* održalo je Malu planinarsku školu. Napokon! Premda ovo „napokon“ polaznicima škole, njihovim roditeljima, pa čak i kolegama iz društva s kojima sam školu vodila zvuči nestvarno, budući da sam ideju o maloj školi istresla pred njih tobože iznenada, a do realizacije je došlo gotovo trenutačno, za mene to „napokon“ ima duboko značenje, jer sam o maloj školi razmišljala već jako dugo.

Ideja o maloj planinarskoj školi ušetala je sa mnom i s mojim ulaskom u društvo. Negdje je bila razbacana, zametnuta po džepovima, brujala je, grebala po primozgu. Sjeme, naizgled neživo u svojoj ljušturi koje čeka uvjete za klijanje.

Istresla sam svoje džepove još negdje na jesen prošle godine onim svojim Indijancima i taj mali komadić nečega suknuo je gore zarivši korijene u dubinu.

Malu planinarsku škola započeli smo početkom ožujka izletom, a gdje drugdje nego na naš *Perun*. Trideset osam roditelja dalo nam je na čuvanje svoje najveće blago, devetnaest malih planinara željnih učenja i druženja u prirodi. U idućih šest tjedana mali su planinari učili o kretanju u prirodi, orijentaciji, prvoj pomoći u planini, penjanju, speleologiji i zaštiti životinja. Sve usvojeno na kraju smo testirali na dvodnevnom izletu na Velebit 14. i 15. travnja. Mali planinari ne samo da su svladali sve zadatke koje smo postavili pred njih, nego su nas na svakom koraku svojom upornošću i znanjem o svladanom gradivu ostavljali bez teksta. Čak ni mećava na Baškim Oštarijama nije ih odvratila od izleta planiranog za taj dan. Nas koji smo u Planinarskom društvu *Perun* već neko vrijeme podsjetili su na vremena kada smo tek kretali u planinarske vode. Vjerujte mi na riječ, vodeći Malu planinarsku školu zabavili smo se barem koliko i naši mali planinari.

Teško je opisati stanje i zgužvati gomilu osjećaja u nekoliko rečenica, ali mogu reći da je to nadasve neobično iskustvo razapeto osjećajima na suprotnim stranama.

Nakon svakog izleta jedva sam čekala sljedeći, istodobno bivajući sretna

što je jedan iza mene. Radost koju su u meni budili sati provedeni s tom djecom sudarala se s osjećajem olakšanja kad bih ih predala roditeljima.

Uvijek sam bila tip „ili jesi ili nisi“, s izrazitim osjećajem odbojnosti prema načinu „ni pirka ni kanjac“. Pomoć da progutam tu dualnost odradili su oni moji „perunovci“. Trenutak kada shvaćaš da je dvojnost osjećaja idealno stanje presudan je trenutak. Dvije zdrave polovice koje se ne sukobljavaju, nego potiču i mire jedna drugu. Dio zaljubljenosti u planinu koji želim pokazati drugom pod ruku s razumskim dijelom, koji ukazuje na rizičnost koja je sve samo ne bezazlena.

Ulaskom u ovaj projekt mislite da ste dobili gomilu pačića. Ja sam dobila vojsku. Da odmah razjasnim neke stvari. Ljudi sa strane često doživljavaju planinarenje kao divljenje prekrasnom vidiku s nekog vrha. Da, ali do tog vrha treba doći, gaziti. Taj je put muka, na

njemu se „gine“ i uvijek ostavlja dio sebe, na njemu se raste. Kako nisam cile-mile tip, a o ovim mojim „monstrumima“ iz društva da ne govorim, čitav plan izleta bio je *hard-core* u stilu PD-a *Perun*. Mala horda pregazila je s nama vodičima dijelove i kilometre koje nisu neki puno stariji. Uspjeh da sa svojim „perunovcima“ izbalansiram naizgled nespojivo, da potaknem istu onu zaljubljenost koju nosi svaki od nas prema tom brdu, visini, umotanim u patnju, nešto je zaista veliko. Zbog toga veliko poštovanje prema mojoj braći i sestrama po *Perunu*, kako velikima, tako i ovima malima.

Novi izleti već su počeli, a ja dok hodam čujem da mi se nešto premeće po džepovima, škaklja, vuče, doziva. I dok se premišljam da uvučem ruku i posegnem, i ne znam je li me strah ili jedva čekam, jedno znam: čim su dvojaki osjećaji tu, sve je u redu, možemo početi!

PREZIMENA kao povijesna baština PODSTRANE

Piše: Mario TOMASOVIĆ

Obitelji iz prastarih naselja u Podstrani: (don Danko Vlašić *Prošlost Podstrane*)

Perun

Iz sačuvanih splitskih notarskih spisa zna se za prezimena nekoliko obitelji koje su živjele u Perunu u XV. stoljeću:

Butković (Butchouich)
Cvitoy Ratov (Ciuitoy Ratii)
Jakovilić (Jacouilich)
Radeljević (Radelyeuich)
Stanković (Stancouich)
Veršić (Uerstich)
Vučetić (Uolcetic)
Vukčić (Uulcetic)

Mirča

Ni splitski notarski spisi, ni ostaci donedavno vidljivih ruševina ništa ne govore o nekadašnjem životu u tome zaseoku. Od svega toga sačuvalo se samo nekoliko patronima obitelji koje su u XV. st. živjele u Mirči

Madonić (Madonich)
Obradović (Obradouich)
Vučinić (Vucinich)

Bilaj

Bilaj je bio, čini se maleno naselje, jer se iz vremena njegova postojanja u splitskim notarskim spisima sačuvalo vrlo malo prezimena (patronima) njihovih obitelji.

Dragošević (Dragoseuich)
Juričević (Iuricheuich)
Pribilić (Pribilich)
Privinčić (Priuincich)

Gošanj

Zahvaljujući i u ovom slučaju spisima splitskih notara, sačuvalo se spomen na veći broj patronima onih obitelji koje su u XV. st. živjele u tom zaseoku. Po njihovu broju može se zaključiti da je Gostan bio veće naselje od Peruna.

Božiković (Bosichouich)
Gradinić (Gradinich)
Jakovlić (Iacowlich)
Jelčić (Gelic)
Jurević (Iureuich)
Klinović (Clinnouich)
Klukšić (Luxich)
Mikovilić (Micouilich)
Milgostić (Milgostich)
Milinović (Milinouich)
Ostojić (Ostoich)
Radišić (Radissich)
Širinić (Sirinich)
Ugrinović (Ugrinouich)

Opaće Selo

Čini se da je Opaće Selo bilo veće od svih podstranskih zaselaka, osim tadašnjeg sela Podstrane, jer su se u splitskim notarskim i drugim ispravama sačuvala mnoga imena onih obitelji koje su do početka XVI. st. živjele u njemu.

Na primjer:

Bilošević (Billoseuich)
Bobostravić (Bobostrauich)
Božiković (Bosicouich)
Brešić (Bresich)
Draščić (Drascich)
Grabanović (Grubanouich)
Jakovilić (Iacouilich)
Koprinić (Coprinich)
Krestolović (Chrestolouich)
Miladinović (Miladinouich)
Mildrašić (Mildrasich)
Miličević (Milichieuich)
Milosavić (Millousauich)
Mladošević (Mladosseuich)
Nerpelević (Nerpeleuich)
Petanović (Petanouich)
Pomenić (Pomenich)
Pripčić (Pripeich)
Radutović (Radutouich)
Ratković (Ratcouich)
Stipković (Stipcouich)
Stijisalić (Stoissalich)
Širinić (Scirinich)
Tišelanić (Tiselanich)
Tišislavić (Tissislauch)
Juraj
Marinov Luka (Marini Lucas)

STARA ZANIMANJA

Postolarstvo je staro koliko i ljudska civilizacija. Oduvijek su ljudi koristili obuću, bilo da su stopala umatali u kožu, bilo da su obuvali najmodernije salonke. No, postolarstvo kao obrt polako nestaje, poput mnogih drugih zanimanja kojima su se ljudi bavili i od njih živjeli, pa tako i u Podstrani. Božidar Jonjić jedan je od onih koji još ne odustaju od tog obrta.

Kad ste se počeli baviti postolarstvom?

Nakon srednje škole krenuo sam u taj posao. Poslije sam se zaposlio u *Ju-*

goplastici, a potom sam se doškolovao u *Borovu*. Pet godina radio sam kao modelar i obrađivao obuću. Tehnički sam pripremao sve pogone *Jugoplastike*, od Benkovca, Zadra, Šestanovca itd.

Kad ste otvorili obrt?

Devedesete sam otvorio dvije postolarske radnje, u Dugom Ratu i Splitu. Kad je počeo rat, postao sam hrvatski branitelj, ali obrt je i dalje radio. No, nakon nekog vremena preselio sam radnju u Podstranu, gdje i živim, u ulici Put bana 5.

Može li se živjeti od ovog posla?

Pružam usluge u svome mjestu, ali, naravno, i izvan njega. Popravljam kožnu obuću. Izrađujem sandale i suvenire od kože. Od ovoga se može živjeti, jer najvažnije je voljeti svoj posao. Imam

sve potrebne alate jer sam u njih ulagao ovih trideset godina. A sve naše proizvode možete vidjeti na Facebook stranici Totix Handmade.

Imate li nasljednika?

Sin i žena uključeni su u posao, dakle, nadam se da će ga sin nastaviti.

Tekst i slika: Zoran Jurišić

MH PODSTRANA - KULTURA

PERUN

Jakša Fiamengo

plaketa

DOBROJUTRO MORE 2006.

KAROCA

Kroz đardine, kroz pjacete,
priko boti o marete
karoca gre,
kroz ditiinjstvo i obide,
kroz letrate i beside
karoca gre...

Niz skaline s puno dice
ča se penju do fortice
karoca gre,
di gariful lipo cvate
i kroz dane ča se zlate
gre, karoca gre...

Karoca gre, karoca gre,
kroz vrime ča je prošlo,
kroz sunce i kroz lad
di cva san i frajava
a ko zna di san sad?

Karoca gre, karoca gre,
od snova i od zvizda
ča uvijek će mi sjat
dok glas će pusti dana
u vitru mene zvat,
Karoca gre, gre, gre
Neka gre!!

Kroz veseja i parade,
di još zvone batištrade
karoca gre,
sva o zlata, sva o cukra,
di san prvu ljubav ukra
karoca gre...
Di san proša prve skule,
di san ukra prve žmule
karoca gre,
di san jubi, di san tanca
bez rišpeta i bez glanca
gre, karoca gre...

Vozi, leti tuta forca
o ditiinjstva ta karoca
karoca gre,
i kroz mladost ča me smanta
ka figura o krokanta
karoca gre...
U bandire puše vitar,
ona nosi moja lita,
karoca gre,
i na sve se ona vrati,
ona leti, neće stati,
gre, karoca gre...

Željko Škuljević (1953. – 2019.)

U SPOMEN

ZUB

Na zub su uzeli život sav
i govore da je već prašina
a docnije i na čitavu vilicu
Na zub su uzeli život sav
I od tada oni ujedaju prašinu
A prašina im se smije u nos
Prašina dobro osunčena

Drago Čondrić

ZVUCI BLAŽENA UŽITKA

Na pruži sudbine ostavljamo kosti
Brojeći u strahu prolazeće dane
Jer više ne znamo biti u vječnosti
I ne razumijemo to stanje nirvane.

Zabavlja se svak dok raskliman ne stane
Na postaji pustoj, bez voznoga reda
Osušen mu život, s one druge strane
Dok ne dođu zvuci zbog kojih i preda.

Zvuci vječnog, zvuci blažena užitka
Koji gode duši, ali ih ne shvaća
Um, koji koji sve sada s kamatama
plaća.

On što žario se kao lava žitka
Na spomen vječnosti, sad je mirno
sluša
I svojim bar rubom dotaći je kuša.

Ljubo Stipišić Delmata – akril

Marina Kralik

LICA

Iz tramvaja čislo 26, linija Divoka Šarka-Hostivar imala sam prilike promatrati lica posve različita od onih sretnih, uglačanih fotografija zapadnih časopisa, lica odjevena drugačije od ležernih šetland-pulovera, širokih pamučnih majica, lica ne baš uredno friziranih glava, pomalo zaraslih kosa ili brada.

Taj tramvaj sam čekala dugo, kod Jasminove ulice, gušći se u ispušnim plinovima teških kamiona što tamo jezde i jezdit će unatoč svim prosvjedima prirodnih zaštitara.

I lica su trpila, kašljala, gušila se sa mnom ali s manjim nestrpljenjem, bez osobita gnjeva, bez otpora, čak bez maramica preko nosa. – Valjda – Tako to mora biti... Izgleda mi

dakle, da se ovdje neću trebati spoticati na potkožene, zaobljene obraščice iz Tübingena, na staklenarsku mimiku iz Genta, na veseljakovu jutarnju izbrijanost iz Cannes...

Ovdje je kolonjska voda donekle teža, radost opreznija a obuća tvrda, neudobna i, gledano iz određenog kuta, demodé: pa ipak mi se toga jutra taj dan pojavio dovoljno dobro-stojeći da uprta iznova svoju brigu.

- Ne idi u Prag - zanovijetali mi prijatelji prije odlaska. Tamo je mračno. Ljudi su tužni. -Idem. - rekoh. Cijeli svijet je tužan i stoga želim biti na pravome mjestu. Hoću

gledati lica koja se ujutro bude a navečer liježu, za promjenu od lica koja spavaju danju dok noću sanjaju da su loše spavala. Hoću

doznati trebaju li mojem licu doista kolagenske kreme, tj. spadaju li podočnjaci pod oči, ili se nose u drugim prilikama? Jesu li moje jesu li tuđe pribilješke u vidu crta lica, brazgotina i bora uzaludne ili

ima negdje još neki nezahvaćeni kraj gdje se lice boduje po tome koji je biljeg uspjelo skupiti a ne po tome koliko ih je u međuvremenu svojega života uspjelo izbjeći? Želim

upijati i pamtit i lica zbiljska, prolazna i krhka, jer kada i ona uskoro odu kako ćemo ih se uopće više sjetiti?

Prag, proljeće 1992.

(zobjavljeno u zbirci kratkih priča "Višak riječi", Zagreb, Eneagram 2010. g.)

Anita Ružić (rođ. Jakulj)

OJ, POLAČO

Pusti suzu, Polačo moja
Ne čujem više ptičjeg poja
Ne odjekuje ni zvuk maškline
Češće se čuje motorna pila.
A bilo naš je vrijednoga kova
Jakulja, Žanića, Bakota, Jurasova
Divota je bila gledati plodna polja
Al ništa nije bilo bez truda i znoj!
Nije bilo teško prije zore doći
Uvečer poslije Zdravo Marije doma poći
Složno se radilo, pjevalo, molilo
Pomagalo se i bratski volilo.
U svaki cenat zemlje stopa se znala
A zemlja rađala i sve nam je dala
Lijepo se živjelo i djecu podizalo
Kuća se kućila i reda se znalo.
Danas, Polačo moja, više tako nije
Ne čuje se razgovor težaka i da se netko smije.
Vrijedni ljudi ostarjeli, onemoćali
A djeca im i ne sanjaju da bi tu kopali
Da bi trude svojih starih pozlatili
Nikad više svojih zemalja ne povratili!

Vrijeme je danas takvo sada
Svatko bježi od poljskog rada
Lakše je zemlju prodat, drugo nešto radit
Bez po muke na zemlji zaradit
Oj, Polačo moja, sudbina ti takva
Neće više rasti loza, maslina i praska
Sada niču apartmani, bazeni.
Tko bi reko da će bager do Polače doći
Da će struja tebi obasjavat noći
Više nećeš biti zemlja plodna
Za nešto drugo bit ćeš rodna.
Vrijeme drugo ide, tako biti mora
Polačo moja, tebi sviće sada druga zora.
A one što i sada u tebi sade i rade
Blagoslovi, Polačo, blagoslovom nade.
Oj, Polačo moja, suzu obriši
I novu budućnost sada piši.....

Ivan Bašić

PRAZNIK

Čeznuh za ovim danom
kao rob za slobodom
s planom da ću, kada dođe,
ovo i ono.

A sad, kada je tu,
praznik praznujem;
ničim nisam ispunjem
i ništa ne ispunjavam.
Praznik praznujem
gledajući s podsmijehom susjeda
koji, ne mareći za buru,
od rana jutra sadi ruže u vrtu.

Radomir Dumičić

SLUŠAJ ŠUM SAMOĆE

petak, 7. srpnja 2017., u 4.30

U meni se nastanila golema, mračna noć, prekrila moje djetinjstvo, zasjenila sva svjetla radosti. Otkuda je došla i tko ju je pozvao? Mislio sam da me više neće plašiti, ali ostala je i živi u meni. U dušu naviru oblaci prošlosti, sjene i uspomene s hladnih obraza vrelog kamenjara. I nemoćno tonem u živo blato otrovne tišine, što se uvukla u svaku poru mog tijela, a ja je otjerati ne mogu.

Kroz moja sjećanja prolazi strah i strepnja u povorkama, a moje malo srce ne može ih odagnati. I sva prošlost našla se u talogu misli, a moj spokoj zaboravio sebe među šapatima gorskih vila, tražeći noći bez mjeseca, dane bez sunca, tišinu bez šapata. I spas u gnijezdu zmija ljutica.

Mrak se prosuo po mom djetinjstvu i ove noći, kada je u meni tuga procvetala kao lava u mrtvom vulkanu. Previše je ožiljaka u mom sjećanju da bi me nespokoj prijateljski prigrlilo. Previše gorčine za samo jedan pehar ambrozije.

Noćas su me u svoj čvrsti zagrljaj stegle sjene i uspomene. I guše me do suza. Noćas sam zaboravio samoga sebe i postao mukli vapaj odmrznutog sjećanja i nabujalih uspomena. Možda je kriv dan koji je prošao, možda se tuga prelila preko praga moje očekivanosti, možda... Koliko tih možda moglo je doći do dna moga srca i biti uzrok mračne zbilje, ove sjajne i prozirne noći u kojoj pun Mjesec upravlja svim mojim osjetilima. Zašto me je vratio u dane i godine koje bih želio zaboraviti, samo on zna. I što se više borim protiv tog vremena, ono je sve češće i sve više u meni.

Nisam kriv što mi je život bio izvor golemog straha i kovitlac nezaliječenih misli i rana. I bojim se da nikada iz mene neće isteći ova tuga što se uz mene privila poput ljubavnice i da će ovaj strah i dalje buditi moj san, a strašan vrisak rastjerivati mirne i pospane noćne sate. I zar se može govoriti o sreći dok usne drhte u riječima tuge, a spokoj spava na jastuku straha. Ako postoji odgovor, prešuti ga, on je samo bespomoćan šum samoće.

Mario Tomasović

POKLEKA SAN BRATE

I loza, i grožde, vino i rakija
Trudna j bila cila ta prošla godina,
Težaci su teško radić tad morali
S to motike stare s kojom su kopali.

Mijune je litar Podstrana ubrala
Vino j bilo, kume, i piće i rana
U poju je dobra gradacija bila
Vino se tražilo od Trsta do Wiena.

Lipa zemjo, moja bogata njivice,
Fala tebi, vinska slađana bobice,
Dionis je davno sve o tebi reka,
A i ja san, eva, nemoćan pokleka.

Boje tako nego da se više patin
Iz birtije oden, brzo joj se vratin.
Neka žena zaspe da ne bude bure,
A ja ću u zoru opet priko Mure.

Joško Armanda

ČAROBNA ZRAKA

Jutros ka da su oživile stvari
Svaka jema ništo da me začudi
Čajnik jema surlu, žlica grb stari
Globus vrj' veltrine, đitu mi nudi.

Pošceru san vidi kolur o joka
Cvit san opeka u dno pepeljare
Prazni me pitar kudi sa visoka
Zumbule oče, ka u dane stare.

Čarobna je zraka ovega jutra
Pramaličen takla mene i stvari
U trenu di nij' ni jučer ni sutra.

Dok, pun vonji, vitrič lišće timari
Kreden ti časak iz rime vrimenta
Neka živ dura, ne ka uspomena.

Nevenka Kovačević

VJETAR BUDI MORE

Gledam more kako se penje
valovima cjeliva kamenje
pjenom strasti svoje
škropi bijelo lice moje

plavo more dobre volje
topli pozdrav suncu šalje
što u njegov kalež plavi
zlatnim prstom sjaj stavi

slušam more
kako na žalu stenje
prstima prebire kamenje
to razigrano more

šušte žali
pršte vali
razlijeva se povrh stijena
morska pjena

zora rudi
hladan vjetar more budi
neumorno cvili
više grla suha vjetrić čili

pjeni se more
iz nutrine mu pjev rudi
prije rane zore
probudi ga vjetrić ludi

gledam more
kako se uz hridi penje
valovima oblijeva kamenje
i gledam more

Vele Vrsalović

AKSIOMI ŽIVOTA

Dal slaviti svaki novi dan
Svaki kišni ili sunčan san
Veseliti se životu
Ili samo željeti doživjeti stotu?
Il zahvaliti Bogu, prirodi i domu
na podarenom nam životu
A ne samo doživjeti veliku starost
što po sebi ne znači veliku radost
Proživjeti život plemenita duha
načelima ljubavi, tradicije, vjere
to moje su želje.

Večer duhovne poezije u Sumpetru

DHK - Ogranak Split, Ogranak Matice hrvatske u Podstrani, Hrvatska udruga *Benedikt* i Župa Jesenice su ususret 150. godišnjici osnutka župe sv. Roka Krilo Jesenice priredili *Večer duhovne poezije*, koja je održana nakon večernje mise u crkvi sv. Petra u Sumpetru, u općini Dugi Rat kod Splita.

U tom primorskome mjestu negdašnje slavne Poljičke republike prigodnim se pjesničkim programom prisjetilo četiriju pjesnika rodom iz poljičkih Jesenica, s istog zavičajnog prostora. Ta četiri lumina, četiri duhovna stupa tragičnih životnih sudbina, koji su bili i ostali snažan potporanj hrvatskoj kulturi i duhovnosti su Drago Ivanišević (1907. - 1981.), Srećko Karaman (1909. - 1964.), Branko Klarić (1912. - 1945.) i Jakša Ercegović (1918. - 1945.). O

Mladen Vuković, Divna Bakota Ban, Ante Nadomir Tadić Šutra, Danica Bartulović, Drago Čondrić, Danijela de Micheli Vitturi i don Mladen Parlov (Foto: Vlade Zemunik)

duhovnom i domoljubnom pjesništvu tog poljičkog kvarteta, od kojih su potonja dvojica ubijena na kraju Drugog svjetskog rata, a Karaman je umro u emigraciji u Argentini, govorio je dr. don Mladen Parlov. Uz Ivaniševiću *Hrvatsku*, pročitani su i stihovi trojca prešućivanog za vrijeme komunizma, na čije je stvaralaštvo podsjetio Anđelko Novaković u zajedničkoj zbirci *Tri zbirke – tri sudbine* u suverenoj Hrvatskoj 1993. godine. U međuvremenu je mostarski skladatelj Dragan Filipović Klarićevu poemu uglazbio *Križni put* u oratorij.

Te večeri svoje su duhovne stihove govorili i Drago Čondrić, Danijela de Micheli Vitturi, Ante Nadomir Tadić Šutra, Divna Bakota Ban, Danica Bartulović i Mladen Vuković, uz glazbenu pratnju orguljaša Slave Tomaša, voditelja Župnog zbora Jesenice. Budući da u Jesenicama postoji kolovoski susret pjesnika domoljubnog pjesništva (za dan *Oluje*), potaknuto je da se na početku korizme priređuju i stalni zimski pjesnički susreti duhovnog pjesništva u Jesenicama, uvijek sa spomenom na zlatni jesenički poetski četverolist.

Mediteranski korijeni filozofije

Piše: Zoran JURIŠIĆ

U Splitu su od 4. do 6. travnja održani *XIII. Mediteranski korijeni filozofije*, s logom *Čovjek je mjera svih stvari – Protagora, uz 2500. obljetnicu rođenja*. Protagorina je filozofska ideja bila vodilja većine referata, no, naravno, moglo se nastupati s temama koje se ne dotiču ovog učenja. Na skupu je svoje izlaganje održao i Zlatko Juras, član naše Matice i jedan od urednika *Podstranske revije*, a tema njegova referata bila je *Pojam gravitacije kod Boškovića*. Ovaj je simpozij u Splitu završnom riječju zatvorio prof. dr. sc. Mislav Kukoč, koji je o skupu kazao:

„Imali smo vrlo opsežan i kvalitetom bogat program, s brojnim izvrsnim i raznovrsnim predavanjima. Organizacijski odbor potruditi će se tiskati radove izlagača u časopisima Hrvatskog filozofskog društva. Uobičajeno je na kraju zahvaliti podupirateljima ovoga skupa, no ja ne želim trošiti vrijeme na to jer ih i nije bilo previše. Želio bih konstatirati žalosnu činjenicu da smo od pozvanih čelnika institucija koji su se znali pojaviti na proteklom simpozijima, kao što su rektor ili prorektor, ove godine dobili samo pismenu ispriku. Prvi put u ovih 13 godina rektor Sveučilišta u Splitu nije došao pozdraviti skup premda je

Sveučilište jedan od organizatora. Također, prvi put od osnutka od dekana splitskog sveučilišta, umjesto potpore, dobivamo račun za korištenje ovih prostora. No ipak, zahvalio bih Ministarstvu znanosti, te posebno Hrvatskom filozofskom društvu, koje je podržalo ovaj simpozij kao jedan od četiri velika međunarodna simpozija koji se, uz još nekoliko manjih, održavaju u Hrvatskoj. To su: početkom proljeća *Mediteranski korijeni filozofije* u Splitu, početkom ljeta *Lošinjski dani bioetike* u Malom Lošinj, početkom jeseni *Dani Frane Petrića* na Cresu i početkom zime *Filozofski simpozij* u Zagrebu. Najzaslužniji je za održavanje ovog simpozija Organizacijski odbor, a posebno moram istaknuti našu tajnicu Anitu Lunić, te Marka Delića, Josipa Guća i druge koji su dali svoj doprinos da bi se ovaj simpozij održao. Uz njih, svjetlo ovog skupa bili su govornici sa sjajnim referatima, te se nadam da će iduće godine moj govor biti drukčiji.“

KLITEMNESTRA

SPLIT: ODRŽAN MEĐUNARODNI SKUP COLLOQUIUM MARULIANUM

„RUKOPISI HRVATSKOG HUMANIZMA I RENESANSE“

Piše: Dragica ZELJKO SELAK

Ivana Giove Župa i Denis Jonjić

Piše: Zoran JURISIĆ

„Omiško kazalište *Mali Princ* ima novu, mračnu, jaku predstavu, monodramu, koja će vas pratiti još dugo nakon što izidete iz mraka kazališne dvorane. Šutljivi i zamišljeni. Ta bili ste dio nijeme šutljive većine koja samo sluša što ima svijetu reći jedna žena. Žena koja je imala hrabrosti suprotstaviti se silovitom povijesnom hođu svojim sitnim ženskim korakom, svojim snom o sreći, svojom ljubavlju prema kćeri, prema voljenom čovjeku“, napisala je u programu predstave Jasenka Leskur.

Ova predstava na tekst Marijana Matkovića izvedena je 29. siječnja ove godine u malom prostoru dvorane u Lučici, u intimnoj, doslovce zajedničkoj atmosferi, gdje su glumica i publika zajedno proživljavali svaku riječ. Klitemnestru je izvrsno odglumila Ivana Giove Župa. Sudbina jedne žene i smisao rata, zločina, počinjenog i doživljenog, univerzalna je slika stvarnosti, jednako tragična u svim vremenima.

Čestitamo Ivani na izuzetnom glumačkom umijeću, jednako tako i redatelju Petru Buljeviću, koji su nas počastili ovim nadasve zanimljivim umjetničkim djelom.

U Zavodu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Splitu, od 25. do 27. travnja, u organizaciji Književnoga kruga Split i suorganizaciji Društva hrvatskih književnika, Društva prijatelja kulturne baštine Split, Matice hrvatske i Zavoda za znanstveni i umjetnički rad HAZU-u Split, održani su 29. *Marulićevi dani*, posvećeni ocu hrvatske književnosti Marku Maruliću. Nazočne su pozdravili akademik Nenad Cambj i voditelj *Marulianuma* Bratislav Lučin, a prigodnu riječ uputio je Luka Špoljarić.

Od 26. do 27. travnja održan je međunarodni znanstveni skup *Colloquium Marulianum XXIX.*, pod nazivom *Rukopisi hrvatskog humanizma i renesanse*, u organizaciji Književnoga kruga Split - *Marulianum*, a izlaganja je imalo 14 znanstvenika iz Hrvatske, SAD-a, Poljske, Švicarske i Španjolske.

Skup je započeo izlaganjem Branka Jožića (Split) *Rukopis 169 u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu (Benedicti de acoltis aretini de bello-contra barbaros a Christianis gesto...)*. Riječ je o djelu Benedetta Acoltija Starijega (1415.-1464.) koji donosi kronološki opis rukopisa i sadržaj djela te pokušava utvrditi vrijeme i mjesto njegova nastanka, kao i tko ga je prepisao i ukrasio. Iz rukopisa se stječe uvid o političkom i kulturnom ozračju s obje strane Jadrana polovinom 15. stoljeća.

Luka Špoljarić (Zagreb) govorio je o *Korespondenciji prvih dalmatinskih humanista: Ivan Sobota Trogiraniin*, istaknuvši da početkom 15. stoljeća pisanje privatnih pisama stječe popularnost među talijanskim humanistima i postaje kralježnicom književne republike u nastajanju. Ines Ivić (Budimpešta) u izlaganju *Sveti Jeronim i Koriolan Čipiko – mogući tekstualni predlošci za razvoj štovanja u Trogiru* istaknula je da od sredine 15. stoljeća štovanje sv. Jeronima dobiva na važnosti na istočnoj obali Jadrana te ga se počinje slaviti kao nacionalnog sveca. Štovanje proizlazi iz postojeće lokalne glagoljaške tradicije, ali je i odraz rastuće popularnosti Jeronima među europskim humanistima. Cilj izlaganja bio je pokazati da štovanje sv. Jeronima u Dalmaciji treba promatrati u kontekstu renesansnog štovanja sveca koje se odražava u brojnim izrazima štovanja, što ga je uvelike poticala osobna pobožnost. Izlaganje smješta štovanje sv. Jeronima u Trogiru u širi kontekst općega humanističkog štovanja, gdje se obrazovani i pobožni svećac nameće kao savršen model: ujedno se identificira mreža dalmatinskih humanističkih obitelji koje su Jeronima štovale s posebnom pažnjom, poput obitelji Cipiko u Trogiru, Nassi u Zadrugu ili Gozze u Dubrovniku, te su najzaslužnije za promicanje svečeva štovanja. U tome ključu osobito se propituje uloga Koriolana Cipika kao začetnika štovanja u Trogiru, i to s obzirom na njegovu humanističku izobrazbu i na ulogu operarija katedrale. Bratislav

s. Dražana Radman, Tomislav Bogdan, Bratislav Lučin i Lahorka Plejić Poje

Lučin (Split) je u izlaganju *Iuvenilia Frane Trankvila Andreisa u Gnieznu* govorio o mladenačkim spisima Frane Trankvila, jednog od istaknutijih predstavnika hrvatskoga humanizma. Ti su spisi dosad u nas ostali nepoznati, a Lučin je upozorio na njihovo postojanje i objasnio je kontekst njihova nastanka. U izlaganju *Gosti u rukopisu – nepoznati prijepis latinskog epigrama Zadrana Šime Budinića (između 1530. i 1535.-1600)* Nevena Jovanovića (Zagreb) bila je riječ o jednom poznatom nam latinskom sastavku zadarskog pjesnika, prevodioca psalma, svećenika i bilježnika Šime Budinića. Sastavak se u literaturi, po početnoj riječi, naziva *Cornisona*, a dosad je neprecizno određivan kao *latinska satira* ili *rugalica*, te se Jovanović osvrnuo na te naknadno zapisane epigrame i protumačio je Budinićevu pjesmu, kao i tekst na koji ona odgovara, da bi naposljetku iznio nekoliko pretpostavki o povijesnom kontekstu Budinićeva latinskog eksperimenta. Stephan Sander-Faes (Zürich) je u izlaganju *Šime Budinić u Zadru 1556. - 1567.: topografija svakodnevnoga života renesansnog humanista* proširio znanja o jednom od najpoznatijih humanista, učenjaka i teologa u renesansnoj Dalmaciji, te je rekonstruirao mladenačko doba Šime Budinića, koji je prije odlaska u Rim više od desetljeća djelovao u Zadru kao gradski bilježnik. Autor je želio pružiti nove uvide u slabo poznato rano Budinićevo razdoblje prije odlaska u Rim istraživanjem prostornog okvira u kojem se kretao.

Drugoga je dana, u subotu, 27. travnja, znanstveni skup započeo izlaganjem Aleksandera Sroczyńskoga (Varšava) na temu *Horoskopi za Bernardina Galleilija (Gallus) iz Zadra (BJ rkps 3225) i renesansna astrološka kultura u Krakovu*, u kojemu je izlagač između ostalog istaknuo: „Među dalmatinskim humanistima koji su ostvarili karijeru izvan zavičaja Bernardin Gallelli izgleda kao primjer izvanredna uspjeha. Tijekom svoga poljskog razdoblja on je bio tajnik u službi kardinala Fernardina Jagelovića, potom kanonik Kaptola u Gnieznom i Krakovu, te napokon generalni vikar Krakovske biskupije.“ U središtu izlaganja bila je raščlamba različitih uloga koje je dalmatinski prelat igrao u poljskoj prijestolnici, u krugu intelektualne i političke elite

Krakova, a što je sve navelo astrologe da sačuvaju horoskope toga zadarskog humanista. Peter Kasza (Segedin) u izlaganju *Dijalog humanista: Paolo Giovio i Antun Vrančić o padu Budima* usredotočio se na dva teksta napisana nekoliko godina poslije opsade grada Budima. Govoreći o prvom činu poglavlja posvećenog opsadi Budima 1541. iz djela talijanskog povjesničara Giovija *Historiarum sui temporis libri*, istaknuo je: „Iako je to golemo djelo tiskano 1552., zanimljivo je da je njegova rukopisna verzija već 1548. bila dostupna Antunu Vrančiću, članu Zapoljina dvora i Giovijevu bliskom prijatelju.“ U radu su istaknuti ulomci koji su posebno potaknuli Vrančićev odgovor, te se istražuju reakcije koje odražavaju prave ciljeve usporednog izvješća hrvatsko-ugarskog humanista i kako se to svjedočanstvo uklapa u cjelinu Vrančićeva djela. Ivan Lupić (Stanford, SAD) i Irena Bratičević (Zagreb) imali su izlaganje na temu *Hrvatska znanost o rukopisima u osamnaestom stoljeću*, u središtu kojega je bilo nekoliko dosad nepoznatih pisama koja su razmijenili Ivan Marija Matijašević i Miho Džonov Rastić, a u kojima se isključivo raspravlja o rukopisima. Francisco Javier Juez Gálvez (Madrid) u izlaganju *Hrvatski prijevod Voditelja od grešnika fra Luisa de Granade (Dubrovnik, AMB 589, str. 417-472)* istaknuo je da se u arhivu Male braće u Dubrovniku među raznorodnom građom nalazi Kodeks koji, među inim, sadržava i anonimni djelomični hrvatski prijevod klasičnog djela *Vodič za grešnike*, španjolskog trojezičnog pisca, dominikanca fra Luisa de Granade (Granada, 1504. – Lisabon, 1588.). „Prvi je svezak toga djela, poznatoga pod skraćenim naslovom *Guia de percardores*, svjetlo dana ugledao u 1556., a drugi je svezak objavljen 1557. u Lisabonu.“ Hrvatski prijevod sadrži samo prvu knjigu Granadina *Vodiča*, o tome nas obavješćuje naslov ispisan na zasebnoj naslovnici (str. 417) drugom rukom i na drugačijem papiru... Usporedna analiza hrvatskog prijevoda i španjolskog izvornika ukazuje na veliku bliskost obaju tekstova. Bez obzira na to što nije načinjena s izvornika, dubrovačka je verzija važna kao i prvi, i to vrlo rani prijevod kojega Granadina djela na hrvatski, zaključio je predavač.

Mateo Žagar (Zagreb) izlagao je o *Posebnosti „Libra od mnogih*

razloga“ (1520) u kontekstu dubrovačke ćiriličke pismenosti, u kojem je kazao da je *Libar* zbog književnih jedinica koje su u njemu objedinjene zauzeo dolično mjesto ponajprije u antologijama našeg književnog srednjovjekovlja, a i u svim relevantnim povijestima hrvatske književnosti, sve to upravo kakav je bio običaj u filologiji 20. stoljeća. No, zbog istih razloga nisu bili istraživani paleografski ni kodikološki aspekti ovoga višestruko zanimljivog zbornika.

Posljednje izlaganje bilo je Natilije Stagl Škaro (Dubrovnik) i Sanje Vulić (Zagreb) *O „Narodnim pjesmama“ iz kodeksa 124 Male braće iz Dubrovnika*, koje se temeljilo na analizi rukopisa iz pera anonimnih prepisivača. U radu se istaknulo: „Tekstovi koje kodeks sadržava nisu jezično homogeni, na što, među inim, upućuju različita slovopisna rješenja i različite realizacije odraza jata u okviru istih riječi. Ipak, veći je dio jezičnih značajki u pjesmama značajan za dubrovačko područje. Po mišljenju Mile Brleka i Milana Rašetara, Kodeks potječe iz 18. stoljeća. Tu pretpostavku potkrjepljuje i papir samog Kodeksa. Kodeks je podijeljen u 11 cjelina, pri čemu je jedanaesta cjelina ispisana na posljednje 34 stranice. Riječ je o sedamnaest pjesama, od kojih je u izlaganju bilo raščlanjeno prvih dvanaest jer su napisane drugačijim stilom i imaju posve drugačije teme i motive. Raščlamba pjesma obuhvatila je poetsku i stilsku analizu, raščlambu slovopisa i pravopisa, te raščlambu na različitim jezičnim razinama u cilju utvrđivanja mjesta nastanka rukopisa pojedinih pjesma.“

U sklopu programa održana je jedanaesta kroatistička tekstološka radionica na kojoj su studenti iz Splita, Zadra i Zagreba čitali Držićev *Skup i Novelu od Stanca*, koju su vodili Sanja Vulić i Miroslav Palameta, kao i trinaesta latinistička tekstološka radionica *Marulićev prijatelj i aemulus Frane Božičević – čitanje uz 550. obljetnicu rođenja*, na kojoj su sudjelovali studenti iz Mostara, Zadra i Zagreba i prvi put učenici I. gimnazije Split, a voditelji su bili Željka Salopek i Anamarija Žugić. Održana je i pjesnička posveta *Hrvatski pjesnici Marulićevu Splitu* i položen je vijenac na spomenik Marka Marulića. U crkvi sv. Frane na Obali, u kojoj je za života Marko Marulić, Splitski, vjernik, kulturni i

europski intelektualac, sudjelovao na misu i tu je, na izričitu želju, i pokopan, slavljena je zadušnica, za njega kao i za sve pisce, umjetnike i kulturne djelatnike Splita i okolice. Misu je predvodio fra Damjan Glavaš. U ime *Društva prijatelja kulturne baštine* položen je vijenac na Marulićev grob, uz prigodnu riječ Marijana Čipčića, predsjednika *Društva*.

Predstavljene su i dvije knjige: *Marko Marulić – Hrvatski stihovi i*

proza, koju je priredio Bratislav Lučin, a objavljena je u nakladi Matice hrvatske, i *Vladislav Gučetić: De casibus domus atque familie sue carmen allegericum*, priređivača Darka Novakovića, objavljena u nakladi Književnoga kruga Split.

U sklopu 29. *Marulićevih dana* Društvo hrvatskih književnika dodijelilo je i ovogodišnje nagrade Dana hrvatske knjige: *Davidas* Borisu Periću, za najbolji prijevod iz djela hrvat-

ske književne baštine na strane jezike, *Slavić* Moniki Herceg, za najbolju autorsku knjigu prvijenac, i *Juditu* za najbolju knjigu ili studiju u hrvatskoj književnoj baštini, posebno humanističko-renesansnoj, koju je dobio akademik Josip Bratulić, a nagradu mu je uručio Đuro Vidmarović, predsjednik DHK-a, nakon što je pročitao obrazloženje o nagrađenoj knjizi *Svetost i čovječnost*. Druge dvije nagrade bit će uručene naknadno.

Razglednice

Piše: Zoran JURJIĆ

U oratoriju *Ivan Pavao II.* na Kmanu 24. travnja 2019. održana je promocija knjige Ivana Bašića *Razglednice*. Nakon *Ispiranje zlata* iz 1995. i *Ispovijesti zanimanja* iz 2010., ovo je treća Bašićeva knjiga.

Na početku večeri župnik i voditelj oratorija don Ivan Terze pozdravio je nazočne, ukazao na važnost i ulogu salezijanaca suradnika koje je osnovao don Bosco, te je izrazio radost zbog autorove nove knjige i čestitao mu.

Predstavljajući Darijo Radović, predsjednik Ogranka Matice hrvatske Postrana, Mladen Vuković, književnik, urednik kulture na Hrvatskom radiju – Radio Splitu, te don Ante Mateljan, profesor na KBF-u i autor 15 knjiga, progovorili su o sadržaju i poruci knjige. Među nazočnima bio je i predsjednik Društva hrvatskih književnika Đuro Vidmarović.

Za *Reviju* prenosimo tekst don Ante Mateljana o knjizi Ivana Bašića:

„Kad ste zadnji put poslali ili primili razglednicu? Sjećate li se što ste na nju napisali ili s nje pročitali? Ima li negdje u kakvom zakutku i malo nostalgije za vremenima kada ste skupljali razglednice, pa ih onda uzimali u ruku da vas podsjetite na mjesta koja ste posjetili, na ljude s kojima ste bili, na doživljaje koji su u vama ostavili traga? Ne želim reći da je prvotna nakana Ivana Bašića, kad je pisao ove pjesme, bila upravo ta da u onima koji ih budu čitali probudi nostalgiju za prošlim vremenima, ali i to je dio istine koja izvire iz ove knjige pjesama. Ovih 80 pjesama takve su da se većina od njih bez poteškoće može napisati na razglednicu. Ali ne samo to, one su i same ustvari pjesničke slike, koje dočaravaju mjesta i događaje koji su se autoru usjekli u pamet, te bude doživljaje, svjedoče iskustva i potiču na razmišljanje, ponekad potvrđujući ono što je

u nama prisutno kao zapreteno znanje, a drugi put izazivajući na propitivanje vlastitih koraka, pogotovo onih koji se na prvi pogled čine ne baš previše važni i presudni. Ove su razglednice, kako ih autor nazva, a što mu je u predgovoru svojim osebujnim stilom u pismu potvrdio i pokojni akademik, teolog i pjesnik Ivan Golub, 'iskaz životnoga puta vanjskim i unutarnjim svijetom, vesele i rasplakane, poletne i ljutite – ispovjestne' (str. 6-7). Ako bismo im tražili lirske oznake, mogli bismo reći da su sažete na bitno i u izričaju neposredne. Najčešće s poentom, koju ne treba otkopavati, nego se sama nameće, kao u pjesmi *Jasno: Vidim jasno: / put na koji me zoveš / potpuno je nejasan. / Ali budući da jasno / čujem tvoj zov, Bože, / jasno ću se odazvati* (str. 13).

Autor se ne libi sebe staviti pred oči i otkriti vlastitu nutrinu, uvijek okrenut naprijed. Uvidi koje nam pruža svojim pjesničkim izričajem zadiru u svakodnevnice, korake, poglede, dodire i konačno su paradoksalni, onoliko koliko je paradoksalna ljubav. Pa u pjesmi *JA* veli: *Ni za što nemam pravo / busati se u prsa. / Kad bih vratio svakome njegov dio / kojim me je u prolazu obdario, / ne bi mi ostalo ni ime / koje sam na krštenju dobio. // No ipak, / nisam ono što od drugih dobih, / nego ono što dalje dijelim* (str. 20). Dakako, neizostavne su i molitve, iskazi divljenja i poticaji, više sebi nego drugima: *Pusti se, dušo, do kraja, / život je samo plovidba, / a luke tek odmor / između putovanja (Plovidba, str. 33)*. Ta plovidba ima cilj, ali su

tu i oluje, pa konačno i sama smrt, koja ne straši, nego potiče na podizanje pogleda, kao u pjesmi *Tišina: Kad čovjeka vraćamo zemlji, / gdje gledati nego u Nebo / i šutjeti pred njim otvorena srca / da ono uđe u nas / kad mi ne umijemo u njega* (str. 39). Sličan je poticajni zapis u pjesmi *Dubina: Ne boj se! / Dubina je strašna / samo gledana izvana. / Kad zaroniš, shvatiš / da je život na površini / ravan sunčanju na mjesecini* (str. 47).

Uz ove razglednice misaonih slika, napisane slobodnim stihom neposredno i blisko, nailazimo i na niz pjesama s obiteljskom i domovinskom tematikom. Neke su od njih u vezanom stihu i rimi, ali i ovdje prevladava slobodan stih i duboka refleksija, kao u pjesmi *Posljednja bitka: Ako nisi mogao / ili nisi imao hrabrosti / biti Vukovar, / sjeti se barem upaliti svijeću. / Ne nama koji smo život / za te i domovinu dali / upali je sebi...* (str. 69). Konačno, na kraju je i *Pogled odozgo: Nebo nije visoko i daleko / kao što se čini iz naše perspektive. / Pogled odozgo otkriva nam / da u neposrednom dodiru je sa zemljom, / da potpuno je okružuje, grli i njiše / kao majka dijete u naručju svom* (str. 95).

Uz čestitku autoru i izdavaču, te nadu da ćemo dobiti još ovako vrijednih i lijepih poetskih razglednica, na kraju priznajem da su me takle ilustracije – animacije Štefice Šimunić. Par poteza koji oblikuju srce. Sve je, konačno, u njemu. Srcu našem i srcu Božjemu. Ako sam dobro shvatio, to nam je želio ovom zbirkom poručiti Ivan Bašić. I na tome od srca hvala.“

Dva Jurišićeva povijesna romana

.....
Piše: Mladen VUKOVIĆ
.....

U dvorani Udruge zagrebačkih Poljičana *Sveti Jure* 7. veljače, te u dvorani Dominikanskog samostana u Splitu 20. veljače 2019. godine održana je književna večer Zorana Jurišića, autora sedam knjiga stihova i proze u nakladi Matice hrvatske iz Podstrane, vrijednog kulturnog djelatnika koji je tajnik Ogranka Matice hrvatske u Podstrani i urednik Matičina polugodišnjaka *Podstranska revija*.

Nakon pozdravne riječi domaćina Jakova Radovčića, koji je govorio o djelatnostima *Poljičkog dvora* u Zagrebu, o Jurišićevu književnom djelu govorili su predsjednik Društva hrvatskih književnika Đuro Vidmarović, dr. sc. Hrvojka Mihanović-Salopek, koja je priredila njegove *Izabrane pjesme*, te urednik knjiga Mladen Vuković, koji je i vodio program, dok je autor pročitao nekoliko ulomaka iz svojih romana *Knjiga od očaja* (Podstrana, 2016.) i *Perunova djeca* (Podstrana, 2018.). Potonji je roman nastao uz potporu Ministarstva kulture RH i nastavak je prvog Zoranova romana iz zamišljenog četveroknjižja koje će obraditi sudbine malog čovjeka u 20. stoljeću u malom primorskome mjestu. To su romansirani dokumentarni romani koji prate život Fabjana Bra-

Promocija u Splitu: Mladen Vuković, Miljenko Buljac, Irena Grubišić Čabo i Zoran Jurišić

jića u knjiškome mjestu Podbrdici, u zbilji zapravo Podstrani, od vremena uspostave Kraljevine Jugoslavije, jačanja HSS-a u tom „Mačekomom mistu“, do stvaranja Banovine Hrvatske, početka Drugog svjetskog rata, okupacije i pada Italije, do završetka rata i križnoga bleiburškog puta. U romanesknu strukturu pisac je utkao svjedočenja preživjelih sudionika rata i niz intertekstualnih unosa, citirajući povijesne dokumente iz tog doba. Opsežni romani (500 i 350 stranica) napisani su književnim standardom, a junaci govore mjesnim idiomom u kojemu se miješaju podstranska čakavica i hercegovačka ikavica pa je na

sagu o obitelji Brajić, pisac usporedno prati sudbine još nekoliko podbrdičkih obitelji, vješto pronašavši isprepletene puteve fortune koje su malom čovjeku i težaku tijekom burnih ratnih godina nametnule ideološke kape na glavu, ustaške i partizanske, a ljudi su htjeli samo mir i pošteno zarađenu zdjelu, tinovski rečeno, kruha i leće.

Jurišićevi romani, prve dvije kriške najavljene velike četverodijelne romaneskne epopeje o hrvatskom čovjeku koji krajem 20. stoljeća dočekuje i samostalnu Hrvatsku, doprinos su suvremenoj hrvatskoj prozi, unijevši više svjetla u pogledu na našu nedavnu povijest i iz kuta poraženih, što ni smo imali često prilike čitati.

Promocija u Zagrebu: Jakov Radovčić, Zoran Jurišić, Hrvojka Mihanović-Salopek, Đuro Vidmarović I Mladen Vuković

PUT KRIŽA

.....
Priredio: Mladen VUKOVIĆ
.....

STJEPAN BENZON (1921. - 1990.)

PUT KRIŽA **MAGISTRALE**

Okrvavljeni Čovječe i Bože
Ti trpiš trnje mjesto sjajne krune.
Koliko su Ti grudi boli pune.
U dan kad mržnje bjesovi se množe!

Pun ljubavi, Bog sve to podnijet može.
I neka nitko križ svoj ne prokune!
Tko križem zбриše grijeha milijune,
Evandeoska ljubav njega prože.

LJepotom križa nek se dani doje,
Kroz smrt da bude dovršeno Djelo
Rad nas Bog na svijet posla Janje svoje.

I putokaz nek bude nam raspelo!
Svjedokom svak nek bude smrti Tvoje:
Tek tako bit će Otkupljenje cijelo!

Put križa, Solin, 1994.

SESTRA MARIJA
OD PRESVETOGA SRCA
- ANKA PETRIČEVIĆ (1930.)

SPASITELJU ISUSU

Spasitelj Svijeta - Krist na Križu mrije,
Pakao strt je ovom svetom mukom,
A tama gusta sad Golgotu krije;

Strahotan potres nastaje s čudnom hukom.
I bježe sada ubojice mahom,
Ta zločin krivnje dušu svima steže,
E kad bi samo ispaštali strahom...
Ljubav tek Boga u beskrajne seže.
Uz križ je Ivan i Marija mati,
I Magdalena - što ridanjem plače;
Samo će Njemu sve mirise dati!

U krilu Majke On sad mirno sniva,
Srce joj britak mač probada jače..
Uskrsa svjetlost sve to jačom biva.

27. 03. 2003., Put križa, Split, 2003.

PAVAO DESPOT (1936. - 2017.)

USKRS **MAGISTRALE**

Uskrs je, braćo, slavi se, zvoni;
Slobodan svijet se raduje, pjeva.
Krist zna da tu su, žive i oni;
Radost im bol u oči slijeva...

Sjećanja bole; Hrvati bježe,
U srcu kanen, u oku suze.
More nam truju tuđinske mreže;
Orkan nam lađe skoro sve uze...

Rane se šire u zreloj dobi;
Ustani rode, Hrvatska zove!
Susjed, eh, susjed, opet ju robii...

U tuđem svijetu suze –ne nove;

Zova zavičajna neba u sobi.
Australijom čežnje im plove...

Krik oltara, Zadar, 1995.

ALKA PINTARIĆ (1938.)
KRIŽNI PUT ISUSA IZ NAZARETA
MAGISTRALE

I skupilo se svijeta mnoštvo
Svijeta mu silni smrt sudiše
Uzima križ, nebesa rosiše
Sa prvim se padom bori boštvo

I suza Majčina, tuge srodstvo;
Za Njime krenu, pomoć dobiše
Na rubac što ruke ga pružiše
Amo nam se vraća Boga boštvo

Zaplaču žene i zaplače grad
A treći već puta treći mu pad
Rulja ga svlači, haljine mjere

Eto ti križa sada ti je drug
Toliko si stišan i dalje rug
Ali ostavljaš nam čudo vjere

Trnov sonetni vijenac, Zagreb, 2016.

IVAN LEROTIĆ (1941. - 2009.)
VOLJETI

Voljeti oče zar je grk taj cvijet
Eto darom obilno sâm si mu sklon
Lijući milost za ploditi svijet
I nude ti vapaja ljubav svoj klôn

Klonuh krunom sâm od tebe nit' traga
Izobilju što ga daruješ djeci
Prvom knjigom bdiješ tih okom vlaga
Evo hramom ti zjaju krepki sveci

Toplo je zrakom tijelom mîli led
Ako je volja tvoja budi mi prav'
Križ me drži moj maglen tanak pogled

Muke harfom sunce li srh uznik mrav
Uzvis smiraju nadom nema mjere
Ka krepost mi duši zov ljubav vjere

Praskozor, Zagreb, 2003.

TOMISLAV BOŽINOVIĆ (1942.)
ISUSE SA NAMA BUDI

Isuse Otkupitelju
Svoj si život za nas dao,
Unatoč svom mučitelju,
Spasiti si puk svoj znao.

Evo nas na koljenima,
Svu zahvalnost da ti damo,
Naš put k Tebi znan je svima,
A ti češ nas čekati tamo.

Mi molimo Tvoga Oca,
A Mariju poštujemo,
Bit ćemo uz čudotvorca
Uskrsnuće dok čekamo.

Dotle naše srce žudi
Isuse sa nama budi!

Proložac, br. 1, 2003.

DRAGO ČONDRIĆ (1944.)
GOLGOTA, GOLGOTA!

Gledao sam Krista kako trpi boli
Ovjenčan sa trnjem pribijen na križu
Lijegajući u grob ko netko tko voli
Golim srcem iz kog plamenovi ližu

Obilizujuć one koji još u mraku
Tvrdokorno štiju kamene idole
Ako ne ko Boga onda kao jaku
Grozomornu djeci Mamonove škole

Obraća se Ocu: *lama sabaktani*
Lutajući duhom od Raja do Pakla
Grleći ih svugdje dok na drugoj strani

Obradovan čim Ga ruka smrti takla
Tvrdeći da nije ni umro zbog toga
Abadon već oštri vršak svoga roga.

Vijenac, 2019.

LUJO MEDVIDOVIĆ (1950. - 2013.)
U KRISTOVOM SRCU

15.

U vodi sjenka, pseta i čovjeka.
Krug se još jedna pitanja otvara,
Riječ mnoge slike poput zurme stvara,
Iverak gleda na put izdaleka.

Snage mi treba za sljedeći korak.
Tegoban slušam tapat mnogih nogu,
Osjećam, križ je težak, al' što mogu,
Vruć dan je, žeđam, okus mi je gorak.

Oholom bilju cvijet nezdravo žuti,
Miris sutona po mulju se sluti,
Sunčan sat mijene mjeri po vrhuncu.

Rijeka duboka, dno joj ne vidi se,
Cirenac svoga djela ne stidi se,
Utoku tražim u Kristovom srcu.

Radost raskovanih ruku, Vinkovci, 2001.

BRANKO SBUTEGA (1952. - 2006.)
KRIŽNI PUT

Magistrale

Kraljevski nastup čovjeka, kada u času
Rulje mučene glađu, žedne pravednika krvi
Istražuje kolika snaga je potrebna da te smrvi.
Ženu koja ga voli skrivaju među masu.

Na križ koja pribija snagom bezumlja i strasti.
Imaš li lice neko ili si užas sami,
Plavi podliv pod očima, zjene u grobnoj jami?
Utjehu trebaju ptice, polja u proljetnoj cvasti.

Tu na kaldrimi poljubac muke ponovo daje,
Istom ljepotom ogoljen, istom rugobom obučen.
Skupljam li ja snagu da ruku u drvo zatučem

Umrtvljen osobnom smrću dok život tvoj traje?
Sagnut sam ispred čuda ljubavi ove lude.
Ako je moglo tebi, Bože, neka i meni bude.

Križni put i druge pjesme, Kotor, 2018.

NIKŠA KRPETIĆ (1953.)**KRIŽNI PUT
MAGISTRALE**

Pravedniku sude, i peru se ruke,
Uzavrela mržnja, primaš križ na vrat.
Trnje i bič sijeku, smije se dželat,
»Isuse, moj mili, gorke su ti muke!«

Snage je sve manje, učenici bježe,
Tek će jedan rubac upit krv i znoj
I patnika pogled na taj ljudski gnoj,
Na zalasku dana vjekove što steže.

Aždaja glib plazi, a ti moraš dalje
Žalcem zla izboden, gol, bez jedne halje
Ishodištu pravde, razapet i sam.

Vihori Golgotom »gotovo je« trube
Ojađena majka cvileć stišće zube,
Tjeskobno dok liježe težak grobni kam.

Križni put, Zagreb, 2010.*Tonći Barić: Sv. Ante, kamen***ANTUN MILOVAN (1954.)****KRIŽNI PUT
MAGISTRALE**

Spasu, ki je svit spasija,
Prontali su čavle, kuke;
Adamovu dicu, nuke,
Spasiti je s križon stija.

I zvan grada ga nosija,
Teško drvo Božje muke,
Eli naše grihe žuke,
LJuticu sprid nas gonija.

Ufa se je, gleda zgoru,
Svo se nebo zaškurilo.
Vržen je na križ, na goru.

I zdaha je, sveto Tilo!
Treti dan je h nebu, h moru
Aleluja! zagrmilo.

*Ure na placi, Pula, 1994.***DRAGO MARŠIĆ (1956.)****PUT KRIŽA SVAKODNEVNI**

I pitaš Ti mene Bože
Uistinu koliko me ima
S vjerom uzimam li križe
Koliko mogu na leđima

Ruke mi nečiste Bože
Srce sve manje iskreno
Ne smijem Oltaru bliže
U mislima zlo skriveno

Dozvoli upitati Bože
Oteža li križ kroz vrijeme
I što zборе usne nijeme

Sina svoga križu dade
Tako grijehe naše uze
Ali Bože: Ne uze suze

*Proložac, br. 1, 2003.***PETAR VULIĆ (1957.)****USKRSNULI KRIST**

Uskrsnu doista Sin Božji
Sin Čovječji - svijeta Spasitelj
Krist Kralj - Presveti Otkupitelj
Ranam' okrunjeno svjetlo On bi

Svjetlost pršti u osvit tišine
Nošena lahorom Njegovih haljâ
Ususret klasju pokošene tmine
Lukavo očnim se dupljama valja

Iznad vrata Svetoga Groba
Krasno zapojaše rajске ptice
Rad' Rabija - Ljudskoga Roba

Isplevši, gle, sveto Mu lice
Srce u grudima sad živi je trs
Temeljac vjere - ISUSOV USKRS

*7. ožujka A. D. 2003.**Put križa, Split, 2003.***MLADEN VUKOVIĆ (1958.)****KRSNI USKRS ISUKRSTA**

Ponosno Cvjetnicu proslavljamo.
Oduševljen narod Kraljem bude!
Da bi za četiri dana samo
Krista Juda izdao za škude.

Razapeše na Veliki petak
Isusa na križ drva masline,
Žrtvu podnese - vjere začetak,
Očev naum ne smje da ga mine.
Malo Cirenaca prijatelja
Iskrsne za pripomoć u mucu.
Svi smo mi - moli puk - Isukrsti
U raljama smrtnih grešnih želja,
Svetom cilju s krunicom u ruci,
A najustrajnije broje prsti!

*(iz ciklusa (S)ACROSTIŠJE)**Put križa, Split, 2003.***SINIŠA VUKOVIĆ (1973.)****PUT KRIŽA
XV. MAGISTRALE**

Kušta se kraj poteštata Pilata
Rad onih ki tilo svoje mrzidu
Ispunit žeju neće da mu dadu
Svetu mater zagrlit oko vrata.

Tukalo bi sal da mu pomoć dojde
E, kad to bi, onako, brzo bilo
Slomjen, potan, klonulo mu je tilo
Matere gleda di plačedu. Projde.

Isukrst je pa jopet. Posljednji put
Lašnje bi bilo da vode izdahne:
Ubodeni čavli su zagvantani!

Jušto va još da mu probijedu skut
Skidadu ga, a Ivan se osluhne:
"Eli eli...! Lema sabakthani!?"

*Čakavska rič, br. 1, Split, 2001.***ZORAN JURIŠIĆ (1961.)****TVRDA ZEMLJA
(TE DEUM LAUDEAMUS)**

Tvrda je, tvrda zemlja, po kojoj puk tvoj hodi...
Emanuel mogaše i lakše pute stvorit'
Bezbrojne su hridi kuda lađa ova brodi...
ELI, ELI, LAMA AZAVTANI se pomolit'

Bogu, kao Isus ne gubit' vjeru i nadu.
Opet će doći KRIST Uskrsli da čudom blaži
Galiote, i da suze briše svome stadu.
A krv iz ruku njegovih neka nas utaži,

Molitivama zaliječi gorke grijehe naše.
Opet ću vam reći što je davno zapisano:
Lakšim je putem teže stići do cilja svoga,

ISUSA USKRSLOG ponovno razapinjaše
Mudroznanci, lažnobošci kojima je dano
Određivat' što je dobro, mjesto ŽIVOG BOGA.

Put križa, Split, 2003.

XIII. MEDITERANSKI KORIJENI FILOZOFIJE

IZBOR IZ SAŽETAKA (Z. Juras)

Mislav Kukoč

Predsjednik Organizacijskog odbora
simpozija XIII. *MEDITERANSKI
KORIJENI FILOZOFIJE*

IZ UVODA

Čovjek je mjera svih stvari –
*Protagora, uz 2500. obljetnicu
rođenja*

Hrvatsko filozofsko društvo i Odsjek za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu organizirali su međunarodni filozofski i interdisciplinarni simpozij XIII. *Mediterranski korijeni filozofije*, koji se održao od 4. do 6. travnja 2019. godine u dvorani Filozofskog fakulteta u Splitu, smještenoj na pročelju Peristila, u središtu veličanstvene Dioklecijanove palače, spomenika nulte kategorije svjetske kulturne baštine pod zaštitom UNESCO-a, što, kao ogledni primjerak mediteranske kulturne baštine, savršeno korespondira s duhom i svrhom simpozija. Mediteran je kolijevka zapadnoeuropske filozofije i znanosti koja, zajedno s također mediteranskim naslijedom hebrejsko-kršćanske religijske tradicije, udara temelje zapadnoeuropske kulture i civilizacije. Zapadna filozofija i znanost započinju svoj povijesni razvoj početkom 6. stoljeća pr. Kr. na istočnoj obali Mediterana, u maloazijskim grčkim kolonijama Miletu i Efezu te na obližnjim otocima, potom se širi do Eleje i Sicilije, da bi svoj vrhunac postigla u Ateni, jednom od središta antičkog Mediterana. Daljnji razvoj antičke filozofije, od helenizma do srednjovjekovne epohe, preko novih središta filozofske misli Aleksandrije, Antiohije, Kartage i Rima, također je sudbinski vezan uz Mediteran. Stvaranje, sukobljavanje i međusobno prožimanje mediteranskih kultura, specifični mediteranski multikulturalizam dao je bitno obilježje daljnjem razvoju

filozofije Zapada. Grčka i rimska antika, helenističko-rimsko naslijeđe, Bizant, orijentalne arapske tradicije, uz pečat nove islamske religije stapaju se u islamsko-arapsku srednjovjekovnu filozofiju, kulturu i civilizaciju. Bizantinci su grčku filozofiju prenijeli Arapima, a oni su, posredstvom križarskih ratova, preko svojih vodećih filozofa, Avicene, Averroesa, Ibn Halduna, vratili Europi u njoj već zaboravljeno naslijeđe Aristotelove filozofije. To su samo neke od početnih premisa i mogućih naputaka za tematiziranje sadržaja simpozija *Mediterranski korijeni filozofije*.

Dakako, ne i jedini. Sljedeći aspekt koji ulazi u tematski okvir simpozija odnosi se na utemeljenje hrvatske filozofije, koja se, kako u svojim počecima, tako i u najsajnijim vrhuncima, korijeni u mediteranskom dijelu svojega višeregionalnoga kulturnog identiteta. Počevši od Hermana Dalmatina, preko Marka Marulića, pa do Matije Vlačića Ilirika, Frane Petrića i Ruđera Boškovića, da spomenemo samo najznamenitija imena.

Treći sklop koji ulazi u okvir teme simpozija odnosi se na filozofsko, ali i na interdisciplinarno promišljanje specifičnosti mediteranskoga multikulturnog prostora koji je iznjedrio aktualne međucivilizacijske napetosti koje prijete globalnim sukobom civilizacija, ali otvaraju i mogućnosti dijaloga i pomirenja...

Ove se godine navršava 2500 godina od rođenja poznatog predsokratovskog filozofa, sofistu Protagore iz Abdere, koji je svojom mišlju da je „čovjek mjerilo svih stvari, onih koje jesu da jesu, a onih koje nisu da nisu“, inaugurirao novo antropološko razdoblje grčke filozofije te, uz Sokrata, izveo filozofiju iz ezoteričkih ekspertnih škola na agoru – strastveno tlo javnosti. Sofistički pokret što ga je poveo Protagora pamti se po lošim učincima, poput demagogije te površnog i voluntarističkog relativizma, ali i po progresivnom doprinosu kojim je zaslužio aureolu antičkog prosvjetiteljstva i obrazovanja za demokratsko građanstvo. Uz prethodno navedene tradicionalne teme *Mediterranskih korijena filozofije*, vjerujemo da će i obljetnička posveta ovogodišnjeg simpozija Protagorinu antropocentrizmu inspirirati sudionike simpozija da se u svojim priložima, među ostalim, usmjere i na pitanja mediteranskog antičkog i renesansnog te suvremenog multikulturnog humanizma, što je bila opća tema posljednjeg Svjetskog filozofskog kongresa koji se, pod nazivom *Učiti se biti čovjek*, održao u Pekingu u kolovozu 2018. godine.

PAVO BARIŠIĆ

Institut za filozofiju, Zagreb,
Hrvatska

PERSPEKTIVE ISTINE U PROTAGORINU NAUKU

Znameniti Periklov prijatelj i zaccijelo najslavniji sofist, Protagora iz Abdere, spominje se u povijesti filozofije ponajviše po zaslugama za dva značajna uvida – naučavanju o čovjeku kao mjeri svih stvari i mitu o postanku kulture i države. Uz to se poglavito razmatraju i podvrgavaju kritici njegove postavke o istini. Neizostavna je u tom sklopu Platonova kritika spoznajnoga skepticizma i sofističkoga relativizma sa stajališta jedne i apsolutne istine. Antropocentričnom perspektivizmu suprotstavlja se teocentrična istina.

No u svjetlu suvremenih rasprava o pluriperspektivizmu i najnovijim prijedporima o spoznatljivosti istine, koji su potaknuti i donekle zasjenjeni polemikama o lažnim vijestima –

fake news, ponovno se otvara potreba posezanja za vrelima promišljanja filozofa kojemu se pripisuje prvo autorstvo knjige znakovita naslova – *Aletheia*. Čini se vrijednim danas, u doba koje se sve češće naziva postčinjeničnim, u doba koje teži nadići ili prekoračiti istinu – *post-truth age*, ponovno razmotriti što nam o istini poručuje mislitelj koji je „prvi rekao i to da o svakoj stvari postoje dvije međusobno suprotne tvrdnje“ te je „u svojim dijalozima to i primijenio“ (Diogen. Laert. IX, 51).

U predavanju razmatram pitanje kako je moguće spoznati istinu ako se za njezino mjerilo postavi perspektiva svakoga čovjeka, ono što se kome pričinja. Što je s činjenicama, kakvu ulogu one imaju u razrješenju dvojbi o istinitosti? Je li pluriperspektivizam jedan vid spoznajnoga relativizma istine? Može li se uopće dospjeti do istine ako se prihvati oprečnost mnijenja i legitimnost njihova govora? Kako je održiva „jedinstvenost“ i „apsolutnost“ istine pokraj mnoštva mnijenja i perspektiva? Naposljetku, može li se o istini demokratski pregovarati i dogovarati s različitim stajališta i motrišta?

IVAN BODROŽIĆ

Katolički bogoslovni fakultet,
Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

BROJ KAO MJERA SVEGA PREMA SV. AUGUSTINU

Sveti Augustin je u svojim djelima, napose u onim filozofskim, razvio posebnu filozofiju broja koja pretpostavlja pitagorejsku i platonističku znanost o broju, ali i određena biblijska učenja. Tako u njegovoj filozofiji pojam broj (*numerus*) ima cijelu lepezu različitih značenja: broj je temelj reda svega što postoji, temelj spoznajne sigurnosti, osnova filozofske estetike i etike, središte svakog obrazovanja i znanosti te vrela simbolizma. Nas ovdje prvenstveno zanima njegovo poimanje broja kao temelja kozmološkog reda utoliko ukoliko ništa ne bi moglo postojati ako nije određeno i brojem. Stoga se može reći da je prema Augustinu broj mjera svega što postoji.

MARITA BRČIĆ KULJIŠ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska

JESU LI ANTIIMIGRANTSKE STRANKE KOMPATIBILNE S NAČELIMA LIBERALNE DEMOKRACIJE? ANALIZA JEDNOG SLUČAJA – FREIHEITLICHE PARTEI ÖSTERREICHS (FPÖ)

Zamislimo bilo koju društvenu igru. Svaka društvena igra ima neka svoja pravila, a svako sudjelovanje u igri pretpostavlja da su igrači prihvatili njezina pravila (koja su ili *ad hoc* dogovorena ili otprije poznata). Ako igrači ne prihvate pravila ili u procesu igranja ne poštuju pravila, igra se ne može realizirati te završava prekidom (kod manje djece suzama, a kod malo starije djece šakama).

Ako gore navedeno stavimo u politički kontekst, možemo postaviti pitanje: kakva je situacija u slučaju političke igre? U pokušaju da odgovorimo na postavljeno pitanje, predstaviti ćemo odnos između političkih stavova antiimigrantskih stranaka i političkih načela liberalne demokracije. Kao primjer jednog slučaja, analizirat ćemo diskurs austrijske antiimigrantske političke stranke Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ).

MISLAV JEŽIĆ

Fakultet filozofije i religijskih
znanosti, Sveučilište u Zagrebu,
Hrvatska

ŠTO JE ZAJEDNIČKO BHAGAVADĠĪTI I KATEDRALI SV. DUJE?

BhagavadĠītā se nerijetko smatra najsvetijom hinduističkom pjesmom. Mnogi su se okušali u njezinu tumačenju, a među filozofima nerijetki, počevši od Wilhelma von Humboldta, i u utvrđivanju povijesti njezina teksta koji nosi tragove višestrukih prerada. Iako su neki došli do točnih zapažanja o nekim šavovima u tekstu (O. Schrader, H. Oldenberg, H. Jacobi), a neki i blizu cjelovitijoj slici povijesti teksta (J. Charpentier, A. Malinar, S. G. Khair, P. L. Bhargava), mnogi su dobri znalci, obeshrabri nesigurnošću utvrđivanja povijesti teksta, više voljeli tumačiti ga

Salvator Rosa, *Démocrite et Protagoras*

kao nedjeljivu cjelinu (P. Deussen, D. Hill, E. Lamotte, F. Edgerton, R. Zaehner). Ipak je između 1970-ih i 2009. došlo do vrlo točnih zaključaka o slojevima teksta, koji su dobrim dijelom 2000-ih prihvaćeni u međunarodnoj znanosti. Ti zaključci pokazuju da su u *BhagavadĠītu* u raznim vremenima ugrađivani nazori većega broja filozofskih sustava (*sāṃkhya*, joga, *pūrvamīmāṃsā*, *vedānta* – monistička i teistička), da su ugrađene i – nerijetko prešutne – polemike s nizom nazora (osobito s budizmom – u više navrata – ali i s jogom, s monističkom *vedāntom* i s *dharmasāstrom*). Pouke i pobude *Ġīte* veoma su obuhvatne i inovativne jer proizlaze iz mnogobrojnih premisa. Taj ishod analiza teksta s jedne je strane prihvaćen od niza stručnjaka u svijetu, ali ga s druge osporavaju neki zapadni postmodernistički auktori (A. Hildebeitel), kao i neki indijski tradicionalistički nastrojani kolege (V. Adhuri, J. Bagchi). To što oni ne uočavaju tumačaći *BhagavadĠītu* može se najbolje oslikati usporedbom s posjetiteljem umjetničkoga spomenika religijske naravi koji se stoljećima preuređivao, kakva je splitska katedrala. Ako bi takav posjetitelj smatrao da svetost i umjetnička vjerodostojnost spomenika ovisi o tome je li izgrađen odjednom, od jednoga graditelja s jedinstvenom zamišlju, tada ne bi mogao uočiti složen, katkad polemičan, bogat i dojmljiv način na

koji takav spomenik prenosi svoje poruke. A to je plod duge i složene povijesti katedrale koja je prvo bila mauzolej rimskoga cara, a poslije je postala crkvom posvećenom njegovim žrtvama, prolazeći potom kroz niz pregradnja i „reinterpretacija“. U povijesti umjetnosti takve su predrasude rjeđe nego u proučavanju svetih tekstova. Zato prikladan primjer umjetničkoga spomenika religijske naravi, kao što je splitska katedrala Uznesenja B. D. Marije, posvećena i sv. Dujmu i sv. Stašu, može dobro oslikati kako bismo trebali razumjeti književni i filozofski spomenik kao što je *Bhagavadgītā*, koja je proživjela usporedivo složenu povijest.

JEVGENIJ PAŠČENKO

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

ČOVJEK IZ HRVATSKE U RUSKOM ZAROBLJENIŠTVU 1914. – 1918.

Izlaganje je posvećeno jednom od najmanje rasvijetljenih pitanja u suvremenoj hrvatskoj historiografiji o Prvom svjetskom ratu – zarobljeništvu. Tijekom rata, značajan broj vojnika regrutiranih u austrougarsku vojsku i usmjerenih na Istočno bojište (rusko, Galicija) našao se u zarobljeništvu. U izlaganju su prikazane posebne okolnosti zarobljeništvu, kao i svjesna prebježništva, dezertiranja, ideološka uvjerenja (hrvatski slavizam, vjera u boljševičku propagandu), egzistencijalni motivi i dr. Također se prikazuju broj i etnicitet zarobljenika (posebice s takozvanih

jugoslavenskih prostora), stanje u logorima, ruska politika prema slavenskim zarobljenicima i sudbina Hrvata u formiranju Srpskog dobrovoljačkog korpusa u Odesi. Posebno su zanimljivi odjeci zarobljeništvu u sudbinama ljudi, brojnih anonimnih preživjelih povratnika i sudionika povijesnih zbivanja. Pri tome je često prisutna apologija boljševizma, kao i prenošenje boljševičke ideologije i prakse u hrvatsko/jugoslavensko društvo. U tom su pogledu osobito zanimljive ličnosti Dalmatince Tome/Oleka Dundića (kumir Crvene armije), Zagorca Josipa Broza (budućeg komunističkog ideologa) i Sertića (represiranog od strane NKVD-a).

ZLATKO JURAS

Matica hrvatska, Podstrana, Hrvatska

GRAVITACIJA U BOŠKOVIĆA

U *Teoriji prirodne filozofije* Rudera Boškovića dinamika materije opisana je krivuljom sila, privlačnih ili odbojnih – ovisno o udaljenostima centara sila. Na velikim udaljenostima krivulja sila manifestira se slično Newtonovoj gravitaciji.

Gravitacija je integrativna za vidljivi svemir, ali ne i za hipotetičko mnoštvo svemira koji moguće paralelno postoje razdvojeni odbojnom silom, što je usporedivo sa suvremenim konceptom tamne energije. U konceptu kontinuiranih sila u diskontinuiranoj materiji, Faraday prepoznaje ideju o dinamičkom elektromagnetskom polju, koju

je dovršio Maxwell, a kasnije Einstein predviđa postojanje gravitacijskih valova, nedavno i detektiranih (2015. – 2017., projekt LIGO).

Valna priroda materije realnog prostor-vremena nalazi se u Boškovićevu modelu na maloj skali krivulje sila, a atomsko-korpuskularna dinamika klasične mehanike na velikoj skali.

SLOBODAN STAMATOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska (doktorand)

ČEMU FILOZOFIJA? POGLED U ANTIKU

Izlaganje polazi od pitanja: čemu filozofija? Ovdje nas, međutim, neće zanimati kako se danas odgovara ili bi se moglo odgovoriti na to pitanje, nego kako se problem koji iza njega stoji sagledavao u doba antike. To ćemo pokušati izvidjeti osvrćući se na sve važnije filozofske pravce koji su se javljali u povijesnom rasponu antičke filozofije, no najviše će nas zanimati platonistička perspektiva kao ona koja je u povijesti antičke filozofije prevladala i vladala sve do novovjekovnog doba. Nastojat ćemo pokazati kako se u platonizmu, i helenskom i kršćanskom, filozofija shvaća i doživljava kao filokalija.

Filokalija (grč. Φιλοκαλία, dosl. ljubav prema lijepom/dobrom).

Već Aristotel i Platon koriste tu riječ u smislu nečega što odlikuje filozofa. Filozof je onaj koji voli lijepo i dobro.

Kasnije je zbirka monaških tekstova nastalih u periodu između IV. i XV. stoljeća nazvana tim imenom.

Foto Vedran Mihaljević - Mutogras – Podstrana

UZROCI (RAZUMIJEVANJE) TERORIZMA

.....
Piše: Zoran POLIĆ
.....

I.

OD PLATONOVE IDEALNE DRŽAVE DO PITANJA „VODE I PAŠNJAKA“ – POSTANAK TERORA (SVETI RAT)

1. Sva je zapadna filozofija (civilizacija) platonizam (Heidegger, *Nietzsche II*), a religija platonizam za narod (mase).
2. Traži se „istina“ (ideja, uzrok), ono što je „isto“, „što jest“, ono vječno, prava zbilja (*TO ONTOS*¹ = *OUSIA*²) *ONTOLOGIJA* kao znanost o toj pravoj zbilji, nasuprot onome što stalno nastaje i prestaje, a o čemu ne može biti pravog znanja (*EPISTEME*³) jer je to ono što nije – nebiće.
3. Do istine se dolazi umijećem dijalektike (*DIALEKTIKE*⁴ *TEHNE*⁵) kao znanosti ispravne raščlambe bića, ili nauka o poznavanju općih načela (ideje, uzroci) – dioba pojmova (*SINAGOGE*⁶ – dolaženje do općeg i *DIAREZA*⁷ – dioba općih pojmova na vrste, T. Ladan u Aristotel, *Metafizika*).
4. Platon⁸ (427.–347.) traži ideje (istine) iz uvida da je postojeći svijet bez svrhe i istine, i to nalazi najprije u onom političkom, koje mu se ukazuje kao opći metež i kaos (Žunec, *Ideja i ništa*, Godišnjak za filozofiju, 1986.).
5. Zato je politeja⁹ (država) republika utemeljena na umu (ideja), budući da su svi ljudi po prirodi umna bića (Hegel: *Povijest filo-*

zofije II). Ideja pravde je temelj najbolje države, osnova je kako društvenog zakona (*NOMOS*¹⁰) tako i prirodnog zakona (*LOGOS*¹¹) kojim je uređena harmonija u svemiru (Mislav Kukoč: *Prirodno pravo i zajednica*, Filozofska istraživanja, 7/83.).

6. Kod Aristotela¹² (384.–322.), koji uvijek ostaje platoničar, ono političko postaje zasebna i osebujna sfera istraživanja. Naime, u okviru praktične filozofije, gdje se istražuje ljudsko djelovanje – činjenje (ovdje Aristotel kritizira Platona i odbacuje čistu teoriju kao način spoznaje i istraživanja onog političkog, D. Pejović: *Hermeneutika, znanost i praktična filozofija*, 1982.).
7. Politika kao učenje (znanost) o dobrom i pravednom životu: ona je nastavak etike, koja inače istražuje politički život iz aspekta pojedinca – djelatnika, a politika iz perspektive zakona i institucija (Jürgen Habermas, *Teorija i praksa* 1980.).
8. Politika nije umijeće (*TEHNE*), nego isključivo praksa, tj. ona postupa pedagoški, a ne tehnički.
9. Politika istražuje ljudske stvari ili ono o čemu se može odlučivati i zato ostaje izvan znanja i pojavljuje se kao predmet političke mudrosti. Nitko ne odlučuje o onome što ne može biti drukčije (što je nužno) ili što nema nikakav cilj, a cilj je ono dobro koje treba postići djelovanjem. Ispitivanje o ljudskim stvarima može se smatrati zadovoljavajućim ako se dospije do uvida koji vrijede uglavnom i pretežno, koji se, dakle, odnose na većinu slučajeva. Tako je svaki

zakon pozitivnog pisanog prava jedna opća odredba koja se ne može pravedno primijeniti na sve pojedinačne slučajeve, nego obično vrijedi za njihov veći dio. „Materija svih ljudskih akcija je nužno takva.“ To znači da se ovdje ne može otkriti općenitost (nužno znanje) kao u teoretskim znanostima (metafizika). Pri tome nedovoljnost zakona nije u njima samima, niti je u zakonodavcu, nego proizlazi iz osobite prirode ljudskih stvari koje nisu određene nužnošću, nego odlučivanjem za određeni cilj (svrha). Tako se u političkom istraživanju mi zadovoljavamo time da se „istina“ ocrtala samo u najgrubljim „potezima“. Obrazovan čovjek zahtijeva u svakom području točnost samo toliko koliko to priroda predmeta dopušta (Aristotel, *Nikomahova etika*).

10. Cilj, svrha (dobro) do kojeg je stalo je dobar život – blaženstvo, ali ne u smislu sreće (kao nešto trenutno što se „su–sreće“), nego znači dobro živjeti ili dobro djelovati cijeli ljudski vijek. Naime, zadaća čovjeka i ljudsko dobro određuje se kao djelatnost duše prema vrlini, tj. prema razumu – umu.
11. Aristotel razlikuje na duši dvije strane: umnu i bezumnu stranu. Na umnoj strani nalazi se razumna mudrost, razboritost, saznanje, ali one još ne čine vrlinu. Vrlina se sastoji tek u jedinstvu umne i bezumne strane duše: kada se strasti, požude, sklonosti (mi danas kažemo volja, op.a.) ponašaju prema umu tako da one čine ono što um nalaže. Oboje, naime, volja i um, jesu nužni momenti vrline. Princip vrline nije tek sami um (kao što bi se moglo pomisliti), nego, naprotiv, i volja. Aristotel kritizira Platona što je vrlinu stavio samo u saznanje (um). Radi svrhe (dobra) koje se ima postići mora postojati neki bezumni

¹ ὄν, gen. ὄντος, realnost

² οὐσία, bit

³ ἐπιστήμη, znanje

⁴ διαλεκτική, *discursus*, razgovor

⁵ τέχνη, umijeće

⁶ συναγωγή, ujedinjavanje

⁷ διαίρεσις, razjedinjavanje

⁸ Πλάτων

⁹ πολιτεία, država

¹⁰ νόμος, korpus zakona

¹¹ λόγος, razlog

¹² Ἀριστοτέλης

nagon, dok um pridolazi kao kontrolna instancija i kao njegov upravitelj (nema erotske uprave). Ili: čovjek je u svojoj djelatnosti uposebljen (individuum, partikularitet), te je nužno da u njoj (djelatnosti) bude identičan s onim što je opće (um).

12. Čovjek je po prirodi umno i društveno biće (*ZOON POLITIKON*¹³). Društvenost je apriorna bit čovjeka, koji ne postoji kao neki subjekt (kako bismo mi danas rekli) kojemu je svijet naprosto objekt, nego je on sastavni neodvojivi i konstitutivni dio svijeta, svemira, tj. polisa.
13. Uz ovu „oficijelnu“ ideologiju (Aristotel, Platon) paralelno se pojavljuje suprotna koncepcija koja negira čovjekovu prirodnu društvenost, i to najprije kod sofista. Kritiziraju se osnovni principi polisa: pravda (Trazimah:¹⁴ pravednost kao pravo jačega), robovlasnički poredak (Alkidam¹⁵), privatno vlasništvo (Fa-

lej¹⁶), religija (Prodik,¹⁷ Kritija¹⁸). Bit ove kritike: subjektivizam, individualizam i relativizam suprotstavlja se neprikosnovenosti Platonova i Aristotelova polisa koji je prije i iznad pojedinca.

14. Ljudskom zakonu (*NOMOS*¹⁹) suprotstavlja se prirodni zakon koji je vječan (konvencionalizam). Razvija se negativan stav prema civilizaciji, odbacuju se sve njezine tekovine, te se postavlja ide-

¹⁶ Φαλέας, grčki sofist, oko 450. pr. n. e., prvi je zamislio idealnu državu izgrađenu na načelima kolektivne privrede i jednakosti imutka s jednakim pravima svih građana na izobrazbu. Vjerojatno je utjecao na Platonove nazore u *Državi*. O njegovoj koncepciji govori i Aristotel u *Politici*.

¹⁷ Πρόδικος, grčki sofist prve generacije, V. st. pr. n. e. Tumači religiju u okvirima naturalizma. Bogovi su personifikacije Sunca, Mjeseca, rijeka, izvora... Katkad su ga sumnjičili za ateizam. Po njegovoj teoriji, primitivni je čovjek bio toliko impresioniran darovima prirode o kojima mu je ovisio život da je vjerovao kako su oni otkriće bogova ili utjelovljenje bogova samih. Ta teorija ne samo da je bila upečatljiva zbog racionalizma, već i zbog razaznavanja bliske veze između religije i poljoprivrede.

¹⁸ Κριτίας, grčki političar i pisac, V. st. pr. n. e. Držao je da je religiju izmislilo zakonodavac, kako bi u ljude ulio strah, bog da je izmišljen kako bi obuzdavao ljudske čine.

¹⁹ νόμος, običaj

al prirodnog stanja koje je lišeno svih civilizacijskih vrijednosti (civili). Čovjek prestaje primarno biti društveno biće i traga individualno za srećom i smislom života, bilo putem vrline (stoici) ili hedonističkog užitka (Epikur), a polis se smatra izvanjskim i nebitnim. Nasuprot Aristotelu, Epikur²⁰ iz svojeg atomističkog učenja izvodi zaključak o čovjeku kao bitno slobodnom i individualnom biću koje se udružuje u zajednicu sklopljenu sporazumom, a na temelju vlastite utilitarističke prosudbe da mu to donosi korist. Čovjek, dakle, postaje *zoon politikon post festum*, a da to po svojoj biti nije (ugovor – pravno rezoniranje).

15. Dakle, već u klasičnom učenju o državi (politika), koja se temelji na jedinstvu morala i politike, imamo kritiku ljudskog zakona (*NOMOSA*) na temelju „prirode stvari“, tj. prirodnog prava. Naime, nomos je ranije bio ono što se uzimalo kao „prirodno“ (vječno i nepromjenjivo), kao mitski zakon utemeljen od strane nadljudskog zakonodavca, a sada se kritizira u svojem etičkom sadržaju kao nepravedan, nešto što je relativno.
16. Prirodno pravo ima ovdje kritičku funkciju naspram svakog pozitivnog zakonodavstva i društvenih institucija.
17. U srednjovjekovnim teologijskim koncepcijama zanemaruje se dilema o čovjekovu individualizmu ili društvenosti. U skladu s izmijenjenom slikom svijeta, Aurelije Augustin (354. – 430.) vidi čovjeka kao biće koje izvorno živi svoj život u zajednici s Bogom (*Civitas Dei*). U kontekstu teorije o padu, grijehu i smrti, zemaljska država, tj. političko društvo, predstavlja nesavršenu i otuđenu zajednicu prolaznoga karaktera iz koje se istinski, tj. bogobojazni čovjek vraća u prirodno stanje – u zajednicu s

²⁰ Επίκουρος, IV./III. st. pr. n. e. Prihvaća, u biti, Demokritovo (*Δημόκριτος*, V./IV. st. pr. n. e.) učenje o svijetu koji da se sastoji od atoma i praznine

¹³ ζῷον πολιτικόν, životinja koja gradi države, Aristotelov izraz temeljen na Platonovu dijalogu *Politicós*, Državnik

¹⁴ Θρασύμαχος, grčki sofist i retor, V. st. pr. n. e.

¹⁵ Ἀλκιδάμας, grčki sofist i retor, IV. st. pr. n. e. Aristotel u *Retorici*, premda kritizira njegov stil, ističe njegov Govor u obranu Mesenjana, kao primjer zalaganja za prirodno pravo svakoga čovjeka na život u slobodi – “Bog je sve ljude oslobodio, priroda nikoga nije načinila robom.”

Pieter Brueghel (1525.-1569.), Babilonska kula

Bogom, a prirodno pravo figurira kao Deset Božjih zapovijedi. Kao protuteža teologijskoj apologetici papinske svesti, u srednjovjekovnom i renesansnom razdoblju se od teorije glosatora²¹ do Machiavellijeva²² vladara na tradiciji rimskog prava (razlika morala i prava, rimsko *societas*²³) razvija ideja apsolutne monarhijske vlasti, ali uvijek u tenziji s prirodnim pravom.

18. Prirodno pravo: izraz „pravo prirode“ označavao je prvo teoriju prava čija načela nisu proizlazila iz slobode čovjekove volje (postoji neovisno o čovjekovoj volji), nego su počivala u prirodi čovjeka, ili se razlog važenja tražio u idealnom poretku prirode ili u božanskom stvaranju. Thomas Hobbes (1588.–1679.) prvi je pokušavao „državni savez“, tj. prirodu državne vlasti svesti na principe koji postoje u nama samima – čovjek je nositelj prava.

²¹ Srednjovjekovni pravници koji su od kraja XI. do sredine XIII. st. proučavali *Zbornik civilnoga prava (Corpus iuris civilis)* u prvom redu metodom gramatičke i pravne egzegeze. Ime su dobili po tome što su svoja razmatranja prvotno izlagali u bilješkama uz tekst izvora, glosama.

²² Niccolò Machiavelli (1469.–1527.) nazvan „ocem suvremene političke znanosti.“

²³ „udruživanje radi zajedničkog cilja“

Ustrojstvo odnosa među ljudima gdje bi se svaki tretirao kao nositelj svojeg prava moguće je ostvariti jedino u carstvu uma, mira, sigurnosti, bogatstva, pristojnosti, druževnosti, ljudskosti, mudrosti, tj. u državi koja je pandan poretku prirode. Prirodni poredak je prestao figurirati kao uzor (ideal) prema kojem se treba ustrojiti ljudska zajednica. Problemi politike ne odnose se više na ispravan i pravedan život, na praksu, nego na konstrukciju one države u kojoj će ljudi živjeti siguran, miran život. Traži se vještina (engl. *skill*) za osnivanje i održavanje države.

19. Dakle, Hobbes ne nalazi princip prava u izvanjskoj prirodi (poredak prirode kao ideal), nego utemeljuje prirodno pravo kao prirodna prava čovjeka – prirodno pravo kao pravo na samoodržanje. Hobbes ne napušta izraz „prirodno pravo“, nego pod time misli sasvim nešto drugo: „*IUS PUBLICUM UNIVERSALE SEU (SIVE) NATURALE*“²⁴ – javno univerzalno prirodno pravo.

20. Funkcija države nije da stvori ili naredi život pun vrline, nego da sačuva prirodno pravo svakog pojedinca. Ako liberalizmom

²⁴ seu = sive, „ili“

²⁵ „univerzalno ili prirodno javno pravo“

možemo nazvati političku doktrinu koja kao temeljnu političku činjenicu smatra prava, a ne dužnosti (moral, vrlina) i koja poistovjećuje funkciju države s očuvanjem i zaštitom ovih prava, onda je Hobbes svakako osnivač liberalizma. Ovdje se klasični moral, vrline i pravednosti pojednostavljaju na način da se on izvodi iz prirodnog prava na samoodržanje. Samoodržanju je nužan mir i zato je prirodni zakon skup pravila (opći zakoni) koja se moraju poštovati da bi se mir očuvao. Vrlina (Aristotel) se pretvara u vrlinu miroljubivosti, engl. *peacefulness*. (Aristotelova vrlina gubi striktno značenje vrline). Iz prirodnog prava na samoodržanje proizlazi ugovor kao osnovni rekvizit tog prava, a pravednost sada postaje identična s običajem da se ugovori trebaju izvršavati (ovo je danas načelo slobodne trgovine: bivši veleposlanik SAD-a W. Montgomery je u jednom razgovoru rekao visokom hrvatskom dužnosniku: „... ako ste mislili da je ugovor neravnopravan, niste ga trebali parafirati – ugovori se trebaju poštovati“).

21. Ovo *JUS PUBLICUM UNIVERSALE SEU (SIVE) NATURALE* – javno univerzalno prirodno pravo, postaje sad nova znanost umjesto stare političke filozofije. Dobro državno uređenje ne može se očekivati od moralnosti, nego obrnuto, od dobrog državnog uređenja (koje je konstruirano) treba očekivati dobro moralno obrazovanje naroda. Ovo „dobro“ uređenje treba otkriti znanost (*JUS PUBLICUM*²⁶), tj. politički je problem kako pronaći dobru organizaciju države. Moral, dakako, još uvijek postoji, ali se ne može znanstveno utemeljiti. Nije važan *TELOS*²⁷ i svrha društvenih institucija, nego njihova funkcija koja se spoznaje po načelu engl. *CAUSE AND EFFECT*.²⁸ „Aristotelova filozofija

²⁶ „javno pravo“ (drugo je „privatno pravo“)

²⁷ τέλος, cilj

²⁸ „uzroka i posljedice“

je prije san nego znanost“ (Hobbes: *De cive*). Ovdje je na djelu tendencija poznanstvenja politike koja traje sve do danas (*SCIENTIA PROPTER POTENTIAM*²⁹). Politika se oslobađa i religioznih sadržaja, i te sadržaje pretvara u pozitivne zakone (Bog gubi legitimacijsku osnovu – to sada postaje zakon). Doduše, danas se „amoralnost“ politike ne zagovara otvoreno, jer bi to izazvalo sablazan, a i zbog toga što stara praktična filozofija još nije sasvim zaboravljena (pokušaj recepcije Aristotela, obnove jurističke topike, nove retorike (Joachim Ritter, Jürgen Habermas, Wilhelm Hennis, Georg Gadamer, Leo Strauss).

22. U tom je smislu područje prava (za razliku od politike) bilo pogodno za čišćenje od morala i prirodnog prava, a prema metodičkom modelu teoretske filozofije. Teorija prava se formalizira i ograničava na objektivno i znanstveno određeni pojam pozitivno opstojećeg zakona – pravne norme. Pravna norma se spoznaje kao čisti oblik – odvojen od moralnih, političkih, socioloških i psiholoških sadržaja (empirijski sadržaji) – Pavo Barišić: *Dijalektika običajnosti*, 1988.
23. Prema formalnom kriteriju, za određivanje prava bitna je forma njegova postojanja. Legalnost se poistovjećuje s ispravnosću načina donošenja pravne norme. Konzekvencija se iskazuje u tome što zakonodavstvo bez etičkog sadržaja i običajnosne zasnovanosti u realnom životu političke zajednice ne može izbjeći „samovolju“ kao legitimacijsku osnovu pravnog sustava: *AUCTORITAS NON VERITAS FACIT LEGEM*.³⁰
24. Tradicionalni je pojam pravde predstavljao ključnu sponu u kojoj su se presijecale sfere morala i prava. Na toj podlozi pravo poprima oblik moralne kategorije i

znači toliko koliko i pravednost. Stoga, nasuprot pravnom pozitivizmu treba reći da ono što je vrijedilo za stare Grke vrijedi i za suvremeni svijet: pravo se ne može utemeljiti samo u sebi neovisno o društvenom i povijesno–običajnosnom kontekstu konkretne političke zajednice. Pravno zakonodavstvo samo je apstraktni moment cjeline običajnosnog univerzuma koji tek u svezi s moralnom sferom izražava realnost ili živuće postojeće običaje.

25. Izvori prava su u slobodnoj ljudskoj volji – autonomiji ljudske volje. Ne podliježe prirodnim, nužnim, zakonima, nego postoji jedan ljudski svijet. Kant³¹ postavlja i razrađuje da je bit zapravo čovjekova sloboda, da on sam sebe determinira i da nije predmet nikakvih prirodnih i kozmičkih zakona. Imanentno područje prava je ljudska sloboda. To se dovršava u njemačkom idealizmu (Hegel³²). Ovdje se problem dovršava i nitko poslije nije otišao dalje. Ideja slobode prelazi (pada) u nasilje (Francuska revolucija³³), jer sloboda je otvorenost i za dobro i za zlo. Stoga dolazi do razočaranja u slobodu i dolazimo do Heideggera³⁴ i njegove teorije da je čovjek prepušten sam sebi, a da je um postao prazna riječ. Opet se dolazi na pojedinačne vrijednosti čovjeka, koji svoj život iskušava u egzistenciji, gdje mu nikakve velike ideje ne mogu pomoći.

II.

1. Sve političke zajednice, pa tako i politička zajednica starih Grka, upotrebljavaju silu: ekspanzija moći u formi pripajanja ili prisvajanja.
2. Praiskonski oblik prisvajanja je, pored žena, stoke i robova, prije svega zemlja – čim se pojavi nestašica. Kod osvajačkih seljačkih

zajednica normalna je pojava da direktno uzimaju zemlju ujedno iskorjenjujući stanovništvo koje je do tada na tim prostorima bilo naseljeno (M. Weber: *Priroda i društvo II*).

3. U slučaju prirodne privrede i istovremeno feudalne strukture podčinjavanja, prisvajanje se nije provodilo na način da je pobijeđeno stanovništvo iskorjenjivano, nego je bivalo pošteđeno, s tim što mu je nametana obveza plaćanja poreza osvajačima kao zemljoposjednicima. Normalni cilj ratova još u antici bio je dobivanje zemljišta (plodnog) koje može donositi zemljišnu rentu:
 - stjecanje prekomorskih kolonija daje „kapitalističkim“ interesima ogromne izgleda na dobit: ili pretvaranjem stanovništva u robove ili pomoću *GLEBAE ADSCRIPTIO*³⁵ tih stanovnika da bi bili eksploatirani kao radna snaga na plantažama. Ovo su u velikom stilu činili Španjolci u Južnoj Americi, Englezi u državama afričkog juga i Nizozemci u Indoneziji;
 - monopol trgovine sa svim kolonijama (nasilni monopol);
 - porezi u novoosvojenim područjima; pod pretpostavkom da materijalna sredstva za vođenje rata ne nabavlja sama vojska, kao u feudalizmu, nego politička zajednica kao takva, nasilna ekspanzija putem rata i naoružavanje za rat stvaraju daleko najizdašniji povod da se iskoristi kredit najvećeg obujma i povećaju izgledi na dobit državnih vjerovnika:
 - dobit emisionih banaka,
 - interesi trgovaca oružjem i proizvođača oružja,
 - interesi ekonomskih subjekata

³⁵ „pripisivanja zemlji“ – *Glebae adscripti* („zemlji pripisani“) bili su u rimskom carstvu u IV. stoljeću i kasnije koloni (obrađivači zemlje) koji nisu bili ni slobodnjaci ni robovi, a u srednjem vijeku kmetovi, vezani uz neki posjed koji nisu smjeli napustiti (trajni i nasljedni obrađivači tuđeg zemljišta) – u načelu slobodni, ali faktički poluslobodni.

²⁹ „znanost radi moći,“ cilj znanosti da je moć; Hobbes, *De Corpore*.

³⁰ „autoritet, a ne istina, stvara zakon“; Hobbes, *Leviathan*, II, 26.

³¹ 1724.–1804.

³² 1770.–1831.

³³ 1789.

³⁴ 1889.–1976.

za ratne sukobe bez obzira na to kakav će oni ishod imati za njihovu političku zajednicu;

- antički *demos*,³⁶ i ne samo on, živio je u ekonomskom smislu od rata: rat je donosio plaću vojnicima, a u slučaju pobjede i danak podčinjenih, koji je u prikrivenoj formi naplaćivanja za prisutnost na narodnim skupovima, sudskim raspravama i javnim svečanostima faktički bio dijeljen među punopravnim građanima. Ovdje je svaki punopravni građanin bio potencijalno zainteresiran za imperijalističku politiku i moć.
4. Današnji prihodi koji sudionici-

ma neke političke zajednice dolaze izvana, čak i oni čije je podrijetlo „imperijalističko“ i koji imaju karakter „danka“, ne stvaraju konstelaciju interesa toliko dostupnih „masama“ (*demosu*), jer tributi koji se daju „narodima vjeronicima“ u današnjem gospodarskom poretku javljaju se u obliku kamate na dugove i kapital – dobiti koja se iz inozemstva isplaćuje bogatim slojevima „naroda vjeronika“ (dionice Plive i Ine).

5. Ekonomska ekspanzija Zapada omogućena je autonomnom modernizacijom, dok se ostatak svijeta modernizirao u obliku kolonijalizma. Kako propadaju pokušaji modernizacije na Isto-

ku, u Južnoj Americi (osim Kine i Japana), pojavljuje se netolerancija i nasilje u obliku terora (u privitku Sveti rat, Fabian Blau).

6. Dakle, nije riječ o religijskom pitanju, ili pitanju rasa i civilizacija (sekundarno), nego je to pitanje „vode i pašnjaka“, tj. modernizacije ostatka svijeta i nepravdi koje pogađaju siromašne narode (ne pojedince) u obliku gladi i nasilne smrti, ili, jednostavno rečeno, u obliku ravnodušnosti civiliziranog svijeta. Interesantno je da je povijesno iskustvo pokazalo da su samo narodi koji su se uspjeli modernizirati ujedno i sačuvali svoju kulturu, a ne obrnuto.

³⁶ δῆμος, narod

Zlatko Juras: Uskrs

Anamarija Kahrić: Stari Split

Likovna udruga "Ante Kaštelančić"

Likovna udruga Ante Kaštelančić održala je likovnu koloniju u listopadu 2019.g. u prostorijama Matice hrvatske u Strožancu. Zajedno s našim članovima sudjelovali su i članovi udruge Salona - Art iz Solina. Od ove 2019.g. novi predsjednik Likovne udruge Ante Kaštelančić je Duško Aničić. Pripremamo veliku međunarodnu izložbu zajedno s Maticom hrvatskom za manifestaciju "Dobro jutro more" koja će se održati u kolovozu 2019. godine.

Mladen Barbarić, akril

SLIKAR BEZBRIŽNIH SNOVA

Frano Missia (1924. – 2018.)

Piše i foto: Ivan BOŠKOVIĆ

Krajem ožujka 2018., u svom je splitskom domu preminuo nagrađivani hrvatski slikar Frano Missia. U želji da se na primjeren način prisjetimo našega znamenitog umjetnika, objavljujemo osvrt na izložbu, kojom je ljubiteljima likovne umjetnosti i stručnjacima omogućen detaljan uvid u Missijino životno djelo. Uz napomenu da je osvrt, pod naslovom „Izražajni kolorit i specifična geometrija“, već ranije objavljen (Hrvatski fokus, 20. rujna 2013.). Članku prilažemo dvije nedatirane Missijine slike iz zbirke umjetnina jedne splitske obitelji.

Silba - Cinkvića dvor (44x37 cm), slike su u privatnom vlasništvu.

Dne 4. rujna 2013., uz zvuke klapske pjesme, u Staroj gradskoj vijećnici u Splitu otvorena je Monografska izložba nagrađivanog slikara Frane Missije. Izložbu je otvorio splitski gradonačelnik Ivo Baldasar, a o slikarovom životu i djelu nadahnuto je govorio prof. dr. sc. Tonči Šitin, autor postava izložbe. Sa sedamdesetak izloženih radova javnosti je predstavljeno Missijino djelo od samih početaka, 1958., do današnjih dana. Možda je razmještaj slika mogao biti spretnije odrađen, ali to ne utječe previše na utisak koji izložene slike stvaraju. Autor teksta u popratnom katalogu je prof. dr. sc. Duško Kečkemet. Izložba će ostati otvorena do 17. rujna ove godine.

Frano Missia (George-François Missia) rođen je 23. travnja 1924. u Splitu. U ranoj mladosti svirao je jazz (glasovir i saksofon), u doba kada je taj glazbeni stil na ovim područjima još uvijek bio relativno slabo zastupljen. Nakon završene Gimnazije u Splitu, otišao

Frano Missia (Foto: Feda Klarić)

je u Zagreb studirati strojarstvo, ali je već tijekom studija počeo pokazivati ozbiljnije zanimanje za slikarstvo. Po završetku studija strojarstva, upisao se na zagrebačku Kazališnu akademiju (odsjek scenografije), no taj je studij nakon završene prve godine prekinuo te je otišao u Pariz, gdje se upisao na privatnu slikarsku akademiju, ustrajan u odluci da postane slikar. U Parizu je ostao deset godina te je u tom gradu imao prvu samostalnu izložbu. Godine 1969. preselio se u New York, u kojem i danas provodi veći dio godine, posvećen svom stvaralaštvu. Magistrirao je 1973.

na Odjelu za umjetnost Likovne akademije Sveučilišta grada New Yorka, gdje je puna dva desetljeća predavao kao honorarni profesor. Doktorirao je 1992. na Sveučilištu Columbia u New Yorku s temom iz pedagogije slikarstva. Svoje je radove, od 1960. do danas, izlagao na više od dvadeset samostalnih izložbi u New Yorku, Parizu, Splitu, Vancouveru i Zagrebu te je sudjelovao na brojnim skupnim izložbama. Posljednjih nekoliko godina redovito izlaže u Splitu.

Slikarstvo Frane Missije obilježeno je izražajnim koloritom te specifičnom geometrijom. Motivi njegovih slika kreću se od mitoloških likova, preko svakodnevnih pojava, do sanjarskih tema prožetih melankolijom. U svom stvaralaštvu Missia se uspješno služi različitim tehnikama, međutim, najčešće koristi akrilik. Iako ne bježi od apstrakcije, autor najsnažnije utiske postiže svojim aktovima i vedutama, u kojima se uvijek vraća rodnom kraju. Prepoznatljive forme njegovih slika, žarke boje te sama kompozicija promatrača neprimjetno uvode u svijet slikarove mašte, svijet prepun sjete, ali i bezbrižnih snova. Izrazita jasnoća linija, bez suvišnih poteza, svjedoči o istodobnoj promišljenosti i spretnosti Frane Missije.

Lektura i korektura:
Kate Bošković, Ivan Bošković
Split, 9. rujna 2013.

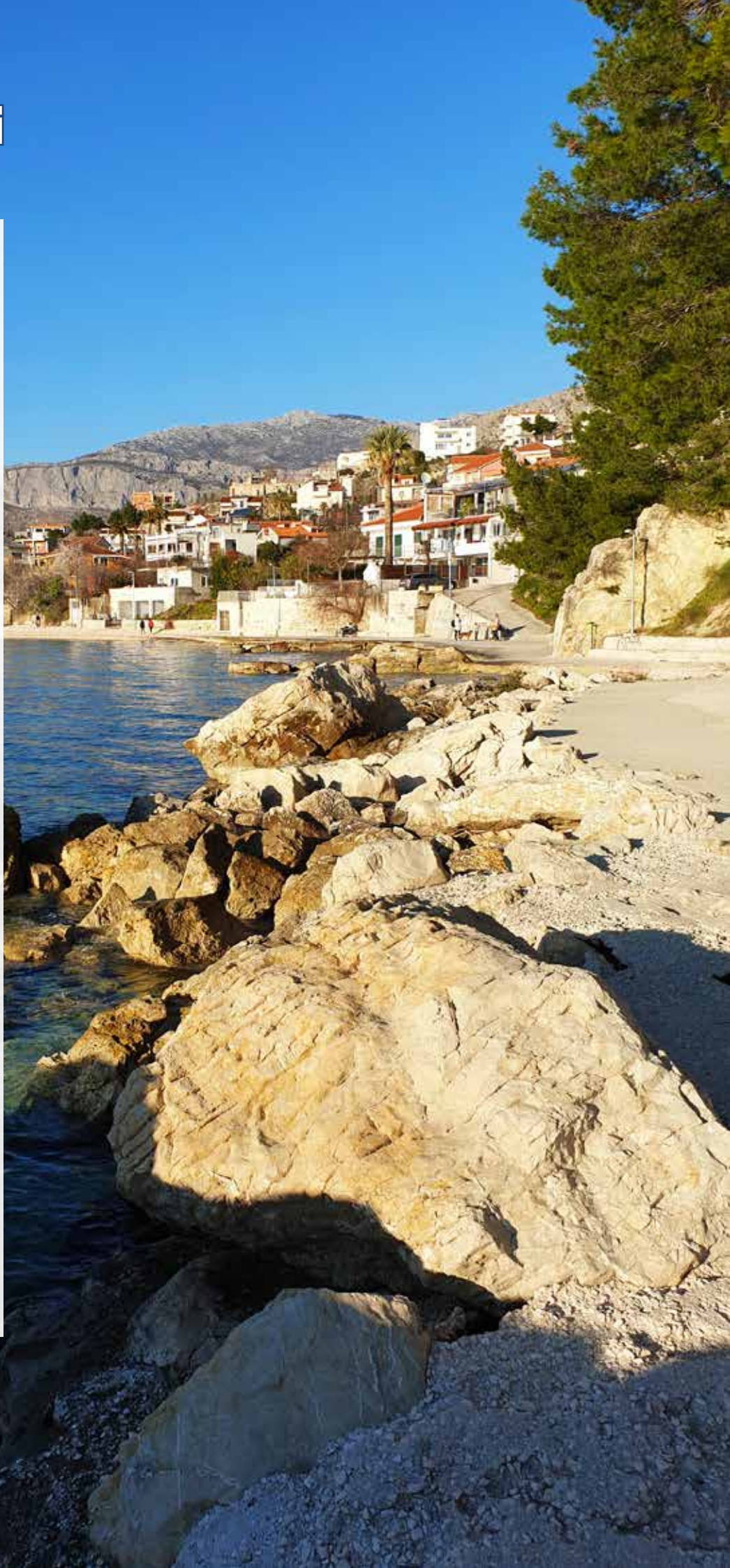
Split - Matejuška (45x30 cm), slike su u privatnom vlasništvu.

Baština i mi

Piše: Fabjan i Martin VLAŠIĆ

Foto: Fabjan D. VLAŠIĆ

Pjesnik Miroslav Mader često je dolazio u Podstranu, bilo kao ugledan sudionik pjesničke manifestacije *Dobro jutro more*, bilo kao prijatelj nekih podstranskih obitelji. Često bi govorio da ga oduševljavaju, među ostalim, iznenađujuće lijepe podstranske vizure, kako one uzmorske, tako i one vrhbrdske, gore pod samom Vršinom. Javljajući se s ljetovanja svojem prijatelju i kolegi po peru Nedjeljku Mihanoviću, jednom je na kartolini dodao da ga se dojmio veličanstven zalazak sunca tamo preko uvale i stobrečko-epetionskih krovova viđen s punte podno slikovite klisure obrasle grmljem crnike i borovinom na strožanačkoj strani. Taj urbani krajobraz objedinjuje izvornu ljepotu i divljinu, gdje su siloviti udari valova južine i lebića odvalili i oblikovali gromade, na kojima su duga stoljeća ispisala čaroliju ustrajne igre elemenata. Prikladan ulaz u more s rukohvatom kupačima je privlačan i dovoljan. Naprotiv, betonski oblikovane plaže svojom geometričnošću i građevnim materijalom posjetitelja ostavljaju ravnodušnim i odalečuju ga od prirode. Strožanačka šetnica – lungomare, koju je pjesnik nazvao Punta romantica, s pravom nosi taj naziv jer je sačuvala svoju izvornost. Nameće se zahtjev da pri rekonstrukciji treba sačuvati prirodnost obale, koja će i dalje privlačiti šetače željne romantičnih prizora i doživljaja.

REGNUM REGNO NON PRAESCRIBIT LEGE

Kraljevstvo kraljevstvu ne propisuje zakone

(stih iz pjesme A.G. Matoša *Pri svetom Kralju*)

Piše: Ines BOŠKOVIĆ-SORIĆ

U prethodnim brojevima *Podstranske revije*, ako se, dragi čitatelji, sjećate, nastojala sam objasniti što su to krediti i što su to ilegalni krediti RBA zadruga, koje su u konkretnom slučaju neovlašteni vjerovnici, te zbog čega su takvi ugovori o kreditima ništetni.

Potrudit ću se u ovom broju objasniti vam što je slijedilo i koliko je naše pravosuđe neovisno, a i koliko gubimo od naše suverenosti.

Svaka suverena država sama propisuje svoje zakone. Dakle, ima svoje zakonodavno tijelo, a to je parlament, i ne dopušta da joj bilo tko drugi nameće zakone.

Izreka koja je naslov ovog članka bitna je da bi se moglo opisati što se dalje događalo s tzv. Škibolinim zakonom, a to je Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjem sklopljen u Republici Hrvatskoj s neovlaštenim vjerovnikom.

Presude Suda Europske unije obvezujuće su za sve države članice i one trebaju po njima postupati. U konkretnom slučaju potrebno je objasniti što Sud Europske unije kaže u svojoj presudi od 14. veljače 2019. godine u predmetu pod slovnim brojem C-630/17.

U citiranom predmetu o pravnim pitanjima očitovale se pravna služba Europske komisije, a njezino je mišljenje negativno te smatra da je citirani zakon u suprotnosti s europskim pravom. Prema tome, i sud u Luxembourgima kaže da je citirani zakon u suprotnosti s pravom Europske unije.

U navedenom predmetu sud u Luxembourgima proglašava se nad-

ležnim za razmatranje odredbi citiranog tzv. Škibolina zakona od 14. srpnja 2017. godine. Spomenuti sud donio je takvu odluku na temelju upita o njegovoj usklađenosti s legislativom Europske unije koje je pravnoj službi Europske komisije uputila Mirella Rodin, sutkinja Općinskog suda u Rijeci - Stalne službe u Rabu. Spomenuta sutkinja nije se referirala na nacionalno zakonodavstvo koje je zaštitilo hrvatske građane od kredita koji su, prema stajalištu Hrvatske narodne banke i Ministarstva financija Republike Hrvatske, neovlašteno poslovali na teritoriju Hrvatske. U konkretnom slučaju riječ je o organiziranom pokušaju rušenja jednog hrvatskog zakona, koji je na prijedlog zastupnika Marina Škibole donio Hrvatski sabor da pomaže hrvatskim građanima. Potrebno je napomenuti da od ulaska Hrvatske u Europsku uniju imamo dvanaest zahtjeva za tzv. prethodno pitanje pravnoj službi Europske komisije namijenjenih Sudu Europske unije.

Dakle, riječ je o još jednoj sramotnoj presudi, jer se u njoj navodi kako citirani zakon diskriminira neovlaštenog vjerovnika. Postavljamo pitanje: kako jedan zakon može diskriminirati nekoga tko je neovlašten *ex lege* na temelju odredaba i drugih

važćih zakona u Republici Hrvatskoj? U konkretnom slučaju, kao što već znamo, riječ je o RBA zadrugama koje nezakonito posluju na teritoriju Republike Hrvatske, pa i Europske unije, i ni u kojem slučaju ne može se pozvati na ugrožavanje ili onemogućavanje kretanja roba i kapitala (što je mišljenje određenih interesnih skupina). Budući da je riječ o organiziranom rušenju zakona jedne suverene države, oštećenici RBA zadruga prijavili su to OLAF-u (Europskom uredu za borbu protiv prijevarama), u svrhu sankcioniranja nezakonitih radnji. OLAF je pokrenuo postupak i čeka se ishod.

Radi detaljnijeg objašnjenja, potrebno je istaknuti činjenicu da je spomenuti zakon nakon što je predložen prošao ispitivanje svih stručnih pravnih tijela Vlade Republike Hrvatske i na kraju je, na temelju legalne i legitimne propisane procedure, jednoglasno usvojen u Saboru. Potrebno je istaknuti još jednu važnu činjenicu – da je za ispitivanje zakonitosti hrvatskih zakona nadležan Ustavni sud Republike Hrvatske.

Potrebno je objasniti i sljedeću činjenicu. Naime, često se u zadnje vrijeme upotrebljava izraz „europsko pravo“, a koriste ga i pravni stručnjaci. Ne može postojati europsko pravo dok Europska unija, kao što znamo, nema svoje zakonodavno tijelo. Svaka suverena država članica Europske unije ima zasebno zakonodavno tijelo.

Istina, postoji europska pravna stečevina, kao rezultat kulturnog i civilizacijskog razvoja svih članica Europske unije.

Nakon što ste pročitali ovaj tekst, dragi čitatelji, zaključite koliko smo izgubili od naše suverenosti ulaskom u Europsku uniju 2013. godine, i za što se sve trebamo boriti (nadam se pametnom dosta). Želim da budete oprezni pri svakom sklapanju ugovora o kreditu, savjetujte se sa stručnjacima i nemojte biti nepromišljeni, a isto tako i pri sklapanju svih ostalih pravnih poslova.

Američki Hrvati - ponos Hrvatske

Piše Mario TOMASOVIĆ

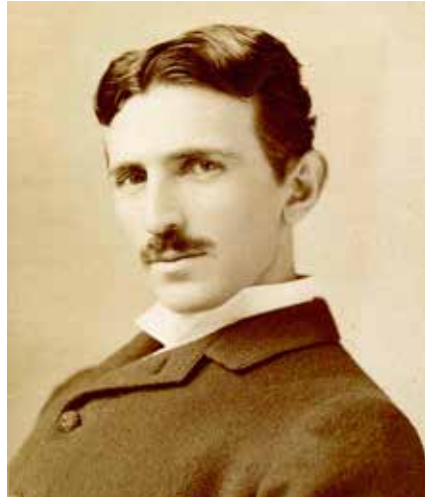
Mnogi su Hrvati zadužili svijet u raznim kategorijama civilizacijskog stvaralaštva i postavili hrvatski narod na visoku poziciju svjetskih zaslužnika. Među njima američki Hrvati zauzimaju počasno mjesto jer su ostavili neizbrisiv trag u američkoj povijesti, a čast našoj domovini, iz koje su potekli.

Ivan Meštrović, kipar svjetskoga glasa, profesor, književnik i arhitekt, podario je svijetu i Americi velika i značajna djela, za što je nagrađen mnogim svjetskim priznanjima. Dobitnik je austrijskog odličja za znanost i umjetnost, dodijeljeni su mu počasni doktorati Sveučilišta Notre-Dame i Sveučilišta Marquette u Americi, dobitnik je medalje Američkog instituta arhitekata i mnogih drugih priznanja.

Ivan Meštrović

Nikola Tesla, fizičar, znanstvenik i izumitelj koji je svijetu podario stotine izuma, znanstvenik koji je odbio primiti Nobelovu nagradu samo zbog toga što je smatrao da njegov suprimatelj Thomas Alva Edison nije pravi znanstvenik niti da zaslužuje tu prestižnu nagradu. Po Tesla je nazvan planetoid 2244 Te-

Nikola Tesla

sla, po njemu je nazvan jedan krater na Mjesecu, Britanska enciklopedija svrstava ga među deset najvažnijih ljudi u svjetskoj povijesti, po njemu se zove mjerna jedinica za jakost magnetskog polja, itd. Još svi njegovi izumi nisu stavljeni u funkciju, ni nakon skoro stotinu godina otkad su otkriveni.

Četvorica Hrvata nositelji su najveće američke nagrade – Medalje časti. Jedan od njih je Petar Herceg Tomić, koji je svojom žrtvom spasio tisuće američkih marinaca tijekom japanskog bombardiranja Pearl Harbora 7. prosinca 1941. godine. Michael J. Novosel, Luis Cukela i John J. Tominac također su nositelji te najveće američke nagrade.

Još je mnoštvo zaslužnih Hrvata koji su svojim velikim djelima osta-

Petar Herceg Tomić

Bill Biličić

vili dubok trag u znanstvenom, političkom, gospodarskom, sportskom, vojnom i umjetničko-kulturnom životu Sjedinjenih Američkih Država. Spomenut ćemo najznačajnije: znanstvenik i izumitelj Anthony Maglica, akademici Ivo Banac, Mladen Bestvina, Jakša Cvitanić, William Feller, Branko Grunbaum, Gordan Matić, Dražen Prelec, Marin Soljačić, Henry Suzzallo, Victor Wickerhauser, brodograditelj Martin Anthony Petrich, brodovlasnik Nikola Bezmalinović, operna pjevačica Milka Trnina, glazbenik, skladatelj, izvođač i producent Nenad Bach, filmski producent i redatelj Branko Lustig, glumac, redatelj i producent John Malkovich, svjetski prvak u UFC-u Stipe Miočić, najtrofejniji trener u povijesti američkog nogometa Bill Biličić i drugi.

Dakle, imali smo i imamo na koga biti ponosni i imamo ljude koji mogu lobirati za hrvatske interese. Nažalost, čini mi se da to slabo koristimo.

Milka Trnina

Tko upravlja Hrvatskom?

Piše: Mario TOMASOVIĆ

Eto, europski nas pametnjakovići moraju poučiti, kad mi Hrvati već sami ne znamo, kako ćemo zaštititi žene – najljepši dar koji je nama muškarcima Bog mogao podariti. Pa zar takav dar Božji nismo spremni sami štiti, čuvati, njegovati i ljubiti, nego nas o tome moraju poučavati europski birokrati? Ako ne znamo sami tu vrijednost staviti u red, što onda mi Hrvati znamo? Vjerujem da se svaki iole pametan Hrvat nakon izglasavanja Istanbulske konvencije u Hrvatskom saboru osjećao jadno i podcijenjeno. Ali eto, izglasana je ta konvencija nasilu, dodvornički, protiv volje više od 80 posto Hrvata katolika i protiv volje Katoličke crkve, ali uz suglasnost predsjednika Matice hrvatske i predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjet-

nosti. Sramota. Nikome od njih nije palo na pamet da nas zaštiti od filmske industrije, kojom se agresivnim akcijskim i ratnim filmovima narod poučava na krvoločna ubojstva, mafijaške obračune, jezive krvave scene i masakriranja, i tome slično. Nikome nije palo na pamet ni sprječavanje krvavih borilačkih sportova koje prenosi naša hrvatska dalekovidnica, jer je valjda taj poučan vid nasilja dopušten. Naposljetku, tu konvenciju o nenasilju europski birokrati nisu htjeli donijeti za vrijeme Domovinskog rata jer je ratna agresija i ratno nasilje valjda nešto drugo. Nije nasilje nasilje, nego je nasilje kad nam europski birokrati kažu što je nasilje.

Premlaćivanje djevojke u Zadru (Daruvarac), roditeljsko bacanje četvero djece s balkona na Pagu, pokušaj ubojstva majke u Trilju i mnoštvo drugog nasilja događa se i

događat će se jer je poremećen tradicionalan odgoj djece u obitelji, ali i u školi. Više nisu vrline moral, karakter, čist obraz i čiste ruke, sad su frajeri lopovi iz pretvorbe, lopovi iz poslovnog svijeta, kriminalci i džeparci koje naš pravosudni sustav čuva i štiti. Takve se tipove oslobađa zbog zastare, jer su iz ugledne obitelji, jer su imali sinkopu, i slično. „Rupičasti“ zakoni, suci nikome ne odgovaraju, oni su zaštićeni kao medvjedi, samovolja i neodgovornost.

Dakle, sad kad smo naučili tu prvu lekciju, vjerojatno će nas ekspanzionistički narodi zapadne Europe početi poučavati kako se odijevati i hraniti, kako se udvarati, napisat će nam novi bonton jer smo mi sirovine koje treba preodgajati i usmjeravati kako i kamo oni žele. Našim lutkama na koncu prodaju svoje nekvalitetne proizvode dok se mi zabavljamo Istanbulskom konvencijom, Piranskim zaljevom, gospodarskim pojasom na moru, gay paradama itd. A počeli su nas usmjeravati, što se nas Hrvata tiče, Konvencijom UN-a 2468 o zabrani na samoobranu, tj. o embargu na uvoz oružja 1991. godine. Bit će još konvencija.

Čiji si ti igrač, Eugene Jakovčiću?

Piše: Mario TOMASOVIĆ

Intervju koji je Eugen Jakovčić dao *Slobodnoj Dalmaciji* 30. ožujka ove godine natjerao me je na ovu reakciju, jer ne mogu vjerovati da neki moji „Hrvati“ tako razmišljaju. Nitko pametan ne može negirati zločine koji su počinjeni tijekom Domovinskog rata, bez obzira na to tko ih je počinio. Svim žrtvama, pogotovo civilnim ratnim žrtvama, treba odati pijetet i pomoliti se za njih. Međutim, nije svejedno zločin počinuti u obrani svoje domovine ili činiti zločine napadajući dru-

goga u tuđoj domovini. Usporedba broja žrtava ili broja izvršenih zločina neusporediva je i to je posebna priča. Nisu tijekom velikosrpske agresije na sve narode bivše jugoslavenske zajednice silovane Srpkinja po Srbiji niti su stradavala djeca po Srbiji, niti je rušena i pljačkana Srbija, itd., itd. Eugen Jakovčić iz udruge *Documenta* kaže da smo „mi svi jedan te isti narod“, misleći na te narode bivše zajedničke države. Pa zašto su onda neki iz tog njegova jednog te istog naroda 1991. godine navalili svom ljudskom i vojnom silom na neke druge pripadnike tog

istog naroda? I Milošević je govorio da on nema namjeru ratovati protiv svojeg naroda na Kosovu, kao što nas i Jakovčić stavlja u lonac istog naroda. Zašto smo se to „mi svi isti“ i radi čega udruživali 1918. godine? I sam kaže kako je Milošević imao namjeru uništiti muslimane i Hrvate u čitavoj Bosni i Hercegovini, a formalnim ratom protiv Republike Slovenije nagovijestio je rat Hrvatskoj kao glavnom neprijatelju. Iz nje se prebacio na Bosnu i Hercegovinu, sve po uputama i diktatu velikosrpskih akademika i programa SANU-a. Hrvati nikoga nisu napadali niti su imali pretenzije na bilo čiji teritorij, a ponudu o reorganizaciji države, koju je prvi hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman na temelju referenduma o neovisnosti ponudio Miloševiću, bila je konfederacija u okviru

avnojevske granice, što nije prihvaćeno. Kako ta događanja Eugen nije istražio i dao svoj pozitivan doprinos izgradnji istine o ratu u mojoj domovini? Čudi me da nije naučio imena i prezimena Hrvata poklanih i ostavljenih u kamionima i na ulicama naših gradova na samom početku agresije na Hrvatsku, čudi me da nije naučio imena i prezimena naših robijaša u srpskim kazamatima kao

što je zapamtio srpske žrtve i srpske utamničeničke za čija se prava zalaže. Interesantno je kako nije naučio imena onih Hrvata i Hrvatice koje su srpski divljaci silovali, klali i ubijali; žene, djecu, bolesnike i starce od Škabrnje do Vukovara.

Bolest je istraživati pojedinačne žrtve iz neprijateljskih redova, a o svojim mnogobrojnim hrvatskim žrtvama šutjeti. Ne znam za koga radi

taj poljički izrod kojeg se ja osobno sramim kao Poljičanin, bez obzira na to što prihvaćam drugačija mišljenja i kritike. Ne bih ga želio vidjeti u Poljicima dok ne posloži činjenice u vremeplov i ne počne objektivno razmišljati i pisati o onome što se događalo tijekom Domovinskog rata, tj. velikosrpske agresije na Hrvatsku. Do tada je u Podstrani persona non grata.

Intervju s Davorom Domazetom Lošom

ADMIRALLOVI ZAPISI

Piše: Zoran Jurišić

Dana 13. travnja u Podstrani je predstavljena knjiga Davora Domazeta Loše *Admiralovi zapisi II*. To je bio povod da s njim porazgovaramo za našu *Reviju*.

Prije nekoliko godina kod nas u Podstrani predstavili ste prvu knjigu *Admiralovi zapisi – o pobjedi i ljubavi*. Što donosi ovaj nastavak?

– Prva knjiga, *Admiralovi zapisi I*, govori o Domovinskom ratu, što je ratu prethodilo, kako je rat tekao i kakve su se geopolitičke igre događale prije, tijekom i poslije rata. Nastavak *Admiralovih zapisa* govori o tome što se sada događa u svijetu, a s tim posljedično i u Hrvatskoj. A, nažalost, ne događa se puno toga dobrog. Zlo koje sada hodi kršćanskom Europom, ili onim što je još od nje ostalo, svoju je uvertiru odigralo još u Francuskoj revoluciji, a to zlo nastavilo se potom u svim drugim revolucijama. Knjiga također govori o tome što se događalo u Prvom i Drugom svjetskom ratu, i kakve su njihove posljedice za našu stvarnost. Posebno se u knjizi govori o tome tko je Tito i o pogubnosti njegove politike, od koje mnogi ni danas ne odustaju. Primjer je i činjenica, a to je knjiga i dokazala, da je Tito autor mita o Jasenovcu. Da bi se dodvorio Staljinu, on svjesno iznosi laž da je ustaški režim u Ja-

senovcu pobio 460.000 ljudi. Na temelju te laži, taj se broj stalno uvećavao. Danas se neki pitaju zašto Tito nikad nije bio u Jasenovcu. Pa zašto će dolaziti kad je znao da je taj mit laž? No, ta nam se laž i danas obija o glavu.

Osim toga, knjiga govori o geopolitikama svih vodećih svjetskih velesila, odnosno dokazuje da u svijetu više nema jednopolarnosti. Dakle, da nema više jedne sile, nego živimo u svijetu koji je podijeljen u tri tabora. Jedan je anglosaksonski, koji predvodi SAD, drugi je ruski, a treći kineski. Knjiga završava zaključkom da ako se ne dozovemo pameti, idemo putem apokalipse, kako stoji u Evanđelju, u Ivanovu Otkrivenju. Knjiga ima podnaslov

Što je istina, koji nije s upitnikom, nego ima smisao kojim je Poncije Pilat pitao Krista: „Što je istina?“ Jer mi danas živimo u laži, a istina se namjerno skriva. Istina se ne može ubiti, a laž ne košta ništa. No, za istinu se mora boriti.

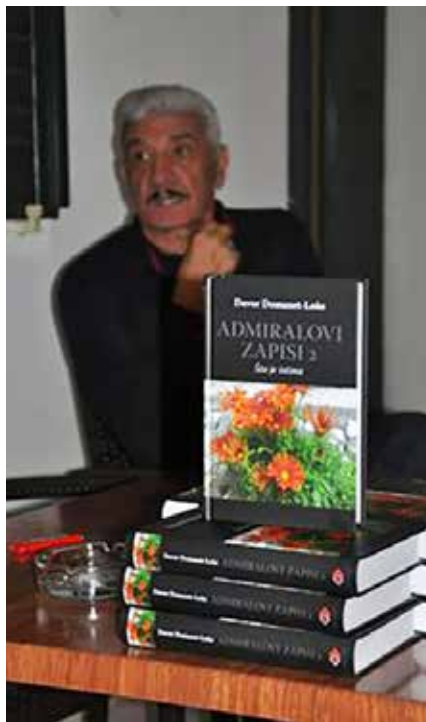
Vas, kao vrsnog analitičkog stručnjaka, želim pitati sljedeće: u ovim vremenima, kad se Hrvatska kao narod i država nalazi na rubu opstanka, vidite li načina da iz tame iziđemo na svjetlo, da dođemo do prosperiteta, i na koji način?

– Česta je pogreška analitičara to što, ne poznajući dovoljno dobro geostrategiju i geopolitiku, ne donose pravilne zaključke. Naime, ne mogu se donositi zaključci u unutar-

njem strateškom krugu, a ne poznati vanjski strateški krug. Ne smije se promatrati samo Hrvatska i događaji u njoj. Mora se izići u vanjski strateški krug, jer veliki (tu mislim na države s velikim brojem stanovnika) igraju svoje igre i svoju strategiju primjenjuju na nas. Mi u Hrvatskoj izloženi smo unutarnjoj agresiji jer su blokirane sve hrvatske stvaralačke snage i sve hrvatske institucije. Nositelj te unutarnje agresije, a sve pod patronatom stranih interesa, jest Pupovac. To se vrlo dobro vidi kada Hrvatska slavi svoju pobjedu u *Oluji*. Milorad je ne slavi zajedno s nama, nego optužuje da je Hrvatska izvršila agresiju.

Gdje je tu Europska unija?

– Nema tu Europske unije. Ona danas, uistinu, ne predstavlja ništa. Na svjetskoj ljestvici strateške moći prva je Sjeverna Amerika, premda je i to upitno. Druga je Kina, treća je Rusija, četvrta Indija, peti je islamski svijet, šesta je Latinska Amerika, a Europa je tek na sedmome mjestu. Europska unija, ovakva kakva jest, ne može opstati. Jer njezina vrhuška želi stvoriti jednu jedinstvenu europsku naciju, a to ne može biti. Ne možete poništiti sve narode Europe, jer su sve bogatstvo, znanje, kultura, glazba i filozofija nastali u Europi, i to pod kršćanskim identitetom. A EU u svojem Ustavu i *Lisabonskoj deklaraciji* nigdje ne spominje Boga. Zato i nema korijena koji će joj dati hranu za život. Ona je u ovim svjetskim geopolitičkim igrama osuđena na propast. Osim toga, europska politika duboko je podijeljena, jer u politici više ne postoji podjela na ljevicu i desnicu, nego podjela na globalizam i suverenizam. Globalizam je ideologija agresivnog liberalizma koji napada sve četiri temeljne ljudske vrijednosti. To su čovjek, obitelj, domovina i vjera. Druga politička ideja je suverenizam, kojom se želi sačuvati države kao suverene i neovisne. Njih ima u Europi. Na globalnoj razini to je Rusija, pa Mađarska, Poljska, Slovačka, Češka. Toga ima i u Austriji, u skandinavskim zemljama, ima ga i

u Francuskoj. Nije slučajno ovo što se dogodilo sa žutim prslucima, to je protest protiv rastakanja francuske države i uništenja francuskog naroda. I taj sukob neće nestati, samo se može povećavati. A onda, tko preživi. Jer sve je počelo u Francuskoj s giljotinom i revolucijom, a s giljotinom će i završiti. Dakle, Europska unija ovakva kakva je sada nema nikakve budućnosti.

Niste mi odgovorili na pitanje što s Hrvatskom?

– Moliti se Bogu. Mi nemamo hrvatsku vladu, ovo je bruxelleska vlada. Vlada hrvatske države završila je s Tuđmanom. A da bi se stvorila nova hrvatska vlada, moraju se razumjeti ovi vanjski svjetski procesi. Cilj ove potuhrvatske vlade jest provođenje bruxelleske politike rastakanja nacionalnih država. Zato se mlade Hrvate tjera van, da bi na njihova mjesta došli migranti iz Azije ili iz susjednih zemalja pod krinkom nedostatka radne snage. To je strašno. Čitav ovaj migrantski val je svjetski globalizacijski mač kojim se ruši kršćanski moralni pogled na čovjeka. A da bude još strašnije, u tu se igru uvukao i rimski Papa. Ono što svaki narod može učiniti, a među njima i Hrvati, jest sačuvati duh i duhovnost svoga naroda. U ovom asimetričnom ratu, koji su

započeli i koji vode masoni, jer to je rat u kojem se ne puca iz pušaka i u kojem ne vidiš neprijatelja, uništavaju se narodni identitet, duh i kultura, tradicija i vjera. Dakle, očuvamo li korijene, sačuvat ćemo i slobodu. A Hrvati su jedan od najstarijih naroda u Europi i imaju perspektivu. Nas je sveti otac Ivan Pavao II. nazvao narodom nade. Ali, nažalost, mi imamo političare koji u nama stvaraju beznađe.

U hrvatskoj su se povijesti oduvijek sukobljavale dvije političke ideje. Jedna suverena i slobodna Hrvatska, druga ideja unionista, odnosno onih koji nisu željeli suverenu i samostanu Hrvatsku, nego su je gurali u bilo kakve državne asocijacije. Ima li načina da se pobijedi suvereniste?

– I komunizam, i socijalizam, i fašizam, i liberalizam, i globalizam nastali su iz iste lijeve političke provenijencije. Uz njih je i ideologija svijeta kapitala. Centri moći su londonski City i američki Wall Street, te banke koje tiskaju valute. To vrijeme polako ide kraju. Ono što mi stalno pogrešno činimo jest da nas stalno guraju na Zapad, a to je kriva strana. Rusija se digla, ona je stvorila svoj kršćanski identitet, i ona je jedina kršćanska država u svijetu. Mi Hrvati imamo pogrešnu percepciju pravoslavlja. Mi pravoslavlje gledamo kroz Srpsku pravoslavnu crkvu, no oni nisu pravoslavci. Oni imaju svetoslavlje, a to je ideologija velikospstva. Srbi su nekršten narod, njih je manje od deset posto krštenika. Zna li gdje je danas najviše komunističkih zastava? U Londonu. A u Moskvi ih nema, a ako ih ima, onda su dio folklor. Vremena su se stubokom promijenila. SAD je do sada vodio ratove kad je htio, napadao je male države i tamo gdje ima nafte. E, sada više to ne mogu. Jer moraju napasti tvrdu glavu, a jedna je Kina, druga je Rusija i to više ne ide. Sve se promijenilo. Dakle, Hrvati samo trebaju imati strpljenja i trebaju biti na pravoj stani. Inače, ne piše nam se dobro.

PONEŠTO O JEDNOJ OD NAJZNAČAJNIJIH HRVATSKIH PLEMIĆKIH OBITELJI

Piše: Maja Vidović, dipl. arh.

Knezovi Bribirski (od 1311. godine poznati kao Šubići) bili su velikaška obitelj koja je odigrala važnu ulogu u hrvatskoj povijesti. Prvotno su zauzimali područje Ravnih kotara i Bukovice, a poslije šire svoju vlast i na ostala područja. Sjedište im se nalazilo u Bribiru, nekoć rimskom municipiju Varvariji. Tvrđava Bribir nalazi se oko 12 kilometara od Skradina, a dominirala je strateškim pravcima tog područja koji su s mora vodili u unutrašnjost. Osim tvrđave Bribir, Šubići su stekli dvije važne strateške utvrde na tom području, Ostrovicu i Skradin. Osnovica i uporište njihove vlasti od druge polovine 11. st. je Bribirska županija, koju spominje bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u djelu *O upravljanju carstvom* pod nazivom *Berbera*. Prvi predstavnici roda Šubića spominju se još u 11. stoljeću u različitim darovnicama hrvatskih kraljeva Petra Krešimira IV. (1058. – 1074.), Zvo-

nimira (1075. – 1089.) i Stjepana II. (1089. – 1091.).

Uspon Šubića započinje početkom 12. st., kada zajedno s 12 hrvatskih plemena 1102. sklapaju *Pactu Conventu*, državni ugovor s ugarskim kraljem Kolomanom iz dinastije Arpadovića. Tijekom 12. i 13. st. jača njihova vlast, koju šire na Dalmaciju, Bosnu, Hum i dio Neretvanske kneževine. Prvotno su u povijesnim dokumentima za vrijeme kralja Petra Krešimira IV. bili poznati kao „bribirski župani“, a poslije kao knezovi Bribirski. U Supetarskom kartularu spominju se kao jedan od šest rodova iz kojih su birani banovi koji su imali pravo biranja kralja ako kralj nema nasljednika.

Prvi pripadnik roda s naslovom kneza bio je Grgur, koji se 1201. g. spominje kao knez, dok je, prema povijesnim izvorima, njegov otac Miroslav 1184. g. bio tituliran kao župan. Naslov župana je Miroslavu vjerojatno između 1184. i 1196. g. dodijelio hrvatsko-ugarski kralj Bela III. Godine 1251. kralj Bela IV. darovnicom daje Šubićima bribirsko

Slika 1. Grb obitelji Šubić (slika preuzeta https://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ubi%C4%87i#/media/File:%C5%A0ubi%C4%87i_3.JPG, 04. 05. 2019.).

kneštvo u nasljedno leno. Promjena titule iz župana u kneza značila je suštinsku promjenu, budući da je župan bio dužnosnik u pojedinoj županiji kojega bi izabrao kralj, dok je knez bio nasljedni županijski glavar izvan izravne vlasti kralja, što je u konačnici značilo da je teritorij županije postao privatni posjed kneza i njegove obitelji.

Najznačajniji uspon Šubići su doživjeli za vrijeme trojice Stjepkovih sinova: **Pavla I.** (1270. – 1312. g.), **Jurja I.** (oko 1247. – 1303. g.) i **Mladina I.** (oko 1255. – 1304. g.). **Pavao I.** Šubić prvi se put spominje kao potestat Trogira 1272. g., a 1273. g. kao splitski knez. Kasnije se spominje i kao primorski ban. S vremenom dolazi u sukob s Mlečanima zbog nasljedstva Kačića te vodi protumletačku politiku kako bi se potisnuo njihov utjecaj s istočne obale Jadrana. To je dovelo do povezivanja s dinastijom Anžuvina te gradovima na zapadnojadranskoj obali. U jeku prijestolnih borbi između Anžuvina i Arpadovića, Pavao je preferirao Anžuvince iako je njihovo međusobno suparništvo iskoristio da mu obje strane potvrde nasljednost banske vlasti u obitelji, kao i izravnu vlast nad gotovo cijelom Hrvatskom, te se 1293. g. proglasio banom svih Hrvata, a poslije

i banom cijele Slavonije. Pavao je poslije vlast proširio i na Bosnu, no prepustio ju je svome bratu, Mladinu I. Nakon smrti Mladina I., za gospodara Bosne postavio je svoga sina Mladina II. Godine 1308. kralj Karlo I. Robert potvrdio mu je nasljednu vlast u Bosni. Osim što je izuzetno iskoristio političke prilike tog vremena, Pavao je poticao i financirao gradnju crkava i franjevačkih samostana (klarise u Skradinu), kao i osnivanje novih biskupija (Šibenik, Duvno, Makarska). Nakon ukidanja viteškog templarskog reda preuzeo je upravu nad njihovim posjedima. Unaprijeđivao je gradove, pa je tako, na primjer, gradu Rabu dao trgovačke povlastice. Pavao je imao četiri sina: Mladina II., Jurja II., Pavla II. i Grgura II. Pavao I. Šubić umire 1312. g. i to ujedno označava i opadanje moći ove velikaške obitelji.

S druge strane, Pavlov brat, Juraj I., spominje se prvo kao šibenski (od 1267. g.), omiški (od oko 1280. g.), potom trogirski (1281. g.), te na koncu kao ninski knez (1291. g.). Oko 1294. g. uzima naslov kneza dalmatinskih gradova. Mladin I. spominje se prvo kao načelnik u Trogiru od 1275. i Ninu 1290., a potom kao splitski knez od 1277. do 1301. godine. Pavao ga 1302. g. postavlja za bosanskoga bana.

Pavla I. nasljeđuje njegov sin, **Mladin II.**, no s njim dolazi i do slabljenja moći Šubića. Prvotno se u izvorima iz 14. st. spominje kao knez Tropolja, a potom i kao skradinski knez (1304. g.). Iako je nje-

gova moć u Hrvatskoj slabjela, u Bosni ju je uspio proširiti na Humsku zemlju, pa tako 1304. g. nosi naslov „gospodara Humske zemlje“, a 1305. g. nasljeđuje dužnost bosanskog bana od strica. Poslije se Mladin okrenuo savezništvu s Mletačkom Republikom te 1314., zajedno s braćom Pavlom II. i Jurjem II., dobiva mletačko građanstvo. Nakon oslobođenja Zadra od mletačke vlasti 1311. dobiva naslov vladara Dalmacije (*princeps Dalmatiae*) i „vječnoga zadarskoga kneza“, a 1312. g. postaje hrvatski ban.

Tijekom 1322. g. dolazi do pobune gradova Šibenika i Trogira, kao i hrvatskih velikaša na čelu s Mladinovima bratom Pavlom II., koji je bio nezadovoljan podjelom vlasti s braćom. Tu situaciju iskorištava Karlo I. Robert, koji nastoji učvrstiti svoju vlast. U bitci pokraj Blizne koja se

potom odigrala, Mladen II. je poražen te je odveden u Ugarsku, gdje je i umro oko 1341. godine. Šubići su nakon toga ostali bez velikog dijela svojih prijašnjih posjeda iako su Mladenova braća i nećaci zadržali dio svojih utvrda i dalmatinskih gradova kao što su Bribir, Skradin, Klis i Omiš.

Godine 1347. Šubići su bili prisiljeni predati utvrdu Ostrovicu s Lučkom županijom, za koju je kralj Ludovik I. Anžuvina Grguru IV. i njegovu štićeniku Jurju III. Bribirskom predao utvrđeni grad Zrin. Juraj III. je potom ustanovio novu lozu nazvanu Zrinski, prema istoimenom sjedištu, te time postaje Juraj I. Zrinski. Loza Zrinski je uz Frankopane od 16. st. bila najmoćnija hrvatska velikaška obitelj.

Tijekom 14. i 15. st. rod Šubića se raspao na nekoliko manjih ograna, od kojih su istaknutiji Ugrinići, Markovići, Banići, Obradići (poslije ugarska plemićka obitelj Brebiri Melith) te Krivčići (poslije knezovi Peranski, navodno izumiru 1786. g.). Šubići su tijekom građanskoga rata krajem 14. i početkom 15. st. podržali kraljicu Mariju i njezina supruga Žigmunda Luksemburškog, stoga su 1412. g. nagrađeni novom potvrdom za svoje posjede i prava, a pojedini istaknutiji članovi dobili su darovnicom posjed Pernu. Konačno, godine 1456., u jeku turskih prodora prema hrvatskom teritoriju, umire knez Jakov II. i time izumire glavna loza knezova Bribirskih.

MALTA

mjesto gdje se susreću Istok i Zapad

Piše: Zorana IVANKOVIĆ BULJAN

Nedavno sam u sklopu projekta COST EU posjetila Maltu, koja je uistinu posebna jer je spoj Istoka i Zapada, a taj miks kultura vidljiv je u svemu. Površina Malte je 316 četvornih kilometara. Kako bismo dobili predodžbu koliko je ta država mala, recimo samo da je naš otok Brač površine 396 četvornih kilometara. Na Braču živi 15.000 ljudi, a na Malti gotovo pola milijuna, tako da spada među najgušće naseljene države u Europi. Uz to, tijekom ljeta Maltu posjeti više od milijun turista. Tijekom 200 godina, koliko su Arapi tu vladali, ostavili su puno svoje kulture i običaja. Sve zgrade i kuće su

kockaste, ravnih krovova boje pijeska ili žute, što svakako podsjeća na arapske kuće. Svaka zgrada i kuća ima ime. Balkoni i vrata priča su za sebe, prava terapija bojama. Uočljive su i stare viktorijanske zgrade sa zatvorenim balkonima u svim mogućim bojama i dobili ste šarenu, vrlo posebnu i zanimljivu Maltu. Najveća je gužva tijekom dana u glavnom gradu Valletti ili u Sliemi, gradu popularnom za šoping. S obzirom na to da je Britanija dugo vladala Maltom, sve do 21. rujna 1964., neki su se njihovi običaji zadržali do danas. Tako se na Malti vozi lijevom stranom, na sve strane vide se crvene telefonske govornice i ima mnogo pubova. Uz malteški jezik, koji najviše sličiti turskom, službeni je jezik i engleski.

Malta je izrazito katolička zemlja, s jednim od najvećih postotaka (98%) udjela rimokatolika na svijetu. Kršćanstvo je na Maltu donio apostol sveti Pavao, koji je na tom otočju doživio brodolom. Do prije nekoliko godina na Malti zakonski nije postojala mogućnost razvoda između muža i žene. U cijeloj zemlji postoji 360 crkava, što je praktički jedna crkva na 1000 stanovnika.

Malta je naseljena gotovo oduvijek. Tu postoje tragovi civilizacije još iz 6. stoljeća prije Krista. Od 1. svibnja 2004. članica je Europske unije i valuta joj je euro. Republiku Maltu čini nekoliko otoka ili otoči-

La Valletta

ća, od kojih su samo tri naseljena: Gozo, Comino i Malta. Poznatiji su gradovi Sliema, Valletta i Julians.

U Valletti su najvažnije znamenitosti:

Konkatedrala svetog Ivana, izgrađena 1572. godine kao samostanska crkva ivanovaca, malteških vitezova. U njoj se nalaze najveća Caravaggiova djela.

Palača Velikog majstora, građena od 1571. do 1574., danas je sjedište malteške vlade i ured predsjednika.

Palača Auberge de Castille et Leon bivša je rezidencija malteških vitezova koji su dolazili iz Kastilje, Leona i Portugala.

Nacionalni muzej umjetnosti je rokoko palača iz 70-ih godina 16. stoljeća i bivše je sjedište zapovjednika britanske flote od 1789. godine.

Iz Sileme za Valettu vozi trajekt, općenito je Malta dobro povezana

autobusima, a cijelu državu možete obići za 60 minuta. St. Julien je žila kucavica Malte, urbano mjesto, gusto naseljeno, središte bogatstva i luksuza, a tu su i sve škole stranih jezika u koje dolaze učenici i studenti iz cijelog svijeta kako bi učili jezike jer je to jeftinije nego u Engleskoj.

Turisti su uglavnom smješteni u gradu Pacevillu, gdje se nalazi bezbroj klubova, striptiz-barova, kockarnica, nešto slično Ibizi. Tu vlada velika gužva, osobito u noćnim satima, kad možete vidjeti mlade kako se provode.

Mdina je stari glavni grad Malte. Ujedno je i srednjovjekovni grad okružen zidinama, a nalazi se na brdu u središtu otoka. Taj stari utvrđeni grad graniči s mjestom Rabatom, što na arapskom znači predgrađe. Stoji da su Mdinu naselili i vjerojatno prvi put utvrdili Feničani oko 700 godina p. Kr., dok povijest Rabata seže još 2000 godina unatrag, kad je bio dio drevnoga rimskoga grada Melite.

Nedjeljom je najbolje posjetiti ribarski gradić Marsaxlokk zbog tržnice koja se otvara samo nedjeljom. Svježa riba, školjke i hobotnice samo su mali dio bogate ponude. Marsaxlokk je poznat i po svojim tradicijskim brodicama, koje su obojene u žarke boje te uljepšavaju morskou pučinu i obogaćuju lokalitet.

Na otoku Gozo nalaze se najbolje plaže na Malti, ali treba posjetiti i Golden Bay, predivnu pješčanu plažu između velikih klisovitih sti-

jena. Pogled s njih je fascinantan, a na vrhu stijene nalazi se jedan od sedam tornjeva, izgrađen 1637. godine radi obrane od iskrcavanja turskih vojnika i muslimanskih gusara.

Na Malti nema pitke vode. Za piće se koristi flaširana voda, a za upotrebu u kućanstvima morska se voda desalinizira u postrojenjima. Tu se nalazi i tvornica igračaka *Playmobile*, a dobro je posjetiti i Craft Village – zanimljivo je gledati puhače stakla i stvaranje filigranskog nakita i keramičkih predmeta. Djeci je zanimljivo Popajevo selo, u kojem svaki dan mogu sudjelovati u snimanju filma.

Neki od slavni filmova snimani su na Malti, a u zadnje vrijeme najpoznatija je po snimanju scena iz *Igre prijestolja*.

Svakako preporučujem Maltu kao obveznu destinaciju za one koji vole prirodu, povijest i besciljno lutanje živopisnim uličicama.

Ulice Malte

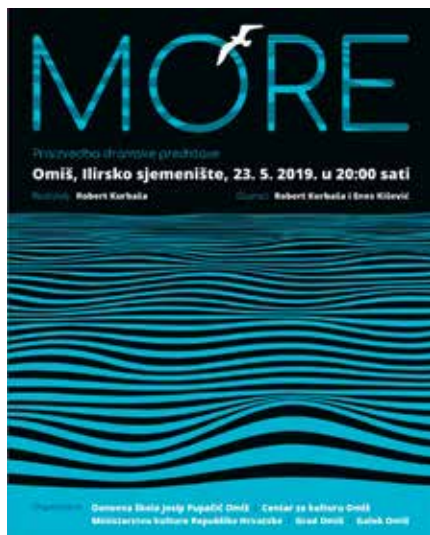

Predstava „More“ o Pupačiću i Miličeviću

Moj križ
svejedno gori
Moj križ
A tvoje ime

Uz 50. godišnjicu smrti Josipa Pupačića i 20. godišnjicu smrti Nikole Miličevića, 23. svibnja ove godine u Omišu, u Ilirskom sjemeništu, izvedena je poetsko-biografska predstava o životu velikog hrvatskog pjesnika Josipa Pupačića. Pupačića je glumio Enes Kišević, glumac i istaknuti hrvatski pjesnik, a Robert Kurbaša, glumac i redatelj ove predstave, Nikolu Miličevića, također velikana hrvatske poezije.

Uz potporu Centra za kulturu Omiš i Ministarstva kulture RH nastala je predstava *More - priča o prijateljstvu i pjesništvu*, koja nas uvodi u svijet dvojice hrvatskih i poljičkih pjesničkih velikana, Josipa Pupačića i Nikole Miličevića. Nakon predstave oduševljena publika ovacijama je ispratila glumce s pozornice.

Enes Kišević i Robert Kurbaša

Zašto ova predstava, upravo ova-kva kakva jest, objasnili su nam sami izvođači. Najprije Robert Kurbaša.

Nakon Tina i Ispovijesti, ovo je vaše drugo predstavljanje poezije na sceni. Je li to bio izazov?

– Svakako. Svaka je predstava sama za sebe izazov. Bilo kojeg djela i autora da se latimo, umjetnički izazov je tu. Nadam se da sam ispunio taj zadatak da predstavim Josipa Pupačića, koji je bard hrvatske književnosti dvadesetog stoljeća, zajedno s Miličevićem. Ovdje je naglasak ipak na Pupačiću, no svaka je predstava novi izazov, pa tako i ova.

Koliko vam je Pupačićeva poezija bliska i draga?

– Ja sam se zaljubio u Pupačića zahvaljujući svojem profesoru hrvatskog jezika Tomislavu Najevu. Još u osnovnoj školi pobijedio sam na jednom Lidranu s Pupačićevom pjesmom *Ne mogu se rastati od sebe*. Zapravo, od tada sam imao želju njegov život staviti na scenu i, evo, taj mi se san ostvario. Jer, poezija je kao takva kod nas zapostavljena, a nije nemoguće uvrstiti kvalitetnu poeziju u zanimljiv dramski tekst, u kazališnu igru. Pogotovo pjesnike kao što su Pupačić, Ujević, dapače, hrvatske autore treba što više njegovati, uprizoriti ih na kazališni način.

Nakon ove večerašnje izvedbe, kad će se predstava moći ponovno pogledati?

– Napraviti ćemo stanku, jer predstava nije prilagođena za ljetne scene, tako da će se na jesen održati zagrebačka premijera u nekom od zagrebačkih kazališta.

A potom Enes Kišević...

Vi ste Josipa Pupačića osobno upoznali nekoliko mjeseci prije njegove smrti. Sjećate li se tog susreta? Kako vas se dojmio?

– Bio je ljepota, zračio je jednim posebnim svjetlom. Imao je dječje lice, tu čistoću. Nju su imali i Šimić, Šop, Helderling, svi pravi pjesnici. Naime, majka nas nosi devet mjeseci, a onda mi moramo dorasti do te ljepote, tog duha djeteta u sebi. Ja sam Pupačića prepoznao kao velikog pjesnika još u doba dok su ga pljuvali. Uskrsnuo je, nažalost, tek kad je izgorio. Poznao sam ja i Kaštelana, Ivaniševića, Miličevića, cijelu tu generaciju. Ja sam „zaključio“ dosta te generacije. Na radionici na četvrtoj godini Akademije kazališne i filmske umjetnosti, a naš profesor govora bio je Zlatko Crnković, recitali smo pjesme jednog tragičnog, potpuno zaboravljenog pjesnika, Dubravka Škurle. Josip, koji je sjedio u mraku, potom je došao i zagrlio Darka Ćurdu i mene, i kazao: „Hvala što ste se sjetili odličnog pjesnika Škurle. Tako bih volio da jednog dana govorite moje stihove.“ I prošlo je od tada puno godina. Na pjesničkim susretima *Dobro jutro more* zamoli me Margarita Kelava: „Hajde, molim te, reci pjesmu *More*.“ I ja se sjetim Pupačića. Ja dugo govorim poeziju, ali tada sam doživio nešto posebno, kao da sam bio s Bepom i s morem, kao jedno tijelo, jedan dah, jedno srce.

Onda vam je sada srce na mjestu kad ga glumite?

– Jest. Znače, svrha je života da vaša riječ, i kad vas nema, čini dobro svijetu. To je ljepota ljudskog života. Krasno je da je Kurbaša izabrao i postavio Pupačića na scenu. Jer on živi u poeziji, a ovako živi i pred publikom. Upoznat će ga i djeca i stari. On sada diše kroz nas. Jer kad se pjesnik rodi u svojoj riječi, kao Pupačić, kao Brecht... onda on živi vječno.

Anita Markovina, HTV

Stopa sv. Martina u Podstrani

Piše: dr. sc. Antonija ZARADIJA KIŠ

U nedjelju 10. studenog 2019. godine, uoči Martinja, u dvorištu crkve sv. Martina u Podstrani otkrit će se malo obilježje velike simboličke vrijednosti: Stopa sv. Martina, koju postavljaju Europska mreža kulturnih centara sv. Martin i Kulturni centar sv. Martin – Hrvatska iz Zagreba u suradnji s Turističkom zajednicom Općine Podstrana, Centrom za kulturu Općine Podstrana, Župom Gospe od Zdravlja, Ogrankom Društva Poljičana u Podstrani, Ogrankom Matice hrvatske u Podstrani te Institutom za etnologiju i folkloristiku iz Zagreba u okviru Europskoga kulturnog itinerara Vijeća Europe pod nazivom Sveti Martin iz Toursa, Europljanin, simbol dijeljenja, zajednička vrijednost.

Postavljanjem Stope sv. Martina u Podstrani simbolično će se obilježiti pristupanje Općine Podstrane velikoj europskoj zajednici martinskih mjesta povezanih kultom i tradicijom sv. Martina biskupa.

Hrvatska tradicija slavljenja sv. Martina biskupa (316. – 397., biskup od 372. u francuskome gradu Toursu) nezaobilazan je dio europske kulturne martinske baštine, koja je nastajala tijekom više od 1700 godina. Važno je istaknuti da je sv. Martin prvi ranokršćanski svetac koji nije bio mučen i koji svoj ubilački mač, dok je još bio rimski vojnik, pretvara u jedinstveno oruđe milosrđa. Martin je mačem podijelio svoj vojnički ogrtač i polovicom ognuo promrzla prosjaka. Dogodilo se to oko 355. godine na ulazu u današnji grad Amiens.

Na ulaznim vratima Amiensa prosjačio je promrzli, polugoli siromah. Nitko nije mario za prosja-

ka, ljudi su prolazili ne obazirući se na njega, neki su ga i ismijavali, svi osim jednoga – rimskoga vojnika Martina. Prišavši siromahu, Martin izvuče mač, prereza svoj plašt napola: jednom polovicom ognu prosjaka, a drugom sebe. Iste noći Martinu se u snu javi Isus ogrnut Martinovim plaštem i reče mu: „Martin koji je još katekumen ognu me ovim plaštem.“

Martinovo dijeljenje plašta tijekom vremena postaje simbolom milosrđa, najuzvišenije ljudske vrline, koja je vječna tema generacijama umjetnika, posebice slikara i kipara čijim se djelima divimo po mnogim muzejima, a najviše u tisućama martinskih svetišta diljem Europe.

Danas, u 21. stoljeću, Martinovo milosrđe doživljava svoju revalorizaciju koja se reinterpreтира kroz veliki europski kulturni itinerar Vijeća Europe i Instituta kulturnih itinerara, inauguriran 2005. godine pod nazivom Sveti Martin, Europljanin, simbol dijeljenja, zajednička vrijednost. Martinski europski kulturni itinerar jedan je od 32 europske kulturne rute Vijeća Europe i jedinstvena je poveznica martinskih lokaliteta, njihovih povijesti, ljudi i kultura, te je u tom smislu i znakovit simbol promocije europske multikulturalnosti. Tijekom petnaest godina gradnje martinskoga kulturnoga puta razvijala se spoznaja o tisućljetnoj ekspanziji martinskoga kulta diljem europskoga prostora, onako kao što je i Martin redovnik, a potom biskup grada Toursa u drugoj polovini 4. stoljeću na tom istom prostoru gradio kršćanski zapadnoeuropski put, šireći evanđeosku misao, njezino razumijevanje i življenje. Na temelju potvrda o Martinovim europskim putovima kojima se kao redovnik, a od 372. godine kao biskup kretao po europskom prostoru, gradi se već desetljeće i pol europski martinski put na suvremen i ekološki osviješten način. Simbol ovoga puta je Stopa sv. Martina, malo djelo velike misaone i umjetničke vrijednosti. Godine 2003. osmislio ju je francuski kipar Michel Au-

Stopa sv. Martina

diard iz grada Toursa s obala rijeke Loire, gdje se od davnina hodočastilo na grob sv. Martina Stopa sv. Martina ima namjeru revalorizirati i na suvremen način reinterpretirati ideju neumorna putnika, vječnoga pronositelja kršćanske duhovnosti, kakav je bio sv. Martin u svojem vremenu prije 1700 godina, kad je diljem zapadne Europe širio Riječ Božju i zato je prozvan „galskim apostolom“. Sve što danas znamo o sv. Martinu biskupu zapisano je u njegovu životopisu Vita Martini rimskoga pisca Sulpicija Severa, koji sa žarom piše o mnogim događajima iz života sv. Martina. Tako znamo da su dobra Martinova djela imala toliko snažan odjek među pukom da ni jedan od Martinovih sljedbenika nikad nije ni pokušao nadmašiti svoga karizmatškoga učitelja. Tamo gdje bi se Martin pojavio, klanjali su se i padali ničice i veliki i mali, zdravi i bolesni, bogati i siromašni. Njegov je dolazak redovito bio popraćen izljevom dobrote, pravdom i ozdravljenjima, zbog čega je vrlo rano dobio naziv „dobri sveti Martin“. Stopa sv. Martina pokazuje taj put dobrote, dijeljenja i zajedništva.

Od 2005. godine Stopa sv. Martina postavlja se na martinska svetišta (crkve, kapele) ili unutar njezina prostora, prenoseći zamisao o kulturnoj revalorizaciji europske martinske tradicije u 21. stoljeću, te potičući ideju o snažnijem povezivanju martinskih lokaliteta na nacionalnom, a potom i širem europskom prostoru. Riječ je, dakle, o ideji novoga kulturnog hodočašća kojim se gradi europski mar-

tinski put poznat pod nazivom Via Sancti Martini, dug 1850 kilometara i inauguriran 2008. godine. On je glavna poveznica između grada Szombathelyja u Mađarskoj, mjesta Martinova rođenja (oko 316.), i grada Toursa, mjesta Martinova počivališta (397.). Tijekom deset godina razvoja Via Sancti Martini, kulturna martinska hodočasnička ruta postaje sve poznatija zbog mnoštva kreativnih mogućnosti koje nudi na svim područjima ljudskoga djelovanja (npr. obrazovanja, gospodarstva, umjetnosti itd.), a posebice zbog iznimno snažne poruke zajedništva koju pronosi glavno obilježje puta – Stopa sv. Martina. Valja napomenuti da je drugi simbol Via Sancti Martini kameni miljokaz, replika rimske kamene oznake puta iz 4. stoljeća koja se postavlja duž europskoga martinskoga puta. Za sada jedini takav stilizirani miljokaz postavljen je i u Hrvatskoj na Martin bregu u Dugom Selu 2014. godine, poklon bračke klesarske radionice i simbolička poveznica Sumartina i Dugoga Sela.

Stopa sv. Martina do danas je postavljena na više od 250 mjesta diljem Europe. Ona promiče važnost svetomartinske tradicije određenoga prostora u svijesti njegovih stanovnika. Na taj način kulturna važnost lokalne zajednice u kontekstu europske martinske zamisli u cijelosti postaje privlačnija, a time i posebnija. Tako Stopa postaje simbol društvene odgovornosti, a njezinim postavljanjem posebno se ističe postojeći sveti prostor u procesu oživotvorenja povijesti kao temeljnog kulturnog polazišta svakog martinskog mjesta. Riječ

je, dakle, o novoj percepciji svetomartinskih lokaliteta kroz suvremen i atraktivan oblik novoga simbola.

Stopom kao putokazom i hodanjem, kao važnim segmentom zdrava življenja, promišljamo i pronosimo ideju „građanskoga dijeljenja“ – *partage citoyen*. Građansko dijeljenje valja sagledavati kao evoluciju svijesti o apsolutnoj potrebi dijeljenja u 21. stoljeću svih dobara koja omogućuju zdrav život svima, a to su: voda, zrak, hrana, energetski izvori, znanja, kulture, pravo na obrazovanje, rad, zdravlje itd. Građansko dijeljenje je prijeko potreban čimbenik u aktivnom stvaranju budućnosti i globalne vizije svijeta utemeljene na izgrađenim međuljudskim, međunacionalnim i međugeneracijskim solidarnostima kao moćnim poticajnim sredstvima društvenog razvoja. U aktualnom svijetu globalizacije, u kojemu je evidentna međuovisnost svakoga pojedinca, građansko dijeljenje dobiva svoje puno značenje, jer je inovativan koncept približavanja čovjeka čovjeku na istom zajedničkom putu dijeljenja osnovnih životnih izvora u svrhu očuvanja čovječanstva. Zato su interkulturalni i međugeneracijski dijalozi temeljni preduvjeti koji omogućavaju prelijevanja građanskoga dijeljenja s materijalnih dobara na dijeljenje univerzalnih duhovnih vrijednosti.

Hrvatski prostor postaje posebno zanimljiv u aktualnom promišljanju martinskoga kulta i hrvatske martinske baštine, kao i u izgrađivanju hrvatskoga martinskoga itinerara kao ogranka europskoga puta Via sancti Martini, na koji se slijevaju svi nacionalni martinski putovi. Tijekom desetogodišnje suradnje na martinskom projektu

Vijeća Europe, u Hrvatskoj se do danas postavilo 20 Stopa sv. Martina u sljedećim martinskim općinama i gradovima: Dugo Selo, Virje, Donje Selo, Sumartin, Tar Vabriga, Velika Trnovitica, Vranjic, Šćitarjevo, Lovčić, Mali Lošinj, Ližnjan, Martijanec, Varaždinske Toplice, Sveti Martin na Muri, Slani Potok (Gornja Stubica), Kalnik, Svinjarevci, Donja Voća, Beli Manastir, Breznički Hum.

Postavljanjem Stope nastoji se sagledavati hrvatsku martinsku baštinu kroz očista europskoga projekta, integrirajući je u svakodnevni život uz implementaciju svijesti o građanskom dijeljenju kao najrazvijenijem osviještenom pristupu zajedništvu. Sve Stope sv. Martina osim jedne (to je Stopa na otoku Šolti koja je postavljena na kuću Bratovštine sv. Martina u Donjem Selu) postavljene su u prostor martinskoga svetišta ili na samu crkvu sv. Martina, u čijim su temeljima zakopani povijesni slojevi martinskoga kulta i mitski tragovi dalekih vremena.

Hrvatski ogranak Via Sancti Martini u svojoj perspektivi može obuhvatiti cijeli hrvatski prostor uz mogućnost stalnoga otvaranja novih smjernica razvoja manjih lokalnih zajednica koje prihvaćaju kulturnu revalorizaciju svetomartinske materijalne i nematerijalne baštine i njezino smisleno uključivanje u gospodarska, ekološka i društvena kretanja. U prenesenom značenju to je inovativan put interpretacije martinskoga prostora u smislu društvene i kulturne osviještenosti. Na tom putu otvaraju se mogućnosti suradnji u Hrvatskoj i izvan nje, tj. na cijelom europskom putu Via sancti Martini. Martinski itinerar razvija se na egzemplarnim i inovativnim projektima visokih vrijednosti održivoga razvoja, odnosno na resakralizaciji martinskoga prostora koja se temelji na interdisciplinarnim propitivanjima mitoloških i kršćanskih poveznica kao zanimljivim okosnicama aktualnih kulturoloških, a posebice turističkih promidžbi lokalnih sredina.

BRATSKA OPOMENA

Piše: Ivan BAŠIĆ

Ako zaista želimo bolje društvo u kojem ćemo živjeti, valja nam ozbiljno i ustrajno baviti se razvijanjem međuljudskih odnosa.

Naša je domovina podjeljena nego ikad. Dijelimo se na osnovi vjerskih i političkih uvjerenja, na partizane i ustaše, na domoljube i izdajice, na radnike i uhljebe, na ove i one. Prevladava isključivost umjesto bratstva.

Bratstvo se razvija na način da se članovi društva moraju svakodnevno zauzimati za vlastiti duhovni rast, ali i za rast bližnjih. I samo oni koji su u tome uzorni imaju moralno pravo drugima ukazivati na pogreške. Međutim, u svim se društvima najčešće događa suprotno; nemjerodavni, umjesto da su zaokupljeni sobom, upiru prstom u nesavršenosti drugih (moraliziranje), i to tako da o njima razgovaraju s drugim osobama (ogovaranje), ili s njima direktno, pred drugima, na ponižavajući i omalovažavajući način s ciljem da ih u očima drugih obezvrijede i ponize, a sebe uzdignu.

Kao vjernici katolici i kao odgovorni ljudi pozvani smo i dužni bratskim, dobronamjernim opominjanjem miješati se jedni drugima u živote. Odgovorni smo jedni za druge. Ne možemo se opravdavati strahom od toga kako će bližnji reagirati na opomenu, ni time što bismo zbog toga mogli nešto izgubiti, kao ni umišljenom pristojnošću nezabiranja nosa u tuđe stvari. Jer onaj tko uistinu ljubi bližnjega ne mari za se, vidi samo brata u nevolji i želi mu pomoći.

Pozvani smo i dužni opominjati jedni druge, savjetovati i pomagati s istovremenim ciljem usavršavanja svoga i bratova duha. U tom smislu opominjati je potrebno na način koji je bratu razumljiv i prihvatljiv, pazeći na njegovo raspoloženje, vrijeme, mjesto i način na koji ćemo ga opomenuti, da mu tako opomenu olakšamo prihvatiti i o njoj razmi-

sliti. To je potrebno i radi toga da brat opomenu ne doživi kao napad na svoju osobnost, nego samo na iskazano negativno ponašanje. Tko uistinu ljubi, opominje kad god vidi da je potrebno i na upravo opisani način, jer zna da „ljubav bez blagosti ne poučava“ (Stjepan Lice: *Otkriće blizine*).

Međutim, i ovako izrečena opomena manjkava je ako za njom ne uslijedi pouka, savjet i pomoć u rješavanju problema ako je potrebna.

Uza svu dobronamjernost, znanje i taktičnost, opominjatelj mora biti svjestan da nikome nikad nije lako priznati pogrešku i da je teško mijenjati se. Zato braći ne smije mjeriti svojom mjerom, s njima mora biti strpljiv i ne gurati im stalno pod nos ponavljanje iste pogreške, događala se ona ne znam koliko puta.

Iz navedenoga je lako razabrati da je suditi i osuditi jednostavno i lako, te da je bratsko opominjanje teško i zahtjevno za onoga tko opominje i za opomenutoga.

U bolje društvo možemo ući samo zajedno, pomažući se međusobno. Pa ako se u nekim razdobljima i dogodi da zbog brige jednih za druge živimo ekonomski oskudnije, nije nimalo dvojbeno da ćemo živjeti sretnije. Međutim, tamo gdje se ljudi zaista vole, i to dođe na svoje; ljubav sve umnaža, pa i ekonomska bogatstva.

Izvjешće o radu i uspjesima podstranskih sportaša

NOGOMET I MALI NOGOMET

Najmlađe kategorije NK Union sudjelovale su na međunarodnim turnirima Prvi koraci i Dalmatinko kupu 2019., gdje su u jakoj međunarodnoj konkurenciji postigle zapažene rezultate. Četvrto izdanje turnira Dalmatinko kup ujedno je bilo i najkvalitetnije do sada.

U Dugopolju je sve bilo besprijekorno od prvog dana, baš kao i na ostalim terenima (Stobreč, TTTS, Park mladeži) na kojima se igralo. Sudjelovale su 144 ekipe s 2400 igrača iz 10 država.

Vrijedi istaknuti rezultate u najmlađim kategorijama i najbolje pojedince.

Igrači rođeni 2011. godine: 1. Hajduk, 2. Bambinosi, 3. Union, 4. Academica...

Igrači rođeni 2010. godine: 1. Union, 2. Galaxy, 3. Solin, 4. Academica...

Najbolji je strijelac Šimun Vukasović (Galaxy), vratar Franko

Pletikosa (Union), a igrač Vinko Vuletić (Union).

Igrači rođeni 2008. godine: 1. Vojvodina, 2. Gornik, 3. Spinut, 4. Union.

Mlađe kategorije igraju svoje županijske lige. Moramo naglasiti da je u županijskoj ligi u kategoriji mlađih pionira Union-Primorac svladao Hajduk rezultatom 2:1, što je izazvalo oduševljenje u redovima domaćina.

„Hajduku čestitamo na prvom mjestu, a mi smo s ovom pobjedom izbili na drugo mjesto i ne mogu sakriti da smo presretni“, kazao nam je trener Luka Vučko.

MNK Bili 9 ove je godine puno ozbiljnije krenuo u sezonu 2018./19. i to je rezultiralo osvajanjem lige i plasmanom u viši rang. MNK Strožanac odigrao je sezonu u kojoj je na kraju ostvario solidan rezultat. Prvak Prve lige veterana u Splitu u sezoni 2018./2019. je ekipa Podstrana.

Solinska liga veterana u sezoni 2018./19. pripala je također ekipi Podstrana.

U povodu Dana grada Vukovara, u dvorani OŠ Dragutina Tadijanovića u Vukovaru odigrana je prijateljska malonogometna utakmica između veterana HNK Mitnica i MNK Podstrana.

Podstrana je jedna od prvih općina s kojima je Grad Vukovar

potpisao Povelju o prijateljstvu.

„Na ovaj način produbljujemo naše prijateljstvo i spajamo ljude, što smatram da i jest smisao potpisivanja takvih povelja“, izjavila je dogradonačelnica Vukovara, s čime se složio i načelnik naše općine Mladen Bartulović.

KOŠARKA

Ove godine KK Mislav igrao je u Drugoj hrvatskoj ligi – skupina Jug, i bez velikog rezultatškog opterećenja, s mladom ekipom, ostvario je solidan plasman. Mlađe kategorije KK Mislav postigle su zapažene rezultate u svojim županijskim i međužupanijskim ligama. Vrijedi istaknuti povijesni uspjeh dječaka sedmih i osmih razreda Osnovne škole Strožanac iz Podstrane, koji su postali prvaci županije, a na kraju i prvaci Hrvatske, uvjerljivo pobijedivši sve svoje vršnjake na završnom turniru u Poreču. Svi su oni ujedno i članovi KK Mislav.

JEDRENJE I SPORTSKI RIBOLOV

DŠR Strožanac i SRK Porat sudjeluju u natjecanjima u udičarenju na županijskoj i međužupanijskoj razini.

Jedriličarski klub Strožanac organizirao je u akvatoriju

Podstrane sedmo kolo ovogodišnje trening-lige. Ruta na kojoj se jedrilo bila je duga 14,2 NM i bila je prilično jednostavna. Start je bio ispred Strožanca, tukla se orca do Velog rata, pa spust do stobrečke plutače i kratki sprint do Strožanca.

Domaće boje branila je jedino jedrilica Arja, s kojom je posada Mirka Stupala dojdrila do sedmog mjesta u openu.

BORILAČKI SPORTOVI

Judo klub Tempo priprema se za državna prvenstva mlađih kategorija sudjelujući na turnirima u našoj županiji.

Na državnom prvenstvu u Splitu Roko Bartulović je u uzrastu U-14 i kategoriji do 34 kg zauzeo treće mjesto.

Članovi boks i kickboxing kluba vrijedno treniraju za nadolazeće turnire.

OSTALI SPORTOVI

U kratkom vremenu od osnutka, TK X Podstrana ostvario je odlične rezultate, kako u pojedinačnoj, tako i u momčadskoj konkurenciji na svim natjecanjima i utrkama na kojima su nastupali.

Od ove godine u Županijsku ligu u šahu na natjecanja se uključio i naš ŠK Knez Mislav.

Poreč je bio domaćin završnice državnog prvenstva za sedmaše i osmaše. Prvaci Hrvatske za sedme i osme razrede osnovnih škola su mladi košarkaši OŠ *Strožanac* iz Podstrane. Oni su u Poreču u finalu pobijedili vršnjake iz zagrebačke OŠ Alojzija Stepinca rezultatom 63:47. Prije toga nadigrali su Slogu iz Požege (39:17), Petrinju (50:34), Mladost iz Splita (52:29) te u polufinalu Tin iz Šibenika (34:18). Titula državnog prvaka šlag je na torti generacije. Ekipa Strožanca prije toga je ostvarila odlične rezultate: zlato na županijskom natjecanju, gdje su osim „Splićana“ nastupili Omišani i Makarani.

Osnovna škola *Strožanac* iz Podstrane na ovaj je način ostvarila pravo nastupa na Svjetskom prvenstvu iduće godine.

Za uspjeh je najzaslužniji trener i nastavnik Enes Buljan, koji u školi radi više od 20 godina.

Prvaci Hrvatske su: Ante Polić, Nikola Vitlić, Domagoj Markovina, Jure Blažević, Ivan Ravlić, Ivan Balić, Petar Paradžik, Ante Vuletić, Marko Jerčić, Duje Kolovrat, Slaven Pavić, Roko Ljubičić.

Branko Tabak

UČENICI IZ PODSTRANE

OSVOJILI TREĆE MJESTO NA DRŽAVNOM NATJECANJU IZ ATLETIKE

Piše: Enes BULJAN

Dana 21. svibnja ove godine na splitskom stadionu ASK-a održalo se državno prvenstvo školskih sportskih društava Republike Hrvatske za učenike osnovnih škola, na kojemu je nastupilo 400 učenika. Učenici i njihovi voditelji došli su dan prije organiziranim prijevozom u hotel *Medena* u Segetu Donjem, gdje su bili smješteni. U 12.45 na stadionu se održala svečanost otvaranje Državnog prvenstva u atletici, podjela medalja za srednjoškolce, te dodjela godišnje nagrade *Fair play* školskog sporta.

Natjecanje je počelo u 13.30. Nastupio je 21 županijski prvak, u kategoriji dječaka i kategoriji djevojčica. Na svim natjecanjima osnovnih i srednjih škola koje organizira Hrvatski školski sportski savez nastup na državnom prvenstvu ostvaruju

i drugoplasirane ekipe županijskih prvenstava u Splitsko-dalmatinskoj županiji, Osječko-baranjskoj županiji te Gradu Zagrebu.

Natjecanje osnovnoškolaca trajalo je do 16 sati. Učenici iz Podstrane bili su presretni kad su se popeli na postolje i primili pehar i medalje za osvojeno treće mjesto na Državnom prvenstvu iz atletike.

Nakon podjele medalja učenici su se organiziranim prijevozom vratili kućama.

ŠKOLA:
STROŽANAC - PODSTRANA
KATEGORIJA:
MUŠKI, 7. I 8. RAZREDI

VODITELJ:
ENES BULJAN, prof.

TRČANJE 100 m
Duje Kolovrat
TRČANJE 300 m Ante Polić
TRČANJE 800 m
Nikola Vitlić
KUGLA
Martin Jovanović
SKOK U VIS
Fabjan Šakić
SKOK U DALJ
Stipe Stipandžija
ŠTAFETA 4x100, 200, 300, 400 m
Stipe Stipandžija
Fabjan Šakić
Ante Polić
Duje Kolovrat
VORTEKS
Branimir Ugrina
REZERVE
Josip Luka Ledenko
Velimir Juradin
Dino Kegalj

Sportsko-ribolovni klub Porat i more

Piše: Mario TOMASOVIĆ

Sportsko-ribolovnom klubu *Porat* iz Svetog Martina osnovni su zadatak sportska natjecanja, a sve ostale akcije koje organizira Upravni odbor kluba, s predsjednikom dr. Jugoslavom Bagatinom na čelu, programi su od kojih klub egzistira. Naša Turistička zajednica sufinancira organizaciju ribarskih večeri te program postavljanja i dizanja zaštitnih plutača duž cijele naše obale. Uz pomoć Općine uredili smo klupske prostorije, a Općina je uredila sportsko igralište, parkiralište i okoliš. Sada je taj nekad devastiran,

zapušten i neuredan prostor postao onakav kakav treba imati svako uređeno turističko mjesto na Jadranu. No, program izgradnje sportske lučice, koji je članove zainteresirane za vez i okupio u naš klub, odavno zapinje. Iako je klub u dobrom stanju i iako su realizirani prethodno spomenuti programi, članovi su najviše zainteresirani upravo za lučicu. Nakon sastanka s općinskim strukturalama početkom travnja ove godine naslućuje se ozbiljniji pristup tom našem velikom programu.

Sportski rezultati klupskog takmičenja nisu na željenoj razini iako imamo vrlo dobar edukativni kadar koji se trudi mlađe članove kluba pravilno usmjeriti i osposobiti za ribolov. Klupska takmičenja se održavaju redovito ali nažalost uvijek s istim takmičarima. Bilo bi lijepo da nam se pridruže i ostali članovi kluba ne samo na takmičenjima nego u svim akcijama i programima koje vodimo. Podstrana se je sdubokom promijenila i Podstarni više nisu

more leđa, danas Podstrana punim plućima živi more. Od pjesničke manifestacije Dobrojutro more do naših jedriličara, ronioca, ribolovnih društava, pomoraca i ribara, naših turista i svih naših turističkih potencijala. Zasigurno i naš klub daje snažan pečat pomorskoj i morskoj orijentaciji „našeg malog mesta“. Ovom prigodom pozivamo naše pomorce da osnuju klub pomoraca i da nam se priključe bar u druženjima.

1945. - 2019.

**Sa štovanjem i pijetetom
nevinim žrtvama
Križnog puta,
mjesto Podstrana.**

